

→ doc

8 98

Politie en wetenschap

Justitiële verkenningen

verschijnt 9 maal per jaar jaargang 24 oktober/november

**Wetenschappelijk
Onderzoek- en
Documentatiecentrum**

Gouda Quint

Colofon

Justitiële verkenningen is een gezamenlijke uitgave van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum van het Ministerie van Justitie en Gouda Quint BV. Het tijdschrift verschijnt negen keer per jaar.

Redactieraad

drs. A.C. Berghuis
drs. L. Boendermaker
prof. dr. H.G. van de Bunt
dr. A. Klink
mr. drs. J.M. Nelen
drs. I. Passchier

Redactie

drs. M.A.V. Klein-Meijer
dr. B.A.M. van Stokkom
mr. P.B.A. ter Veer

Redactieadres

Ministerie van Justitie, WODC
Redactie Justitiële verkenningen
Postbus 20301
2500 EH 's-Gravenhage
Fax: 070-370 79 48
Tel: 070-370 71 47
E-mail: pveer@best-dep.minjus.nl

WODC-documentatie

Voor inlichtingen:
Infodesk WODC, 070-370 65 53.
E-mail adres: infodesk@wodc.minjust.nl
Internet-adres: www.minjust.nl/wodc

Abonnementen

Justitiële verkenningen wordt gratis verspreid onder personen en instellingen die beleidsmatig werkzaam zijn ten behoeve van het Ministerie van Justitie. Degenen die in aanmerking denken te komen voor een gratis abonnement kunnen zich uitsluitend schriftelijk wenden tot bovenstaand redactieadres. Andere belangstellenden kunnen zich tegen betaling abonneren. Zij dienen zich te wenden tot:
Uitgeverij Gouda Quint BV
Postbus 23
7400 GA Deventer
tel: 0570-633155

Administratie en adreswijzigingen

De abonnementenadministratie wordt verzorgd door:

Libresso BV
Postbus 23
7400 GA Deventer
tel: 0570-63 31 55

Adreswijzigingen kunnen worden doorgegeven door het adresstrookje toe te zenden aan Libresso.

Advertentie-exploitatie

Bureau Van Vliet bv
Postbus 20248
7302 HE Apeldoorn
tel.: 055-3534121, fax: 055-5341178

Beëindiging abonnement

Betaalde abonnementen kunnen tot uiterlijk 31 december van het lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Gratis abonnementen kunnen desgevraagd te allen tijde beëindigd worden.

Abonnementsprijs

De abonnementsprijs bedraagt f 110,- per jaar; studenten en AIO's f 88 (gedurende maximaal vijf jaar). Betaling geschiedt bij voorkeur met de te ontvangen stortings-acceptgirokaarten.

Nabestellingen

Losse nummers kunnen worden nabesteld bij Libresso of Uitgeverij Gouda Quint (bij meer dan dertig exemplaren). De prijs van losse nummers bedraagt f 17,- (exclusief verzendkosten). Een oude jaargang kost f 95.

Ontwerp en drukwerk

Hans Meiboom, Amsterdam

ISSN: 0167-5850

Opname van een artikel in dit tijdschrift betekent niet dat de inhoud ervan het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.

Voorwoord 5

prof. dr. G.J.N. Bruinsma en prof. dr. C.D. van der Vijver
Politie en sociale wetenschap; samenwerking en tegenstellingen 8

mr. drs. J.M. Nelen
Kind aan huis bij de politie; enkele dilemma's voor de wetenschap 18

prof. dr. F. Bovenkerk
Fenomeenonderzoek; of hoe de etnografische criminologie haar onschuld verliest 27

mr. dr. E.R. Muller
De vervlechting van politie en wetenschap; tien stellingen 35

mr. M.A. Straver
Politie en wetenschap; provençaalse bespiegelingen 42

drs. J.H.G. van den Broek en drs. P.H.M. Versteegh
Politiecriminologie in Haaglanden 50

prof. dr. C. Fijnaut
De politie onderzocht; kanttekeningen bij het rapport *Politie in wetenschap* 57

Summaries 62

Jaarnaal 64

Literatuuroverzicht 68

- Algemeen 68
- Strafrecht en strafrechtspleging 69
- Criminologie 71
- Gevangeniswezen/tbs 76
- Reclassering 78
- Jeugdbescherming en -delinquentie 79
- Politie 80
- Verslaving 82
- Slachtofferstudies 84
- Preventie van criminaliteit 84

Boeken en rapporten 86

Dit keer presenteert de redactie geen nummer met onderzoeksverslagen en -analyses, maar een heus discussienummer. In zeven bijdragen wordt de samenwerking tussen politie en sociale wetenschappen aan een kritische beschouwing onderworpen.

Tot 10 à 15 jaar terug gold de politie als een gesloten instituut, dat vaak defensief reageerde op het commentaar van de buitenwereld. De wetenschap (maar ook de journalistiek) werd als hinderlijk ervaren, omdat zij vooral datgene zou belichten wat in politieland fout ging (onrechtmatig politieoptreden, machtsmisbruik e.d.).

Het laatste decennium geeft een wending te zien. Dat heeft deels te maken met veranderingen in de politiecultuur: het aloude wij-zij denken heeft mede onder invloed van een nieuwe lichte politiemanager (onder wie Nordholt, Wiarda en Straver, de auteurs van het baanbrekende rapport *Politie in verandering* uit 1977) plaats gemaakt voor openheid. Deze wending komt o.m. tot uitdrukking in de versoepelde relatie met de media (persconferenties, uitnodigen tv-ploegen). De slinger dreigt af en toe zelfs door te slaan, in die zin dat handige PR-functionarissen de pers soms gebruiken om het politie-optreden glans te geven.

Ook de relatie met de wetenschap is versoepeld. J.M. Nelen constateert in zijn artikel dat wetenschappers door de politie steeds vaker worden uitgenodigd om hun visie op het criminaliteitsprobleem te geven. 'Criminologen – de "vijanden" van weleer – worden gevraagd zitting te nemen in advies- en begeleidingscommissies, opsporingsonderzoeken kritisch tegen het licht te houden en krijgen toegang tot de meest vertrouwelijke informatie.'

Hoewel er onmiskenbaar positieve kanten schuilen in de toenadering wetenschap – politie, zijn er wellicht ook negatieve aspecten te bespeuren. De volgende vragen zijn van belang: dreigt de wetenschapper ingekapseld te raken in het politiebeprijf? Bestaat er genoeg ruimte voor een onafhankelijke visie? Hoe ver kunnen criminologen en andere wetenschappers gaan in hun poging met de politie mee te denken en opsporingsdiensten te ondersteunen? Hebben zij voldoende oog voor de machtspositie van de politie?

Een andere vraag is of de politie – ondanks de toegenomen openheid – werkelijk ontvankelijk is voor wetenschappelijke kennis en aanbevelingen. In hoeverre worden onderzoeksresultaten ook daadwerkelijk geïmplementeerd en benut? Omgekeerd kan men zich ook weer afvragen of de verwachtingen die de politie van wetenschappelijk onderzoek heeft, niet te hoog gespannen zijn.

In hun openingsbijdrage betwijfelen prof. G.J.N. Bruinsma en prof. C.D. van der Vijver of wetenschappelijk onderzoek en politie de laatste decennia wel zo sterk naar elkaar zijn toegegroeid. Hoewel op vele terreinen sprake is van samenwerking, kan wetenschappelijk onderzoek – net als in de jaren zestig en zeventig – nog altijd op wantrouwen van de politie rekenen. En hoewel menig wetenschappelijk onderzoek ertoe heeft geleid dat het beleid kritisch ondersteund werd, constateren de auteurs

dat politiediensten nog altijd erg behoedzaam zijn om onderzoeks-aanbevelingen over te nemen. In feite zijn er nauwelijks wijzigingen opgetreden in de beleidsplanning van de politie. Overigens, beklemtonen de auteurs, is enige spanning tussen politie en onderzoekers niet meer dan normaal. 'Als het altijd pais en vree is, dan moet men er zeer aan twijfelen of de betrokkenen hun werk wel goed doen.'

Volgens J.M. Nelen is het een goede zaak dat na decennia van koude oorlog tussen de politie en wetenschap een periode is aangebroken van détente. Echter, langzaam maar zeker is een kritisch punt bereikt. De verstengeling van wetenschap en politie heeft tegenwoordig een aantal keerzijden waarvan Nelen er een drietal noemt: het gegeven dat niet alle bevindingen worden gepubliceerd; het gevaar dat wetenschappers afhankelijker worden van de politie; en het probleem dat lezers steeds minder in staat zijn het onderzoeksmateriaal te verifiëren en te toetsen. 'Wetenschappers dienen zich te bezinnen op hun positie en zichzelf de vraag te stellen of alle activiteiten die zij in het politieveld ontplooiën nog wel het predikaat wetenschappelijk verdienen.'

Prof. F. Bovenkerk betoogt in zijn stuk dat er in principe drie manieren zijn om het verschijnsel criminaliteit te benaderen: kwantitatief, via processtukken of door participerende observatie. In die laatste benadering, ook wel etnografie genoemd, fungeren verdachten en misdadigers zelf vaak als informant voor de onderzoeker. Nu etnografen via het fenomeenonderzoek bij onderzoek voor de politie worden betrokken, levert dat spanningen en risico's op (zeker als het om georganiseerde misdaad gaat). Want waarom zouden zware criminelen informatie verschaffen aan iemand die samenwerkt met de politie? 'De juiste richtlijn behoort hier te zijn dat de onderzoeker zich beroepsmatig opstelt. Het beste wat hij kan bereiken is de status van professional stranger.' Bovenkerk concludeert dat wetenschappers en politie ieder apart materiaal dienen te verzamelen. 'Politie en wetenschap hebben het meest aan elkaar wanneer zij ieder hun eigen onafhankelijkheid en geheimen jaloers bewaken.'

Vervolgens beschrijft E.R. Muller de verhouding tussen politie en wetenschap aan de hand van tien stellingen. Twee markante stellingen luiden: 'Wetenschap is verandering' en 'Politie is status quo'. Door dit grote verschil, betoogt de auteur, verstaan politiefunctionarissen en wetenschappers elkaar niet altijd. Zij spreken geheel verschillende talen, en koesteren geheel andere verwachtingen van elkaar. 'Wetenschappers verbazen zich over de geringe veranderbaarheid van de politie; politiefunctionarissen verbazen zich over de wispelturigheid van de wetenschap.' Hij besluit zijn betoog met de opmerking dat de concentratie van politieonderzoek in enkele instituten wenselijk is. De huidige versnippering van en concurrentie tussen onderzoeksinstituten acht hij contraproductief.

Volgens M.A. Straver, hoofdcommissaris van politie, Hollands Midden, is het onderzoek naar het interne en externe functioneren van de politie

doorgaans sterker in het presenteren van empirisch materiaal dan in de conclusies en aanbevelingen. Dat heeft te maken gebrek aan inzicht in hoe de buitengewoon complexe politieorganisatie werkt. Vanwege die complexiteit is causaliteit moeilijk vast te stellen en wagen de meeste wetenschappers zich niet aan stellige aanbevelingen waarmee beleidsmakers geholpen zouden zijn. 'Misschien is het daarom eigenlijk wel logisch dat de echte impulsen voor nieuwe visies niet zozeer te vinden zijn in wetenschappelijke studies, maar veeleer in rapporten waarin anderen voortbouwden op wetenschappelijke kennis en inzichten.' Straver geeft dus een andere verklaring voor het feit dat politie-organisaties weinig gebruik maken van onderzoeksresultaten, dan Bruinsma en Van der Vijver.

J.H.G. van den Broek en P.H.M. Versteegh gaan in op de wijze waarop wetenschappelijk onderzoek wordt gebruikt bij het regiokorps Haaglanden. De auteurs onderkennen dat interne onderzoekers in een afhankelijke positie verkeren. 'Onderzoek verricht vanuit de eigen organisatie is sterker onderhevig aan het krachtenspel dat binnen de organisatie speelt en men kan zich voorstellen dat werkelijke pijnpunten voor de organisatie minder snel in aanmerking komen voor onderzoek.' Daar staan enkele voordelen tegenover: de onderzoekers kennen de 'ins and outs' van het bedrijf, weten de haalbaarheid van het onderzoek beter in te schatten, hebben sneller toegang tot de benodigde gegevens en zijn beter in staat de betrouwbaarheid van de geraadpleegde databronnen op waarde schatten. Het bureau IKH van de politie Haaglanden tracht in de toekomst tot een meer geïntegreerde, op wetenschappelijke basis gestoelde aanpak van criminaliteit te komen. Een belangrijke rol is weggelegd voor een geografische informatiesysteem (analoog aan het Compstat-systeem van New York), dat bepalend zal worden voor de operationele inzet van de politie in wijken en buurten.

Tenslotte bespreekt prof. C. Fijnaut het recent gepubliceerde rapport *Politie in wetenschap* dat de contouren schetst van het toekomstige onderzoeksprogramma op politieterrein. Volgens de auteur oogt het beeld dat uit de plannen kan worden gedestilleerd 'niet erg gedurfd, nogal conventioneel en wat braaf'. Bovendien zijn een aantal belangrijke delen van het politieveld niet of nauwelijks aan de orde gesteld waaronder de marechaussee en BVD, de bijzondere politiediensten en het private politiewezen. Men zou kunnen overwegen besluit Fijnaut, om een belangrijk deel van het voorgestelde onderzoek helemaal niet door universitaire onderzoekers te laten verrichten, maar in handen te geven van de politie zelf. Concreet: bij de onderzoeksafdelingen van de grote korpsen en de politie-instituten (dus niet in 'onderaanneming' bij allerhande organisatie-adviesbureaus). 'De politie heeft al veel te lang verzuimd haar eigen onderzoekscapaciteit op te bouwen en te kwalificeren.' De zorg van onder andere Nelen en Bovenkerk dat wetenschappelijk onderzoek op die manier te afhankelijk wordt van de politie, lijkt door Fijnaut niet te worden gedeeld.

Politie en sociale wetenschap

Samenwerking en tegenstellingen

prof. dr. G.J.N. Bruinsma en prof. dr. C.D. van der Vijver*

Politiewetenschappen bestaan al heel lang. In de vorige eeuw verschenen vele honderden artikelen en boeken over wat toen onder politie en politiezorg werd verstaan. Politiezorg was toen veel breder dan thans. Het ging om *Science of Government*. Bij voorbeeld over wetenschappen die zich bezig hielden met de kennis over en de beheersing van risico's, met gezondheidszorg, of met de brede thematiek van 'regulation, inspection, guardianship and environmental design, in collaboration with other governing institutions' (Ericson en Haggerty, 1997, p. 47). Politiezorg betrof oorspronkelijk het gehele bestuur en de wetenschappen die zich daarmee bezig hielden waren navenant breed.

Wetenschappelijke publicaties betroffen veelal erudiete beschouwingen over staatsrechtelijke thema's en over het interne bestuur. Eerst later gingen zij vooral over aspecten van veiligheidszorg, zoals wij dat thans kennen. Ook vanuit de rechtsgeleerdheid is de politie lange tijd een onderwerp geweest dat zich in ruime belangstelling mocht verheugen. Tot ver na de Tweede Wereldoorlog was in Nederland de juridische benadering dominant bij de analyses van het functioneren van de politie. Het empirische sociaal-wetenschappelijke onderzoek bij de Nederlandse politie startte in het begin van de jaren zeventig. Eerst nog voorzichtig, maar vanaf het midden van de jaren zeventig is er sprake van een wassende stroom aan publicaties die, met wat lichte golfbewegingen, tot op de dag van vandaag voortduurt.

In deze bijdrage geven wij een kort historisch overzicht van de relatie tussen deze twee, waarbij wij met name de vraag centraal stellen naar de betekenis van het onderzoek.

Kort historisch overzicht

Tot aan het begin van de jaren zeventig hadden politie en wetenschap¹ weinig belangstelling voor elkaar. Sociaal-wetenschappelijke studies bleven beperkt tot een enkele dissertatie (zoals Knibbelers *De verhouding burgers – politieambtenaren in Nederland in een criminologisch perspectief*, 1966).

* De auteurs zijn respectievelijk hoogleraar bestuurskundige criminologie en hoogleraar politiestudies, beiden verbonden aan het Internationaal Politie Instituut van de universiteit Twente (IPIT).

Met de oprichting van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie in 1973 begint dat te veranderen. Dit was de eerste aanzet tot gouvernementeel onderzoek. In 1975 volgde het ministerie van Binnenlandse Zaken met de afdeling Onderzoek en Ontwikkeling. Politiekorpsen (Amsterdam, maar vooral Den Haag) volgden iets later.

Maar niet alleen vanuit de overheid was er belangstelling voor onderzoek. In diezelfde periode komt ook van de zijde van de universiteiten aandacht voor politieonderzoek. De criminologische instituten, in die tijd sterk betrokken bij de kritische criminologie en de *labeling*-theorie, en de sociologische instituten met hun toenmalige voorkeur voor participerende observatie stonden daarbij centraal. In 1976 wordt de Swopol (sociaal-wetenschappelijk onderzoek van de politie) opgericht. Onder voorzitterschap van de politicoloog Valkenburgh probeerden onderzoekers als Bruinsma, Cachet, De Blaey, Junger-Tas en Van Reenen het sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar de politie te stimuleren.

Na verloop van twee jaar hief de werkgroep zich op omdat de onderzoekwereld wel erg ver afstond van de beleidsmatige werkelijkheid van die periode. Onderzoek bleef beperkt tot het werk van enkele solisten binnen de universiteiten of het was afkomstig van de departementale onderzoeksbureaus. Vanuit de universitaire wereld werden onder meer studies gestart naar de selectiviteit van de politie op straat (Veendrick en Jongman, 1976) en naar de manier waarop de politie haar taak verricht (Punch, 1979).

Maar niet alleen de universitaire onderzoekers richtten hun aandacht op deze elementaire vragen. Dat deden bij voorbeeld ook Junger-Tas en Van der Zee-Nefkens (1977). Dergelijke onderzoeken toonden aan dat de alledaagse werkelijkheid van het politiewerk sterk afweek van de beelden die daarover bestonden. Bekend werd ook de omvangrijke historische en kritische analyse van het politieapparaat in de dissertatie van Fijnaut (1979). De eerste themanummers van wetenschappelijke tijdschriften werden gewijd aan de politie (bij voorbeeld 'Sociologie en politie' in de *Sociologische gids* van 1978).

Ook ontstaan de eerste grotere congressen op het sociaal-wetenschappelijk terrein, zoals het congres 'Beslissingsmomenten in het strafrechtelijke systeem' van 1978 (Gunther Moor, e.a., 1978). Congressen waren tot dan toe gewoonlijk vooral normatief georiënteerd, zoals het congres 'Dag Diender' van de Coornhert-Liga in het begin van de jaren zeventig, het congres dat overigens nooit doorging.

1 In dit artikel beperken wij ons tot de sociale wetenschappen. Wij spreken niet over de samenwerking tussen de politie en de natuurwetenschappen, in het bijzonder de forensische wetenschappen. Die relaties zijn veel minder onderwerp van controverse of dispuut geweest; er zijn nagenoeg geen twijfels over het nut van dergelijk wetenschappelijk onderzoek.

Wanneer men leest over de verhouding tussen politie en wetenschap, dan wordt veelal het beeld geschapen dat die verhouding in de beginperiode van het onderzoek wordt gekenmerkt door een wantrouwige en soms vijandige sfeer tussen wetenschappers en politie. Tegenwoordig zou er sprake zijn van een veel betere verhouding. Dat beeld is in onze herinnering niet juist, althans onvolledig. Vanaf het begin is er sprake geweest van enerzijds een wederzijdse aantrekking, afgewisseld met afstotingsverschijnselen. Natuurlijk was er af en toe spanning. Niet alleen in Nederland. Ook, en vaak veel heftiger in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Denk bij voorbeeld aan Skolnicks studie *Justice without trial* uit 1966, waarin felle kritiek op de politie werd geuit op grond van een observatieonderzoek (de selectiviteit van de politie werd betiteld als *illegal behaviour*); kritiek waar de politie moeilijk mee overweg kon.

Ook de Engelsman Holdaway, die een *hidden participant observation study* verrichtte in het Verenigd Koninkrijk (hij werkte als sergeant in het korps waar hij zijn studie deed) kreeg scherpe reacties. Zelfs meer 'technische' onderzoeken in de Verenigde Staten (het *Kansas city preventive patrol experiment* van Kelling e.a.) en het onderzoek naar het criminal investigation process van Greenwood e.a. werden door de politie zwaar onder vuur genomen. Niet zo merkwaardig, de resultaten lieten immers zien dat een groot aantal *basic assumptions* die de politie ten grondslag legt aan haar functioneren op weinig meer dan drijfzand berusten.

Hoewel in Nederland minder heftig, trof men ook hier een baaierd van kritiek op het wetenschappelijke onderzoek. De afstoting hing onveranderlijk samen met wetenschappelijke publicaties die kritiek bevatten op de politie. Kritiek die door de politie doorgaans als ongerechtvaardigd werd beschouwd. Scherpe meningsverschillen kwamen onder meer naar voren op NVK-congres 'Beslissingsmomenten in het strafrechtelijk systeem' in 1978. Met name de resultaten van de criminologische onderzoeken die hier werden gepresenteerd, leidden tot forse discussies over de 'discriminatorio optreden door de politie', een kwalificatie die door de politie heftig maar niet altijd even overtuigend werd bestreden.

Toch hebben deze conflictueuze ontmoetingen niet betekend dat de verhouding over de volle breedte slecht was. In tegendeel. Veel korpsen waren geïnteresseerd in onderzoek, ook als de resultaten kritisch waren. En als er al kritische reacties waren, dan waren die over het algemeen nog redelijk gespreid. In het merendeel van de gevallen kregen de onderzoekers niet alleen gemakkelijk toegang tot korpsen. Als zij eenmaal binnen waren, kregen zij gewoonlijk informatie in overvloed. In de eerste jaren van het sociaal-wetenschappelijke onderzoek hoorde men vaker verhalen dat het onbegrijpelijk was dat de politie zoveel informatie verstrekke, dan dat het zo moeizaam was om informatie te vergaren.

De verhouding tussen wetenschap en politie zou de laatste jaren veel beter zijn geworden. Wij betwijfelen dat. Dat hangt namelijk sterk af van de wijze waarop aan die verhouding gestalte wordt gegeven. Organisatie-

adviesbureaus worden ruimhartig door de top van de Nederlandse politie binnengehaald. In hoeverre dergelijke adviezen zoden aan de dijk zetten, daarover hoort men doorgaans weinig. Criminologisch onderzoek dat het werk van de politie bevordert, wordt in het algemeen met liefde omarmd. De complexer wordende samenleving vergt een dergelijke wetenschappelijke inbreng in het politiewerk. Criminaliteitsbeelden, fenomeenanalyses of, in het tegenwoordige jargon, verkennend onderzoek en daderanalyse, zijn voorbeelden van onderzoek waarvoor de politie al haar ter beschikking staande bronnen ruimhartig openstelt. Ad hoc evaluatieonderzoeken, zeker als die achteraf in opdracht van derden worden verricht, onderzoek over de sturing van de politie of onderzoek dat gevolgen heeft voor de verdeling van de financiële middelen, kunnen op een minder hartelijk ontvangst rekenen.

Waarschijnlijk geldt nog steeds het adagium uit de beginjaren: beide partijen onderkennen het belang van onderzoek en de verhouding kan daarmee als 'in principe positief' worden gekenschetst. Maar als de resultaten te kritisch worden, dan voelt in ieder geval een deel van de betrokken politieambtenaren zich aangesproken. Een recent rapport als dat van het COT over de Marokkaanse jongens in Amsterdam (april 1998) werd door velen vanuit de politie als uiterst kritisch en negatief ervaren. Ook de publicatie *Toekomst gezocht* van de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie werd door sommige korpschefs beschouwd als 'opnieuw een zinloos kritische bijdrage die de politie in een negatief daglicht stelt'. Overigens, lang niet elke korpschef deelde die mening. Anderen waren veel positiever, sommigen zelfs enthousiast.

Eenzelfde discussie doet zich voor op het juridische terrein. De uiterst scherpe beleidsmatig/juridische analyse die de Klachtencommissie van de Regio Amsterdam-Amstelland maakte naar aanleiding van het optreden van de politie tijdens de Eurotop in juni 1997 (met name de toepassing van artikel 140: lidmaatschap van een criminele organisatie) heeft heel wat beleidsverantwoordelijken en politiemensen buitengewoon boos gemaakt. Toch beschouwen wij een dergelijke reactie als een gemiste kans. Immers, wij hadden hier te maken met optreden op juridische gronden die de toets der kritiek niet kon doorstaan. Voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog werden collectief burgers als verdachte opgepakt op grond van aanwijzingen die in geen enkel geval voldoende waren om tot vervolging te besluiten. En dan lijkt een kritische analyse, gevolgd door een politieke en maatschappelijke discussie toch wel het minste dat men in een democratische rechtsstaat mag verwachten. Het argument van gezagsdragers 'zeg dan maar hoe het anders had gemoeien' kan toch nauwelijks als serieus worden betiteld. Als een overheid zover komt om onder grote internationale politieke druk dit soort methoden toe te passen ('er mag niets mis gaan'), dan hoort daar vanuit de samenleving op te worden gereageerd. Dat er geen serieuze politieke discussie is gevolgd, hangt ongetwijfeld samen met het feit dat politici onder bepaalde omstandigheden wel erg ruimhartig worden in hun inter-

pretatie van strafrechtelijke normen, maar vanuit de rechtsstaat geredeneerd is het een zegen dat er nog onafhankelijke commissies zijn die daar dwars tegen ingaan.

Daarom is het ook zo belangrijk dat men een eventuele spanning tussen politie en onderzoekers niet al te centraal stelt in de discussie. Het is van groot belang dat er af en toe spanning is tussen (politie)beleid en onderzoek. Als het altijd pais en vree is, dan moet men er zeer aan twijfelen of betrokkenen hun werk wel goed doen. En dit standpunt geldt naar ons gevoel ten aanzien van zowel beleidsmakers als wetenschappers. De verhouding is er over het algemeen een van begrip, van het weten dat men elkaar nodig heeft, met af en toe wederzijdse kritiek of irritatie. Bij de politie speelt die irritatie door als ongerechtvaardigd beschouwde kritiek, bij onderzoekers door soms merkwaardige onderzoeksopdrachten, zoals bij de evaluatie van de Politiewet 1993, waarbij de opdracht beperkt bleef tot de topstructuur van de regio's en het functioneren van de departementen en van het parlement merkwaardig genoeg buiten schot moest blijven.

Van groter belang lijkt het ons dat er de laatste jaren sprake is geweest van ontwikkelingen op het terrein van onderzoek die noodzaken tot een scherpe discussie op een aantal deelterreinen. Bij voorbeeld omdat de mening over de toelaatbaarheid van bepaalde onderzoeksmethoden van onderzoekers sterk uiteenlopen. Een van die thema's is of al het onderzoek onder alle omstandigheden moet worden gepubliceerd. Enerzijds een gouden stelregel bij al het academische onderzoekswerk, anderzijds kan het in een aantal gevallen ertoe leiden dat er geen onderzoek wordt gedaan. Bij voorbeeld bepaalde vormen van misdaadanalyse op het terrein van de georganiseerde misdaad of organisatiecriminaliteit waarmee grote maatschappelijke belangen zijn gemoeid. Het is voor de professionaliteit van de onderzoekers op het terrein van de politie van groot belang daarover te discussiëren en over hun kwetsbaarheid te blijven nadenken.

Het is, samenvattend, moeilijk de verhouding tussen politie en wetenschap over de afgelopen periode van vijftig jaar in enige vorm betrouwbaar weer te geven. Veel van het onderzoek naar de politie werd verricht door gouvernementele onderzoeksinstellingen; per definitie niet de meest kritische (maar door beleidsmakers toentertijd wel degelijk beschouwd als een lastige luis in de pels). Of de verhouding tussen wetenschap en politie kritischer is dan die tussen bij voorbeeld wetenschap en departementale beleidsafdelingen, of tussen de wetenschap en het bedrijfsleven is echter zeer de vraag.

De (onder)benutting van onderzoekresultaten

Het is niet ongebruikelijk nogal laatdunkend te doen over de mate waarin de resultaten van wetenschappelijk onderzoek doorwerken in de praktijk. Er zijn perioden geweest (bij voorbeeld aan het einde van de

jaren zeventig) waarin onderzoekers werden gekweld door het *nothing works*-syndroom: het gevoel dat, wat er ook werd onderzocht, niets aan de verwachtingen voldeed en niets in de praktijk bruikbaar was of gebruikt werd.

In het begin van de jaren tachtig ziet men, wellicht mede als gevolg hiervan, de aandacht voor onderzoek teruglopen. Helemaal onbegrijpelijk waren die gevoelens niet. Er zijn heel wat voorbeelden te vinden van onderzoek waarvan de resultaten niet werden vertaald in beleid. Zo hebben onderzoekers reeds jaren terug voor het eerst aangetoond dat beleidsplanning van de politie in slechts geringe mate doorwerkt in de taakuitvoering op straat of op het bureau. De man of de vrouw op de werkvloer bepaalt in hoofdzaak nog altijd wat de politie feitelijk doet. Dat geldt zowel de onderzoeksresultaten in veel Angelsaksische landen als in Nederland. Deze resultaten zijn vele malen gereproduceerd. Toch ziet men dat er nauwelijks enige wijziging optreedt in de manier waarop de beleidsplanning plaatsvindt. Integendeel: de beleidsplanning wordt juist verder uitgebouwd in de richting waarvan wij weten dat die niet werkt.

Een tweede voorbeeld. Effectiviteitsstudies hebben laten zien dat het gewone alledaagse politiewerk (het rondrijden in surveillanceauto's) nauwelijks enig preventief effect heeft (Kelling e.a., 1975). Toch blijft het een van de basisstrategieën van de politie. Onderzoek naar het gebruik van geautomatiseerde informatiesystemen liet zien dat het informatiegebruik in de praktijk op essentiële punten afwijkt van hetgeen de systeembouwers voor ogen stond (Stol, 1997). Desondanks worden de systemen niet of nauwelijks aangepast.

De onlangs gepubliceerde kritiek van de Algemene Rekenkamer op de divisie Centrale Recherche Informatie betreft geen nieuw verschijnsel. In diverse onderzoeken is al langer gewezen op de gebrekkige informatie-uitwisseling tussen de korpsen en de CRI. We kunnen zo nog wel even doorgaan. En als er al onderzoekresultaten worden overgenomen, dan merkt men vaak dat het een enkele kreet is die is blijven hangen, zonder dat de gebruiker van die kreet zich kennelijk heeft verdiept in de betekenis ervan voor het functioneren van de politie (neem termen als de symboolfunctie, sociale zelfredzaamheid). Menig cynicus heeft de achterliggende jaren geconcludeerd dat onderzoek allemaal weinig zin heeft.

Toch zijn er ook tal van voorbeelden die een heel wat positiever beeld laten zien. Neem de georganiseerde misdaad. Het onderzoek naar de georganiseerde misdaad in Nederland door de onderzoeksgroep Fijnaut in opdracht van de Parlementaire Enquêtecommissie uit 1996 heeft in de falsificerende sfeer wel degelijk tot resultaten geleid. Er wordt sinds de publicatie van het verslag van dit onderzoeksverslag naar ons gevoel beëindigend genuanceerder gesproken over 'de dreiging van de georganiseerde misdaad'; voor die tijd struikelden politiechefs en bestuurders over elkaar in betogen hoe erg het allemaal was. En ook dat is een belangwekkend resultaat! Vooral wanneer onderzoek meer planmatig

wordt opgepakt, en onderdeel wordt van een beleidsontwikkelingsproces, dan gaat het plaatje van de doorwerking er anders uitzien.

Een paar voorbeelden ter verduidelijking. Eerst een wat ouder onderzoek. De Projectgroep Organisatiestructuren publiceerde in 1977 haar beroemde rapport *Politie in verandering*. Daarin pleitte de groep voor een fundamentele aanpassing van de organisatie van de politiekorpsen, door middel van schaalverkleining en organisatorische integratie. Het normatieve en sterk ideologisch gekleurde model van de projectgroep kreeg weliswaar veel bijval, maar het duurde nog een aantal jaren voordat de eerste grootschalige veranderingen werden gestart. Daarvoor was onder meer een kritisch onderzoek nodig naar het functioneren van wijkagenten, een intern onderzoek waaruit bleek dat de interne communicatie binnen de politie veel te wensen overliet en evaluatiestudies van kleinschalige veranderingsprocessen die op niets bleken uit te lopen. Pas op grond daarvan heeft destijds Haarlem als eerste korps besloten om de wijkteams integraal, onomkeerbaar maar wel stapsgewijs in te voeren. Voordat de tweede stap werd gezet werd het eerste evaluatieonderzoek van een tranche van drie metingen (waarbij met name gekeken werd naar de externe resultaten) afgewacht (Broer e.a., 1984). Pas toen die resultaten positief waren, werd besloten tot de volgende stap.

De positieve resultaten hebben er niet alleen toe geleid dat de implementatie van de wijkteams in Haarlem doorging. Zij hebben ook voor de veranderingsprocessen in Amsterdam destijds een grote rol gespeeld. In Amsterdam was de nodige scepsis over de reorganisatie waarbij wijkteams zouden worden ingevoerd. De besluitvorming werd op een cruciaal moment opgehouden om de rapportage van de resultaten van de ontwikkelingen in Haarlem af te wachten. Het is zeer de vraag of de wijkteams in Amsterdam ooit van de grond zouden zijn gekomen als de Haarlemse evaluatie negatief was uitgekomen (zie voor een uitgebreide studie van de veranderingsprocessen in Haarlem en Amsterdam: Horn, 1989).

Meer in het algemeen kan men stellen dat een combinatie van (overigens met name Amerikaanse sociaal-wetenschappelijke) onderzoeken ertoe heeft bijgedragen dat de politie weer kleinschaliger is gaan werken: de effectiviteitsstudies en de onderzoeken naar de knelpunten tussen de bevolking en de politie wezen bij voortduring uit dat proactieve en kleinschalige politiezorg superieur is aan reactieve en grootschalige zorg. Onderzoek naar het optreden van de Twentse politie in de zogenaamde 'crossrellen', heeft bij dat korps geleid tot wijzigingen in opbouw van de CID en het informatiecentrum en in de omvang en schaalgrootte van de wijkteams (Bruinsma, 1997).

Het is niet zo dat wetenschappelijk onderzoek tot paradigmatische schokgolven heeft geleid, maar in het weerleggen van bestaande vooroordelen en vanzelfsprekende werkwijzen en in het (kritisch) ondersteunen van beleidsmatig gewenste ontwikkelingen heeft het de afgelopen decennia wel degelijk een belangrijke rol gespeeld.

Betekenis van onderzoek

Ter afsluiting van deze bijdrage een overzicht van enkele belangrijke bijdragen die politie-onderzoek de afgelopen jaren heeft gehad:

- het stimuleren van maatschappelijk debat rond thema's die anders onbesproken zouden zijn gebleven (klachtencommissie, plaats van de politie in de samenleving);
- ondersteuning van professionaliteit (misdaadanalyse, reellen-onderzoek, fenomeenstudies);
- ondersteuning van innovatieve (beleids)ontwikkelingen (knelpunten-onderzoek, actieonderzoek, onderzoek naar het functioneren van de recherche (Accacia);
- inhoudelijke thema's als gebiedsgebonden politiezorg;
- fundamentele discussie over rol/betekenis van de politie (strategische probleem-analyses, fundamenteel bevolkingsonderzoek, integrale veiligheidszorg);
- evaluatief onderzoek (project en procesevaluatie zoals de Politiewet 1993).

Hoewel deze thema's anders doen vermoeden, is het onderzoek naar de politie nog altijd zeer gefragmenteerd. Van een goede onderzoek-programmering rondom inhoudelijk interessante thema's is geen sprake. In dat opzicht lijken wetenschappelijk onderzoekers veel op politiemensen: zij nemen *ad hoc* een probleem bij de kop en onderzoeken het vervolgens. In hoeverre dat met andere problemen samenhangt wordt onbesproken gelaten. Politiemensen hebben daardoor nog al eens de indruk, althans wanneer zij zelf daartoe geen opdracht geven, dat de politieorganisatie wordt gebruikt als proeftuin voor (beginnende) onderzoekers.

Hoewel de laatste jaren, naast de departementale activiteiten op dit terrein, universitaire centra als het Crisis Onderzoek Team (COT) te Den Haag, het Centrum voor Politiewetenschappen te Amsterdam en het Internationaal Politie Instituut Twente (IPIT) te Enschede enige systematiek in het politieonderzoek hebben aangebracht, is een groot deel van het wetenschappelijk onderzoek van de politie geconcentreerd rondom het *ad hoc* evalueren van problematische situaties bij de Nederlandse korpsen, niet rondom fundamentele inhoudelijke vraagstukken.² Het is te hopen dat het onlangs uitgebrachte rapport *Politie en wetenschap* van de commissie Peper daarin op termijn verbetering gaat brengen. Benutting van gefragmenteerd onderzoek is doorgaans laag of blijft beperkt tot een of twee korpsen. Daar komt bij dat veel wetenschappelijke kennis door de leiding slechts wordt vertaald in de organisatie. Veel verslagen,

2 Dit roept vraagtekens op inzake het stelsel van financiering van het wetenschappelijke politieonderzoek in Nederland. Het gaat te ver dit relevante onderzoek hier te bespreken, maar een deel van de gesignaleerde problemen hangt hiermee wel samen.

rapporten of boeken blijven hangen op de bureaus van de korpsleiding of op die van hun ondersteunende staf. Op de werkvloer – en daar is veel onderzoek juist op gericht – komt zelden iets terecht. Neem als voorbeeld het criminologische onderzoek van de groep Fijnaut voor de Enquêtecommissie. Hebben misdaadanalisten die voor hun werk onmisbare boeken gelezen? De rechercheurs die de opsporingsonderzoeken verrichten? Of heeft de CID haar zoektocht naar relevante informatie laten sturen door wat deze criminologen hebben geschreven? Geïsoleerde onderzoeksprojecten hebben het minste effect. Bruinsma (1996) heeft in zijn oratie aangegeven dat op één gebied (criminologische bronnen en analyses) samenwerking tussen politie en wetenschap onontbeerlijk is voor beide. Beide kunnen er hun voordeel mee doen omdat hun kennis met elkaar in verband kan worden gebracht.

Ook op andere terreinen van het politieonderzoek kan de samenwerking hechter worden en kan openlijker worden gediscussieerd over gevoelig onderzoek en over taboes in wetenschappelijk politieonderzoek. Dergelijke discussies zullen een belangrijke stimulans zijn voor verdere ontwikkelingen.

Literatuur

Broer, W., C.C. Schreuder e.a.

Organisatieverandering Politie Haarlem; een tussenbalans: onderzoek-bevindingen na een jaar werken met wijkteams

Den Haag, Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1983

Bruinsma, G.J.N.

Beelden van criminaliteit

Deventer, Gouda Quint, 1996

Bruinsma, G.J.N.

Achtergronden van de 'crossrellen' in Enschede

Enschede, IPIT, 1997

Bruinsma, G.J.N.

Criminaliteitsbeleid van Twente

Enschede, IPIT, 1998

Ericson, Haggerty

1997, p. 47

Fijnaut, C.

Opdat de macht een toevlucht zij? Een historische studie van het politieapparaat als een politieke instelling

Antwerpen/Arnhem, Kluwer/Gouda Quint, 1979 (diss.)

Gunther Moor, L., Ed. Leuw (red.)

Beslissingsmomenten in het strafrechtelijk systeem (bundel NVK congres 1978, VU Amsterdam)

1978

Horn, J.

Veranderingen bij de politie; een onderzoek naar de invoering van het wijkteampolitiemodel bij de politiekorpsen van Amsterdam en Haarlem

Alphen a/d Rijn, Samson/Tjeenk Willink, 1989

Junger-Tas, J., A. van der Zee-Nefkens

Een observatie-onderzoek naar het werk van de politieursurveillance

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 1977 Kelling e.a.

1975

Punch, M.

Policing the inner city; a study of Amsterdam's Warmoesstraat

Hamden (Conn.), Archon Books, 1979

Stol, W.

Digitalisering bij de politie; stand van zaken en vijf criteria voor effectieve informatie

Tijdschrift voor de politie, 59e jrg., nr. 10, 1997, pp. 3-5

Veendrick, L., R. Jongman

Met de politie op pad; een onderzoek naar het aanhoudingbeleid van de politie op straat

Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, Criminologisch instituut, 1976

Kind aan huis bij de politie

Enkele dilemma's voor de wetenschap

mr. drs. J.M. Nelen*

We schrijven het jaar 1980. Een groep studenten, onder wie de auteur van dit artikel, stelt pogingen in het werk om het politieoptreden tijdens de massale openbare ordeverstoringen op 30 april van dat jaar – de zogenaamde 'kroningsrellen' – te evalueren. Ondanks de bemoeienis van een aantal hoogleraren krijgen de studenten van de politie nul op het rekest: ze krijgen geen toegang tot politieke informatiebronnen. De poorten van het bastion blijven hermetisch gesloten.

Achttien jaar later, 1998. Op verzoek van het openbaar ministerie (O.M.) en de politie evalueert een onderzoeksteam van het WODC het verloop van een grootschalig opsporingsonderzoek. De opdrachtgevers achten een kritische reflectie op de verrichte onderzoeksactiviteiten noodzakelijk om het leervermogen van de politie en het O.M. met betrekking tot de aanpak van grootschalige opsporingsonderzoeken te versterken. Het onderzoeksteam krijgt toegang tot zeer vertrouwelijke gegevens en wordt in staat gesteld om de personen die in het desbetreffende onderzoek een sleutelrol hebben vervuld, uitgebreid te interviewen.

Gewijzigde verhoudingen

De bovenstaande voorbeelden illustreren dat de verhouding politie-wetenschap in de afgelopen decennia ingrijpend gewijzigd is. Tot aan het begin van de jaren tachtig werd deze relatie gekenmerkt door een grote mate van afstandelijkheid en geslotenheid. Vanuit de politie gezien was er sprake van een sterk ontwikkeld wij/zij-denken, waarin de buitenwereld als bedreigend en overdreven kritisch werd ervaren. Vooral de media en de wetenschap moesten het in die jaren ontgelden. In de beleving van politiemensen werd vanuit deze disciplines te sterk de nadruk gelegd op incidenten. De volgende, uit 1974 daterende, woorden van de Engelse politiechef Robert Mark vonden ook in Nederland in brede kring weerklank: 'Without doubt, the most abused, the most unfairly criticised and the most silent minority are the police' (Reiner, 1985).

Toegegeven, de sociale wetenschappen werden gedurende de jaren zestig en zeventig sterk geïnspireerd door thema's als macht, machtsmisbruik en corruptie. De politie als instituut werd door de *kritische criminologie* vooral beschouwd als het machtsmiddel bij uitstek van de domi-

* De auteur is als hoofdonderzoeker verbonden aan het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie.

nante klassen, als gevolg waarvan beide partijen nog scherper tegenover elkaar kwamen te staan.

Het omslagpunt kan wat de politie betreft worden gelegd bij het verschijnen van het rapport *Politie in verandering* in 1977. De voor dit rapport verantwoordelijke Projectgroep Organisatie Structuren (POS), waarin (destijds aanstormende) politiemanagers als Nordholt, Straver en Wiarda zitting hadden, brak een lans voor een meer open, ontvankelijker houding in politiekringen jegens de omgeving (waaronder de wetenschappelijke). Gesteld werd dat 'ook de politie een bijdrage moest leveren aan het scheppen van condities voor maatschappelijke ontwikkeling en vernieuwing, gericht op de verwerkelijking van essentiële waarden in de democratie.' Daartoe zou de politie haar positie aan de zijlijn, als instrument van de *status quo*, moeten inruilen voor een plaats in het midden van de samenleving. De poort naar de maatschappelijke omgeving werd voorzichtig op een kier gezet.

In de loop der jaren is ook de wetenschap bij dit proces betrokken vanuit de overtuiging dat wetenschappers een bijdrage kunnen leveren aan de verbetering van de kwaliteit van het politiewerk. Steeds vaker worden wetenschappers door de politie uitgenodigd om hun visie op de (aanpak van) het criminaliteitsprobleem te geven. Criminologen – de 'vijanden' van weleer – worden gevraagd zitting te nemen in advies- en begeleidingscommissies, opsporingsonderzoeken kritisch tegen het licht te houden en krijgen toegang tot de meest vertrouwelijke informatie. Het geloof in de toegevoegde waarde van de wetenschap blijkt ook uit de aanwezigheid van – al dan niet wetenschappelijke – onderzoekseenheden bij de divisie CRI, het NPI en verschillende regiokorpsen.¹

De wetenschap heeft de meer ontvankelijke opstelling van de politie in dank aanvaard. Deels uit wetenschappelijke interesse, deels vanwege de beleidsrelevantie die aan onderzoek op het politieterrein verbonden is, deels uit meer 'aardse' motieven hebben de sociale wetenschappen het politieveld omarmd. Wat het laatste aspect betreft: niemand zegt het hardop, maar zo dicht bij het vuur van de opsporing en vervolging te zitten, is ook domweg leuk en spannend. Niets menselijks is tenslotte ook de wetenschapper vreemd!

De pluspunten die aan de toenemende verstrengeling van wetenschap en politie te ontdekken zijn, worden elders in dit nummer (onder andere in de bijdragen van Straver en Versteegh/Van den Broek) belicht. Dit artikel gaat nader in op de keerzijde, waarbij moet worden aangetekend dat ik me beperk tot de relatie politie-wetenschap op het terrein van (de bestrijding van) de georganiseerde criminaliteit. Dit vanwege het simpele feit dat mijn werkervaring zich vooral over dit terrein uitstrekt. Drie aspecten worden besproken die, vanuit het perspectief van de onderzoeker

1 Deze beschouwing beperkt zich tot de rol van de (externe) sociaal wetenschapper. Ook vanuit andere disciplines (economie, bestuurskunde enzovoort) wordt ondersteuning aan de politie geboden, maar daaraan wordt in het kader van dit artikel voorbijgegaan.

ker, op zijn minst problematisch genoemd kunnen worden. Het gaat daarbij achtereenvolgens om:

- de vrijheid om te publiceren;
- de onafhankelijkheid van de onderzoeker;
- de verificatie en toetsbaarheid van de onderzoeksgegevens.

Deze drie punten raken aan de kern van de 'W' van wetenschappelijk onderzoek: indien de publicatie van onderzoeksbevindingen en de onafhankelijkheid van de onderzoeker niet kunnen worden gegarandeerd en door onderzoekers onvoldoende methodische verantwoording kan worden afgelegd, kan eigenlijk met goed fatsoen niet meer over wetenschappelijk onderzoek worden gesproken.

Alle bevindingen publiceren?

Onderzoekers krijgen op diverse wijzen met vertrouwelijke politiegegevens te maken. In de eerste plaats moet gewezen worden op de onderzoeksprojecten, waarbij politiegegevens de belangrijkste databron vormen. Van de momenteel lopende projecten binnen de afdeling onderzoek van het WODC zijn de studies naar de actuele stand van zaken op het gebied van de georganiseerde criminaliteit en naar de effectiviteit van de bijzondere opsporingsmethoden voorbeelden bij uitstek van het gebruik van zeer vertrouwelijke gegevens. Uitvoering van dergelijke projecten is niet mogelijk zonder op voorhand in een protocol vast te leggen hoe deze gegevens worden verzameld, opgeslagen en in een rapport verwerkt.

De dataverzameling en opslag van informatie brengen extra logistieke problemen met zich: gezien de gevoeligheid van de te onderzoeken materie en het mogelijke 'lekgevaar' van vertrouwelijke informatie is de hedendaagse onderzoeker minimaal uitgerust met een speciaal beveiligde PC, bergt hij/zij² alle documenten en aantekeningen op in een kluis en is zijn werkvertrek omgetoverd tot een welhaast onneembare vesting.

Met deze veiligheidsmaatregelen kan men leren leven. De crux ligt besloten in de vraag welke gegevens voor publicatie vatbaar zijn en welke daarvan verstoken moeten blijven. Bij kwalitatieve beschrijvingen – en daar gaat het in dit type studies meestal om – is het bij voorbeeld vrij lastig om bevindingen te larderen met voorbeelden uit de praktijk, omdat voorkomen moet worden dat dergelijke casus al te gemakkelijk herleidbaar zijn. Te allen tijde dient rekening te worden gehouden met zowel de belangen van de opsporing en vervolging van strafbare feiten als met de privacy van de direct betrokkenen. In de Wet op de Politierregisters is dit ook met zoveel woorden vastgelegd.

2 In de hoop daarmee de vrouwelijke onderzoekers niet tekort te doen hanteer ik voor de leesbaarheid in het vervolg slechts de mannelijke voornaamwoorden.

Is hier nu eigenlijk zoveel nieuws onder de zon? Immers, onderzoekers weten niet anders dan dat het onmogelijk – en in ethisch opzicht onverantwoord – is om alles wat zij horen en zien op schrift te stellen. In participerend observatie-onderzoek van pakweg twintig jaar geleden worstelden zij reeds met dit dilemma. Niettemin ben ik er van overtuigd dat het gebruik van uiterst vertrouwelijk opsporingsmateriaal in wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de georganiseerde criminaliteit extra complicaties ten aanzien van de publiceerbaarheid van onderzoeksgegevens met zich brengt. De praktijkvoorbeelden die verderop in dit artikel worden gepresenteerd, spreken wat dat betreft boekdelen.

Hoe gaan onderzoekers met bedoeld dilemma om? Tal van oplossingen zijn denkbaar, zoals het veranderen van details in casusbeschrijvingen en het gebruik van fictieve namen of afkortingen. Voorbeelden van dergelijke manieren van versluiering zijn te vinden in tal van rapporten, zoals die van Van Duyne (1990 en 1995) en de onderzoeksgroep Fijnaut (1996) over de georganiseerde criminaliteit, Aronowitz e.a. (1996) over intracommunautaire BTW-fraude en recentelijk van Nelen en Sabee (1998) over de ontnemingswetgeving. Over het algemeen verhogen de in deze rapporten gebruikte versluieringstechnieken de leesbaarheid niet, maar zij zijn nog ver te prefereren boven het alternatief om de lezer geheel in het ongewisse te laten over de gegevens waarop de bevindingen zijn gebaseerd.

De tweede situatie waarbij onderzoekers zich gesteld zien voor het dilemma hoe gebruik te maken van vertrouwelijke politiegegevens is zo mogelijk nog problematischer. Het betreft hier de situatie dat wetenschappers worden gevraagd een lopend of net afgesloten opsporingsonderzoek te evalueren. Dergelijke evaluaties zijn tegenwoordig erg in zwang. In de afgelopen jaren is binnen het beleid en de opsporingspraktijk de overtuiging ontstaan dat evaluaties van (grootschalige) opsporingsonderzoeken ertoe bij kunnen dragen dat het leervermogen met betrekking tot de aanpak van dergelijke zaken wordt vergroot. In toenemende mate nemen regiokorpsen en kernteams de evaluatie van opsporingsonderzoek zelf ter hand. Niettemin wordt nog steeds met enige regelmaat een beroep gedaan op wetenschappers van buiten om deze exercitie uit te voeren.

De auteur van dit artikel is tot dusverre driemaal bij een dergelijke evaluatie betrokken geweest. De ervaringen daarmee waren in die zin positief, dat de direct betrokkenen alle medewerking aan de procesevaluatie verleenden en zich daarvoor ook openstelden. Bovendien gaven de opdrachtgevers blijk ook daadwerkelijk iets met de bevindingen te willen doen. De drie evaluaties brachten evenwel ook een groot nadeel aan het licht, namelijk dat het in dit type onderzoek vrijwel onmogelijk is om alle resultaten integraal te publiceren.

Verskillende aspecten spelen hierbij een rol. Allereerst het gegeven dat opsporings- en vervolgingsbelangen zich verzetten tegen het prijsgeven van alle *ins en outs* van een opsporingsonderzoek. Zeker wanneer

een zaak nog 'onder de rechter' is, is dit aspect van belang. De wetenschapper is tenslotte slechts ingehuurd om het opsporingsteam, het recherchemanagement en het O.M. een spiegel voor te houden en inzichtelijk te maken welke lering uit het rechercheproces getrokken kan worden. Het laatste waar hij op zit te wachten is om als getuige voor een rechtscollege te verschijnen en betrokken te raken bij een juridisch gevecht over de rechtmatigheid van de gebruikte opsporingsmethoden.

Los van de (theoretische) mogelijkheid om als getuige te worden opgeroepen moet de wetenschapper zich er rekenschap van geven dat het allesbehalve in het belang van de rechtshandhaving is wanneer criminelen door middel van een bezoek aan de boekwinkel *en detail* geïnformeerd worden over de wijze waarop de politie strafbare feiten tracht op te sporen. In de afgelopen jaren is het publiek weliswaar een behoorlijke kijk in de keuken van politie en justitie gegund geweest – verwezen zij slechts naar de rapportage van de enquêtemissie opsporingsmethoden (1996) – maar een rapport waarin allerhande informatie is vervat over het verloop van één specifiek opsporingsonderzoek gaat wat dat betreft nog een stap verder. In een dergelijk rapport wordt uitgebreid ingegaan op de besluitvorming, de interne en externe communicatieprocessen, de regie over het onderzoeksproces, de taakverdeling binnen het team, de samenwerking (ook met derden), het effectief en efficiënt gebruik van de onderzoeksmethoden, de integriteit van het onderzoek, de dossieropbouw enzovoort.

Hoewel ons strafprocesrecht transparantie van het rechercheproces voorschrijft – het O.M. zal de gezette stappen en de gemaakte keuzen ten overstaan van de strafrechter moeten verantwoorden – is het met uitzondering van het criminele milieu in niemands belang dat door een wetenschapper over alle genoemde punten gedetailleerde informatie aan de openbaarheid wordt prijsgegeven.

Hier komt nog iets bij. In een procesevaluatie wordt ook uitvoerig belicht welke rollen de hoofdrolspelers in het desbetreffende rechercheproces hebben gespeeld en welk oordeel de onderzoeker over hun rolvervulling heeft. De privacy van rechtshandhavers is in het geding, zodra de onderzoeker tot integrale publicatie van zijn bevindingen zou besluiten. Immers, zelfs zonder de namen van de betrokkenen te vermelden, is het voor de schare 'justitie-watchers' een koud kunstje om te achterhalen wie de betreffende functionarissen zijn. De kans dat dan bepaalde personen publiekelijk worden beschadigd c.q. 'afgebrand' is niet denkbeeldig.

De onderzoeker staat bij dit type evaluaties voor het volgende dilemma: wil hij, ondanks de hierboven genoemde bezwaren, toch tot publicatie van zijn bevindingen overgaan, dan rest hem weinig anders dan het schrijven van een tamelijk abstract rapport. De opdrachtgevers zullen hiermee naar alle waarschijnlijkheid niet tevreden zijn. Zij willen juist van de opgedane ervaringen leren en dat veronderstelt dat in een evaluatierapport de vinger wordt gelegd op concrete plus- en minpun-

ten. Voldoet de onderzoeker aan die wens, dan is publicatie van de bevindingen vrijwel uitgesloten.

Een compromis is denkbaar in de vorm van het publiceren van twee versies van het onderzoeksrapport. Een integrale versie, die slechts bestemd is voor de opdrachtgevers en een afgeslankte, meer geabstraheerde, versie voor het grote publiek. In de laatste versie beperkt de onderzoeker zich tot het beschrijven van een aantal aspecten van algemene aard, die ook voor andere opsporings- en justitieambtenaren van belang kunnen zijn. In de praktijk is van deze vorm van publiceren reeds een aantal maal gebruik gemaakt.

Welke modus ook gekozen wordt, cruciaal is de vraag bij wie uiteindelijk de beslissing berust om al dan niet te publiceren. Het moge duidelijk zijn dat in mijn optiek de onderzoekende instantie over die beslissingsvrijheid moet beschikken. Dat daarbij rekening wordt gehouden met opsporingsbelangen en de privacy van de betrokkenen is evident en doet aan dit uitgangspunt niets af. Ware dit anders, dan is de onafhankelijkheid van de onderzoeker ernstig in het geding.

Adviseren?

De zaken liggen enigszins anders wanneer de rapporten van de hierboven omschreven procesevaluatie niet worden aangemerkt als wetenschappelijke producten, maar als organisatie-adviezen. In de wereld van de organisatie-adviesbureaus is het immers niet bepaald gebruikelijk de eis op tafel te leggen om het eindproduct te publiceren.

De vergelijking met organisatie-adviseurs is niet toevallig gekozen. De tendens valt namelijk te bespeuren dat sociaal-wetenschappers zich steeds vaker deze rol (laten) aanmeten. Op verzoek van een politie-eenheid worden ze als 'materiedeskundigen' binnengehaald om hun licht te laten schijnen over tal van onderwerpen. Sommige regio's en kernteams beschikken inmiddels reeds over eigen 'huisadviseurs'. Zonder een oordeel te willen vellen over de kwaliteit van hun adviezen, blijken hun analyses vaak meer gebaseerd op gezond verstand dan op wetenschappelijke inzichten. De vraag die onderzoekers – en ik trek wat dit betreft ook zelf het boetekleed aan – zich naar mijn gevoel te weinig stellen is of zij voor het verstrekken van de gewenste adviezen wel de benodigde specifieke vaardigheden in huis hebben. Wetenschappelijke kennis over bepaalde vormen van criminaliteit of over ontwikkelingen binnen het politiebestedel garandeert geenszins dat een wetenschapper bruikbare adviezen kan verschaffen in concrete opsporingsituaties.

Hier komt nog iets bij. Onderzoekers en opsporingsambtenaren spreken namelijk niet altijd dezelfde taal, hetgeen kan leiden tot Babylonische spraakverwarringen. Een voorbeeld hiervan werd aangetroffen in een tweetal opsporingsonderzoeken, waarin in het plan van aanpak het aan Van Duyne (1992) ontleende begrip *vossenholstrategie* een prominente plaats innam. Daaronder wordt door voornoemde wetenschapper

verstaan: 'het streven om prikkels aan misdaadondernemingen toe te dienen teneinde hen geheimen prijs te laten geven'. Een manier om de vos uit zijn hol te lokken, aldus Van Duyne, bestaat uit het één voor één afsluiten van diens gangen. Daarmee wordt de rust op de markt verstoord en wordt de misdaadondernemer gedwongen zelf meer zaken te gaan regelen, hetgeen hem kwetsbaarder maakt.

Uit de twee evaluaties werd duidelijk dat in de opsporingsteams in kwestie allesbehalve eenduidigheid bestond over de wijze waarop het begrip vossenholstrategie moest worden geduid en geoperationaliseerd. Als gevolg daarvan waaierte in één van deze zaken het opsporingsonderzoek naar alle kanten uit en was het procesmatig gezien nauwelijks nog te regisseren. Een veelkoppig (dossier)monster was het gevolg.

De rol van steunpilaar die adviezen geeft wordt niet zelden gecombineerd met die van de klassieke wetenschapper die voor zijn onderzoek gegevens komt halen. Deze vermenging van hoedanigheden komt mij ongewenst voor. De distantie en vrijheid in wetenschappelijke zin dreigen ernstig te worden beperkt door de innige band die hij in zijn rol als adviseur met de politie heeft opgebouwd.

Nog bedenkelijker is mijns inziens de ontwikkeling om opsporingsambtenaren als wetenschappelijk medewerker te recrutereren of, omgekeerd, wetenschappers opsporingsbevoegdheid te geven. Van beide varianten zijn voorbeelden bekend. Dat wetenschappelijke belangen en opsporingsbelangen in dergelijke constructies hinderlijk door elkaar heen kunnen gaan lopen, behoeft geen verder betoog.

Gebrek aan toetsbaarheid

Het gebruik van vertrouwelijke politiegegevens voor wetenschappelijke doeleinden roept niet alleen vragen op ten aanzien van de publiceerbaarheid van de bevindingen, maar brengt tevens de aanzienlijke handicap met zich dat vanwege het 'lekgevaar' buiten de kring van de betrokken onderzoekers aan weinig personen inzicht kan worden geboden in het beschikbare onderzoeksmateriaal en de daarop gebaseerde bevindingen. Hooguit kunnen in begeleidingscommissies of 'intercollegiale toetsingscommissies' concept-versies van het rapport worden besproken, maar zelfs dan is er sprake van een zeer marginale toetsing. De betrokkenen kunnen zich immers nauwelijks een oordeel vormen over de validiteit van de onderzoeksbevindingen, omdat zij geen toegang hebben tot het basismateriaal en ook over de verwerking en analyse daarvan slechts in beperkte mate worden geïnformeerd. Bronvermeldingen zijn in de regel schaars, omdat respondenten anonimiteit is beloofd en/of directe herleidbaarheid van de casuïstiek naar onderzoekseenheden of delictplegers uit den boze is.

Een voorbeeld van een onderzoek waarin de mogelijkheden tot externe toetsing gering waren, is dat van Fijnaut c.s. (1996) naar de georganiseerde criminaliteit in Nederland. Eén van de bij dat project betrokken

hoogleraren, Bruinsma (1996), erkende later volmondig dat de gehanteerde werkwijze van de onderzoeksgroep de wetenschappelijke controleerbaarheid had beperkt. De omvang en samenstelling van de onderzoeksgroep stond in zijn optiek evenwel garant voor voldoende interne discussie en controle omtrent het gebruik van bronnen en de interpretatie van onderzoeksgegevens. Naar mijn indruk worden dergelijke interne toetsingsmogelijkheden lang niet in alle onderzoeksprojecten, waarin geleund wordt op vertrouwelijke opsporingsgegevens, gecreëerd, dan wel optimaal benut. In veel gevallen rest collega-wetenschappers weinig anders dan er op te vertrouwen dat het onderzoeksteam de aanwezige bronnen vakkundig, volledig en integer heeft benut en geanalyseerd.

Besluit

Het is zonder meer een goede zaak dat na decennia van koude oorlog tussen de politie en de wetenschap een periode van *détente* is aangebroken. Beide partijen kunnen daar in beginsel hun voordeel mee doen, maar langzaam maar zeker is voor de sociale wetenschappen een kritisch punt bereikt. Wetenschappers dienen zich te bezinnen op hun positie en zichzelf de vraag te stellen of alle activiteiten die zij in het politieveld ontplooiën nog wel het predikaat wetenschappelijk verdienen. Gewaakt dient te worden dat de slinger te ver doorslaat in de richting van het adviseurschap ten koste van de onafhankelijke wetenschappelijke studie.

Een ander punt dat meer aandacht verdient is de toetsbaarheid en controleerbaarheid van onderzoeksbevindingen. In situaties waarin vanwege de vertrouwelijkheid van gegevens geen beroep kan worden gedaan op collega-onderzoekers van buiten, zal minimaal in de eigen organisatie een vorm van intercollegiale toetsing moeten worden gegarandeerd. Ten slotte zal de wetenschap de politie er van moeten doordringen dat elk onderzoeksrapport in beginsel voor publicatie vatbaar is. Is het niet het integrale rapport, dan toch op zijn minst een excerpt daarvan. De wetenschapper is nu bij de politie kind aan huis, maar de wetenschap moet daarvan niet het kind van de rekening worden.

Literatuur

Aronowitz, A.A., D.C.G. Laagland

e.a.

Value-added tax fraud in the European Union

Amsterdam/New York, Kugler

Publications, 1996

Bruinsma, G.J.N

De methoden en bronnen van onderzoek naar georganiseerde criminaliteit

In: Bovenkerk F. (red.), *De georganiseerde criminaliteit in Nederland; het criminologische onderzoek van de parlementaire enquêtecommissie opsporingsmethoden in discussie*
Deventer, Gouda Quint, 1996, pp. 63-72

Duyn, P.C. van, R.F. Kouwenberg e.a.

Misdaadondernemingen; ondernemende misdadigers in Nederland
Arnhem, Gouda Quint, WODC O&B nr. 103, 1990

Duyn, P.C. van

Het spook en de dreiging van de georganiseerde misdaad
Den Haag, Staatsuitgeverij, 1995

Fijnaut, C.J.N.C., F. Bovenkerk e.a.

Georganiseerde criminaliteit in Nederland; eindrapport Bijlage VII van: Enquêtecommissie opsporingsmethoden, Inzake Opsporing
Den Haag, SDU, 1996

Nelen, J.M., V. Sabee

Het vermogen te ontnemen; evaluatie van de ontnemingswetgeving; eindrapport
Arnhem, Gouda Quint, 1998

Projectgroep Organisatie Structuren (POS)

Politie in verandering
Den Haag, Staatsuitgeverij, 1977

Reiner, R.

The politics of the police
Brighton, Wheatsheaf Books Ltd., 1985

Fenomeenonderzoek

Of hoe de etnografische criminologie haar onschuld verliest

prof. dr. F. Bovenkerk*

Het wetenschappelijke onderzoek naar criminaliteit kent vele varianten. Er zijn onderzoekers die zich beperken tot het interpreteren van politie-cijfers of van gegevens die per enquête van de bevolking zijn verkregen. In het Engels worden dezen *number crunchers* (cijferboeren) genoemd. Voor hen bestaat er geen misdaad zolang die niet is gekwantificeerd. Anderen zweren bij het analyseren van strafrechtelijke dossiers en hun arbeid wordt in Amerika wel aangeduid als *jailhouse criminology*. Voor hen bestaat er geen werkelijkheid zolang daarover geen gewaarmerkte processtukken bestaan. Weer anderen doen aan stadsetnografie en die halen hun materiaal weg bij de onderwereld zelf waar zij 'veldwerk' verrichten. Ook voor hen bestaat een gekscherende kenschets: zij zijn gebiologeerd door *nuts, sluts and perverts* en in het Nederlands worden ze wel als rafelrand-sociologen aangeduid.

Omdat ik zelf van opleiding cultureel antropoloog ben en in die traditie ben opgegroeid voel ik mij bij de etnografie het beste thuis. Als het goed gebeurt levert deze manier van onderzoek het meest volledige en levendige beeld op van de betreffende misdadige sfeer of het rijkste verhaal van een delinquente carrière.

Stadsetnografie

De onderzoeksmethode van de etnografie omvat een gevarieerd repertoire. De onderzoekers 'doen mee' voor zover dat kan (participerende observatie), ze interviewen mensen en bestuderen documenten die op hen betrekking hebben. Als het zo uitkomt gaan zij het tellen van verschijnselen en ook de eenvoudige statistische exercitie niet uit de weg. Zij stellen zich in methodologisch opzicht eclecticisch op en dat wil in de praktijk zeggen dat zij doen wat hun hand te doen vindt, zonder zich de wet te laten voorschrijven door een rigoureuze methodendiscipline.

Deze onderzoeksbenadering is geïndiceerd bij de studie van vormen van criminaliteit waarover tot nu toe weinig bekend is, zoals bij voorbeeld slachtofferloze of consensuele delicten. Er zijn dan immers geen getuigen die bij de politie komen melden dat er strafbare handelingen

* De auteur is als hoogleraar in de criminologie verbonden aan het Willem Pompe Instituut van de Universiteit Utrecht. Hij maakte deel uit van de criminologische onderzoeksgroep die onder leiding van Fijnaut een portret maakte van de georganiseerde misdaad voor de commissie Van Traa. Hij schreef onder andere *La bella Bettien* en (samen met Yücel Yeşilgöz) *De maffia van Turkije*.

hebben plaatsgevonden. Zij wordt gebruikt om de handel en wandel van helers te kunnen beschrijven, om het milieu van de prostitutie te belichten, om de impliciete reeks van beslissingen van verzekeringsfraudeurs te reconstrueren, om de kwetsbaarheid voor misdaad van een economische branche zoals die van taxichauffeurs bloot te leggen, om de criminogene factoren op te sporen die sommige managers in het overigens legale bedrijfsleven bewegen om organisatiecriminaliteit (bij voorbeeld in de sfeer van illegale afvalverwijdering) te plegen en nog een heleboel meer.

In de praktijk behelzen zulke etnografische studies overigens veel vaker beschrijvingen van misdaad in de lagere echelons van de samenleving dan witte-boorden-criminaliteit. De overheid stelt eerder fondsen beschikbaar ten einde 'omlaag' onderzoek te verrichten dan 'omhoog' en bij onderzoek naar boefjes en allochtone delinquenten is het gemakkelijker toegang te verkrijgen dan bij de directeurenvergadering van een multinationale onderneming. Maar de benaderingswijze en de stijl van werken is in wezen dezelfde.

De stadsetnografie is theoretisch gefundeerd op een maatschappijmodel van diversiteit en variatie. De samenleving wordt opgevat als bestaande uit een veelkleurig mozaïek van sociale wereldjes, *scenes* en netwerken van samenwerkende individuen. Uitspraken over 'de' samenleving of de modale Nederlander zal men in hun geschriften niet aantreffen. Het gaat altijd om mensen die deel uitmaken van een bijzondere subcultuur die op zijn beurt een onderdeel vormt van een pluralistisch geheel.

De basis voor deze stadsetnografie is ruim zeventig jaar geleden gelegd aan het Sociologisch Instituut van de Universiteit van Chicago en zij die haar beoefenen, lezen elkaar in het tijdschrift *Journal of contemporary ethnography*. De bonte verzameling van subculturen die in de laatste paar jaargangen zijn beschreven, hebben betrekking op het gedrag van mensen in bars, in opvangtehuizen voor daklozen of een synagoge in New York waar homoseksuelen samenkomen. Er staan stukken in over pizzabezorgers, basketbal-spelers en vrachtauto-chauffeurs. Opvallend veel artikelen gaan over misdaad en ook over de subculturen van de politie, rechters en gevangenenbewaarders.

De pluralistische maatschappij-opvatting van etnografen gaat gepaard met een uitzonderlijke mate van cultureel relativisme: geen enkele subcultuur in de moderne stad is intrinsiek 'beter' dan een andere en ieder heeft er recht op te bestaan. Dit maakt het mogelijk de onderzoekslokatie op onbevangen wijze te betreden en mensen zonder vooroordeel te observeren en te interviewen. Etnografen zullen daarom niet gauw schrijven en spreken over 'misdadigers' en 'criminaliteit', die begrippen zijn fundamenteel problematisch. Hun onderwerp geldt 'devianten' en 'afwijkend gedrag'.

Fenomeenonderzoek

De stadsetnografie die door criminologen wordt beoefend, is geschikt om het type onderzoek te verrichten dat door politie en justitie in Nederland fenomeenonderzoek wordt genoemd. Er zijn al eerder studies vervaardigd van bankovervallers, gokautomatenhallen en buurten die door gewelddadigheid worden bezocht. Maar met het fenomeenonderzoek zijn de onderwerpen zwaarder geworden. Vanaf het tijdstip dat in Nederland een morele paniek is uitgebroken over het oprukken van de georganiseerde misdaad – het begon ruim tien jaar geleden met het aanstippen van de mogelijkheid, (zie het beleidsplan *Samenleving en criminaliteit*, 1985), dat dit type misdaad zou voor kunnen komen – zijn heel wat delicten onder deze verzamelcategorie gerangschikt en dan gaat het vooral om het handelen in verboden goederen en diensten: mensensmokkel, drugshandel, zware milieucriminaliteit, handel in illegale wapens, georganiseerde autodiefstal en allerlei vormen van stelselmatige fraude.

Om voor politie en justitie het gevaar van de georganiseerde misdaad te kunnen bepalen zijn precies dezelfde vragen relevant die de etnografen stellen: in welke mate is de betreffende activiteit georganiseerd en hoe zien de samenwerkingsverbanden eruit? Uit welke delen van de bevolking worden de deelnemers gerecruteerd? Hoe gaan ze precies te werk? Wat doen ze met de opbrengst van hun bedrijvigheid: spenderen aan een uitbundige wijze van leven of investeren in de legale economie? Als dat laatste het geval is, welke economische branches en sectoren lopen het gevaar door hen te worden geïnfiltrerd of zelfs gecontroleerd? Welke personen en beroepsgroepen in hun omgeving (advocaten, accountants, politiemensen, politici) worden onder hun invloed gebracht?

Zulke vragen zijn aan de orde geweest bij verschillende fenomeenonderzoeken die met succes zijn afgesloten bij het enige IRT waar dit tot nu toe echt van de grond is gekomen: dat van Noord en Oost-Nederland. De beantwoording ervan stelt de autoriteiten in staat om prioriteiten bij de strafrechtelijke opsporing te bepalen of om naar een andere bestrijdingswijze uit te zien (zoals bestuurlijke preventie, zoals thans in Amsterdam wordt geprobeerd) en in het beste geval is het tevens mogelijk om beredeneerd te voorspellen welke effecten bepaalde interventies zullen bewerkstelligen.

Het zijn ook de vragen die de vier hoogleraren in de criminologie, onder leiding van Fijnaut, voor de Parlementaire Enquêtecommissie hebben getracht te beantwoorden en daar waar het bij voorbeeld gaat om kennis over de inbedding van de georganiseerde misdaad in bepaalde etnische groepen of in economische branches, is van het etnografische methoden-repertoire gebruik gemaakt. Er is gesproken met voorlieden uit de betreffende gemeenschappen en beroepsverenigingen (wat hebben jullie nu gemerkt van de georganiseerde misdaad?) waarbij er van uit gegaan werd dat die daar op grond van welbegrepen eigenbelang mede-

deling van zouden doen. Hen moet er ook alles aan zijn gelegen om de misdaad buiten de deur te houden!

Bij al het fenomeenonderzoek en ook de betreffende passages in het Van Traa-rapport is tot nu toe evenwel één partij onderbelicht gebleven. Aan devianten of misdadigers zelf is niet of nauwelijks iets gevraagd. Omdat dezen voor de rechtgeaarde stadsetnograaf nu juist zijn primaire 'informanten' (in de sociaal-wetenschappelijke betekenis van het woord) zijn, levert dat een beroepsmatige spanning op en een persoonlijke frustratie. Is dit de prijs die etnografisch werkende criminologen moeten betalen voor het verrichten van fenomeenonderzoek samen of in opdracht van politie en justitie?

Identificatie met de onderzochte groep

Om die frustratie te begrijpen moeten we terug naar de gangbare sociaal-wetenschappelijke beroepspraktijk van weleer. Voor onderzoekers van devianten is de rol van de politie doorgaans overzichtelijk en onproblematisch geweest. Om aan goede informatie te komen hebben zij altijd de neiging gehad om zich met de betrokken groep te vereenzelvigen en hun verdedigers te worden. Hun relativistische opstelling ten opzichte van deviante activiteiten maakte dit ook goed mogelijk. Het hoorde bij die opstelling om de politie als je natuurlijke vijand te beschouwen. De politie voerde immers de rechtsregels uit die op grond van de zelf-definitie van de onderzochte groep hun activiteiten ten onrechte criminaliseerde.

Tot in de jaren tachtig werkte je als etnograaf in beginsel niet met of voor de politie (net zoals veel van hen even ongenueanceerd werken voor het bedrijfsleven afkeurden). Die informele norm werd studenten ingeprent door middel van voorbeeldverhalen met morele lading. Tijdens een van de eerste jaren van mijn studie (sociale aardrijkskunde) werd een scriptie besproken van twee ouderejaars die onderzoek hadden verricht bij de Chinese gemeenschap rond de Binnenbantammerstraat in Amsterdam. Dit waren de overgebleven mannen van een gestrande zeeliedenkolonie en die Chinezen waren met Nederlandse vrouwen getrouwd. Dat dit veelal oudere prostituées waren geweest vertelden de betreffende scriptieschrijvers, die inmiddels beiden hoogleraar zijn, mij trouwens pas twintig jaar later; zo'n détail werd achtergehouden omdat het ze niet bevorderlijk leek voor de reputatie van de groep in kwestie. Na bespreking van die scriptie omstreeks 1966 hadden enkele vreemde heren zich bij de onderzoekers vervoegd die ambtshalve wel eens wat meer over die Chinezen wilden weten. Ze droegen stereotiepe regenjassen en slappe vilthoeden en de beide studenten wisten wat hen te doen stond. Politie? BVD? 'Rechtsomkeerd heren, van ons hoort U niets'. Aan de vijand werden geen mededelingen gedaan.

Bij etnografisch onderzoek naar lichtere vormen van criminaliteit geldt het nog steeds wel als voordeel om je openlijk tegen de politie te keren of

om je tegen hun dwang te verzetten. Het maakt duidelijk aan welke kant je staat en smeedt een band van solidariteit met de onderzochten. De openbare positiekeuze heeft iets onweerstaanbaar romantisch: de onderzoeker koestert zich in de waan dat hij werkelijk als een van hen wordt geaccepteerd en hij staat op de bres voor de ontrechten, de kanslozen en de gestigmatiseerden.

Op dit ogenblik zetten enkele Amerikaanse criminologen deze traditie voort. Jeff Ferrell en Mark Hamm doen aan wat zij zelf betitelen als *cultural criminology*. De eerste heeft onderzoek gedaan naar een groep graffiti-artiesten, de tweede naar jeugdbendes en rechts-extremisten. Onder hun redactie is zojuist (Northeastern University Press, 1998) een bundel opstellen verschenen met feitelijke ervaringen van veldonderzoekers en dat leest hier en daar als een spannend jongensboek. *Ethnography at the edge* luidt de veelzeggende titel. Wat was een mooier bewijs van de keuze vóór je onderzoeksgroep dan je mee te laten oppakken door de politie bij aan arrestatie? En dan zonder te zeggen dat je 'eigenlijk' onderzoeker bent en geen bendelid of drugsdealer. Let wel: sociaal-wetenschappelijke onderzoekers kennen geen verschoningsrecht. De Amerikaanse etnografen hebben ook al een martelaar in de persoon van Rik Scarce (Washington State University) die zes maanden lang is gegijzeld omdat hij de vertrouwensband met zijn onderzochten tegenover de juridische autoriteiten niet wenste te verbreken. Het ging hier om een radicale milieu-actiegroep. Het recente onderzoek van Duys en Ermers (*Terwijl U slaapt...*) over graffiti-artiesten in Utrecht ademt dezelfde geest.

Nu etnografen in Nederland via het fenomeenonderzoek bij onderzoek voor de politie worden betrokken, gaat het wringen. Het is niet zozeer omdat politie en justitie in feite wel blijken mee te vallen, maar omdat het soort van criminaliteit waar het om gaat, toch wel anders is. De devianten in de sfeer van de georganiseerde misdaad gedragen zich anders dan de inbrekers, hoeren en junks waar tot nu toe ervaring mee is opgedaan. Het gaat vaak om zulke zware delicten dat de onderzoeker zich niet meer zo gemakkelijk aan een moreel oordeel over de daders kan onttrekken.

Het idee dat de onderzoeker in de echte onderwereld het zo ver zou brengen dat hij als één van hen wordt aanvaard, is voorts even onrealistisch als onwenselijk. Het is bovendien ronduit veel te gevaarlijk om je als etnografisch onderzoeker onder zware misdadigers te mengen en zij kunnen over informatie en inzichten beschikken, die zij met niemand kunnen delen. Wie nochtans wil weten tot welke risicovolle bokkensprongen etnografen in staat zijn, raad ik aan kennis te nemen van de paper van Raymond Lee *Dangerous fieldwork* (in 1995 bij Sage uitgekomen als nummer in de *Qualitative research methods series*).

De juiste richtlijn behoort hier te zijn dat – als bij alle participerende observatieonderzoek – de onderzoeker zich beroepsmatig opstelt. Het beste wat hij kan bereiken is de status van *professional stranger*. Hij kan

wel proberen om met zijn boeven de afspraak te maken dat ze hem niets moeten laten zien of meedelen dat hij niet voor eventuele publicatie mag gebruiken, maar zo'n overeenkomst functioneert in de praktijk niet. Wetenschap die niet voor zijn waarneming was bestemd, maakt de onderzoeker tot gevangene van de onderwereld.

Voor zover mij bekend heeft geen beoefenaar van de wetenschap dan ook tot nu toe met succes een onderzoek afgesloten naar de georganiseerde misdaad dat hij met behulp van (participerende) observatie had verricht. Ned Polsky is beroemd geworden met zijn onderzoek naar het gokken aan de biljart-tafel, zoals te zien is in de film met Paul Newman: *The Hustler*. Polsky was echter alleen zo dichtbij gekomen omdat zij zelf uit die wereld omhoog is geklommen en hij gaat in zijn methodische aanbevelingen (*Hustlers, Beats and Others*, Penguin, 1967) recht in tegen iedere poging tot onderzoekersromantiek in dit opzicht.

William Chambliss is verder waarschijnlijk nog het dichtste bij de georganiseerde misdaad gekomen met zijn studie naar corruptie in Seattle. En dan is er natuurlijk het stuntwerk van Huie (1951) die kans zag om als butler in dienst te komen van de beruchte gangster Bugsy Siegel ten-einde in het verborgene informatie te verzamelen over diens levensstijl en temperament. Maar daarmee heb je het wel zo'n beetje gehad.

Welke onderzoeksinstrumenten?

Bevredigend is dit niet want zolang we voor de studie van de kern van de georganiseerde misdaad aangewezen blijven op de politie, wordt ons panorama op de onderwereld vertekend door de feitelijke opsporingspraktijk (die reusachtig overheelt naar de drugshandel), door het standaardbeeld dat de politie er over de georganiseerde misdaad op na houdt (veel meer hecht georganiseerd en onder eenhoofdige leiding dan feitelijk het geval is) en door een overdreven voorstelling van de omvang van haar misdaadactiviteiten (vergelijk het systematisch overschatten van de financiële opbrengsten). Het komt de politie misschien wel eens goed gelegen om haar eigen portret via de spiegel van de wetenschap terug te krijgen, maar met vertekende beelden schiet niemand iets op. Tegenover het O.M. en de rechter behoort het strafrechtelijk onderzoek op zichzelf te staan, daar is geen nadere wetenschappelijke legitimering nodig. De politie heeft meer aan lastige, kritische en twijfelzaaiende wetenschapsbeoefenaren dan aan meegaande en goedgelovige conformisten.

Voor het ontwikkelen van zo'n andere visie is naar mijn oordeel het onderzoek bij de onderwereld zelf toch onontbeerlijk. Als het met veldwerk en participerende observatie niet kan, dan wel met de andere instrumenten uit de gereedschapskist van de stadsetnograaf. De beste en complete inzichten in deze wereld zijn tot nu toe verkregen met de methode van de criminele levensbeschrijving. Leerzaam zijn de inkijkjes in de georganiseerde misdaad van Amerika, Colombia en Italië die door

etnografen (en journalisten) zijn gemaakt met de biografische methode. Spijtoptanten vormen dankbare gesprekspartners, maar ook de oudere maffiabazen die hun heldendaden graag geboekstaafd zien en langdurig gedetineerden die zich ten onrechte of te zwaar gestraft weten. Zij willen hun verhaal kwijt op grond van verschillende motieven; in de drie genoemde gevallen zijn dat respectievelijk zelfrechtvaardiging, ijdelheid en rancune.

Het methodische probleem bij zulk *life history*-onderzoek is dat je weinig weet over het waarheidsgehalte van de vertelde geschiedenis. Natuurlijk vertelt iedere hoofdpersoon een subjectief verhaal dat hemzelf zo goed mogelijk laat uitkomen en je weet van te voren dat niet alles waar zal zijn en dat veel wordt verzwegen. Je kunt wel iets controleren door de consistentie van het relaas in de gaten te houden, je kunt vragen of de betrokkene illustraties kan tonen (krantenstukken, foto's, paspoorten met stempels die zijn reizen verraden) en je kunt andere personen over hem of haar uithoren, maar er is een duidelijke grens tot waar je kunt gaan.

Ik heb zelf een paar keer van deze interview-methode gebruik gemaakt en er waren momenten dat ik liever even in de schoenen van een onderzoeker had gestaan die dóór kan vragen omdat hij informatie heeft van de tap, van observatie of van andere informanten. Maar het interview en het verhoor verschillen hemelsbreed van elkaar en moeten niet worden verward. Het interview is in laatste instantie gebaseerd op vertrouwelijkheid tussen de ondervrager en de geïnterviewde, bij het politieverhoor zal de grondhouding vaak gebaseerd zijn op wantrouwen en is het de kunst om de weerstand van de verdachte te breken.

Bij het onderzoek voor de Parlementaire Onderzoekscommissie Opsporingsmethoden heb ik een enkele maal voor het dilemma gestaan om toch met personen uit de misdaad te gaan praten. Ik was er zeker van dat dit een waardevolle aanvulling zou kunnen zijn op het criminologische onderzoek dat in de eerste plaats op politiebronnen was gebaseerd. Fijnaut, die zich met het politiemateriaal voelt als een vis in het water, vond dat een buitengewoon slecht idee en ik heb hem gelijk moeten geven. Nog niet eens zozeer vanwege het kennistheoretische probleem dat de beide benaderingen op verschillende rationaliteiten berusten, maar ook domweg vanwege het persoonlijke gevaar dat het oplevert. Wat moet de interviewende etnograaf doen met informatie over zijn respondent die hij bij de politie heeft verkregen? In het vraaggesprek kan hij die niet gebruiken. De betrokkene zou wel eens kunnen willen weten wat er bij de politie zoal over hem bekend is en de onderzoeker onder druk kunnen zetten dat te onthullen. De onderzoeker kan zich daar alleen maar tegen wapenen door uit politie- en justitiebron niets te weten.

En omgekeerd? De politie zou graag willen weten wat de verdachte in vertrouwen aan de onderzoeker heeft verteld. De onthullingen over onorthodoxe politiemethoden voor dezelfde parlementaire enquêtecommissie en het bestaan van ondoorzichtige samenwerkingsverbanden van

CID's en de onderwereld zouden voorts voldoende aanleiding moeten zijn om de etnograaf te overtuigen dat het gelijktijdige gebruik van beide methoden niet samengaat.

Slotsom

Dat brengt mij tot de slotsom dat wetenschap en politie bij het onderwerp georganiseerde misdaad en ook in de vorm van fenomeenonderzoek in beginsel goed samen kunnen werken, maar dat zulks slechts functioneert wanneer zij onafhankelijk van elkaar materiaal verzamelen. De wetenschappelijk onderzoeker werkt op basis van vertrouwen en het eerste dat hij de geïnterviewden moet kunnen beloven, is dat de verstrekte informatie nimmer voor strafrechtelijk opsporingsonderzoek zal en kan worden gebruikt. Interviewmateriaal zal dan ook niet ter inzage van de politie worden gegeven. De politie verricht haar eigen strafrechtelijke taak en dient aan onderzoekers geen persoonlijke gegevens of details over zaken te verstrekken waar die toch niets mee aan kunnen en die alleen maar gevaar opleveren. De informatie moet niet anders dan op geaggregeerd niveau worden doorgegeven of in de vorm van tamelijk abstracte presentaties. Politie en wetenschap hebben het meest aan elkaar wanneer zij ieder hun eigen onafhankelijkheid en geheimen jaloers bewaken.

De vervlechting van politie en wetenschap

Tien stellingen

mr. dr. E.R. Muller*

Veel wetenschappers zijn bezig met de politie en de politie wordt nagenoeg dagelijks geconfronteerd met (de gevolgen van) wetenschappelijk onderzoek. Meer dan welke andere organisatie in het openbaar bestuur kent de politie anno 1998 een intensieve belangstelling, niet alleen van media en publiek, maar zeker ook van de wetenschap. Een eer die niet iedereen binnen de politie en de wetenschap op juiste waarde kan schatten.

In dit artikel zal ik op basis van eigen onderzoekservaringen enkele stellingen poneren over de verhouding tussen politie en wetenschap. Het doel van deze stellingen is een discussie op te roepen over hoe in de toekomst de verhouding tussen politie en wetenschap moet worden vormgegeven. De wederzijdse aantrekkingskracht tussen politie en wetenschap zal blijven bestaan en naar verwachting alleen sterker worden. Voor zowel politiefunctionarissen als voor wetenschappers is het van belang de verhouding te optimaliseren.

In tien stellingen heb ik geprobeerd de belangrijkste kenmerken van de verhouding tussen politie en wetenschap te typeren. Hoewel de tien stellingen van een geheel verschillend abstractieniveau zijn, bieden zij in gezamenlijkheid een beeld van de moeizame verhouding tussen politie en wetenschap.

1. De wetenschap heeft de politie ontdekt

2. De politie heeft de wetenschap ontdekt

De afgelopen jaren is op nagenoeg elke zichzelf respecterende universiteit een onderzoekseenheid geformeerd die zich bezighoudt met politie en veiligheid. Politie en veiligheid vormen het mode-onderwerp van de jaren negentig. Lag de nadruk in de jaren tachtig op het milieu, in de jaren negentig ligt die op politie en veiligheid. Na lange tijd door veel wetenschappers met enige minachting te zijn bekeken, vormt de politie nu een aantrekkelijk onderzoeksobject. Er kunnen mooie wetenschappelijke boeken en artikelen over worden geschreven; media-aandacht is verzekerd en in sommige gevallen is het tevens mogelijk de beperkte uni-

* De auteur is directeur van het Crisis Onderzoek Team, Universiteit Leiden.

versitaire budgetten aan te vullen met onderzoek voor de politie. Er blijkt te kunnen worden 'verdiend' aan de politie.

Een van de gevolgen daarvan is dat op vele universiteiten veelal kleine kernen bezig zijn met wetenschappelijk onderzoek en wetenschappelijke advisering rond de politie. In totaal gaat het om nog geen vijftig personen die zich intensief richten op politie en veiligheidsonderzoek. In enkele gevallen, zoals bij het NSCR of het WODC, is sprake van omvangrijke onderzoeksorganisaties.

Afstemming tussen het universitaire onderzoek vindt echter nauwelijks plaats. Van een nationale wetenschappelijke onderzoeksagenda voor de politie is geen sprake. Regionale en soms zelfs lokale belangen spelen een primaire rol bij de totstandkoming van wetenschappelijk onderzoek. Incidentele samenwerkingsrelaties blijken uiteindelijk minder sterk dan persoonlijke bindingen of institutionele druk. De politie wordt aldus de mogelijkheid geboden om te 'shoppen' bij verschillende wetenschappelijke instituten.

Ongetwijfeld heeft deze wetenschappelijke concurrentie potentiële voordelen. Maar door de geringe hoeveelheid wetenschappers waar het om gaat, blijkt de politie voor het onderbrengen van specifieke onderzoeksvragen weinig keuze te hebben. Feitelijk zijn de inhoudelijke onderwerpen rond de politie verdeeld over de verschillende instituten.

De politie heeft inmiddels ook de wetenschap ontdekt. Na initiële achterdocht hebben steeds meer politiekorpsen de deuren opengezet voor wetenschappers. Veel politiewetenschappers merken dat als zij eenmaal toegang hebben gekregen tot het politieveld, hen een ongekende openheid ten deel valt. Slechts weinig instituten zijn zo open in hun doen en laten ten behoeve van wetenschappers. Veel politiefunctionarissen zijn zonder meer bereid alle aspecten van hun werk te laten zien. Daarbij worden de problematische kanten van het politiewerk niet verhuld. Ondanks het imago van een gesloten organisatie kan menig politiewetenschapper rekenen op een grote mate van openheid en vriendelijkheid.

Deze openheid en vriendelijkheid kan overigens het trekken van harde conclusies bemoeilijken. Politiewetenschappers kunnen het gevoel krijgen dat ze politiefunctionarissen niet moeten confronteren met harde kritiek. Het risico van een sterke identificatie is reëel aanwezig.

De politie maakt inmiddels op allerlei fronten strategisch gebruik van wetenschappelijk onderzoek. Korpschefs hebben in de loop der jaren geleerd wanneer het strategisch verstandig is om wetenschappelijk onderzoek te laten doen. In nagenoeg alle regio's wordt gebruik gemaakt van wetenschappelijk onderzoek om bepaalde inhoudelijke onderwerpen nader te bezien. In opdracht van een regioleiding onderzoekt menig wetenschappelijk instituut een specifiek onderwerp. Van uitwisseling van informatie van al deze wetenschappelijke inspanningen tussen de regio's is nauwelijks sprake. Regio's gebruiken de wetenschappelijke ken-

nis voor zichzelf; slechts incidenteel wordt deze kennis ook gedeeld met andere regio's of andere politie-instituten.

Naast het strategisch gebruik van politiewetenschap wordt er tevens zuiver wetenschappelijk onderzoek geëntameerd. Dit onderzoek – dat veelal door studenten of promovendi gedaan wordt – heeft geen directe instrumentele waarde voor de politie, maar versterkt wel de bredere kennis over de organisatie en het functioneren van de politie. Het is sterk afhankelijk van de persoonlijke voorkeuren van leden van de korpsleiding of districtsleiding of zij open staan voor dergelijk zuiver wetenschappelijk onderzoek.

De verwachting van de politie over resultaten van wetenschappelijk onderzoek zijn veelal te hoog. Zij menen met behulp van wetenschappelijk onderzoek daadwerkelijk zicht te kunnen krijgen op de achtergronden van alle problemen. Menig politiefunctionaris is dan ook teleurgesteld als de resultaten van 'zijn' wetenschappelijk onderzoek bekend worden. Slechts op een enkel onderdeel is er een meerwaarde bereikt. De molens van de wetenschap – en dat geldt ook voor de politiewetenschap – malen traag. De politiewetenschap biedt de politie niet de antwoorden op alle vragen.

De gemiddelde politiefunctionaris is slecht op de hoogte van de stand van zaken van de politiewetenschap. Politiefunctionarissen lezen en studeren nog steeds zeer selectief. Slechts een enkeling weet intrinsieke interesse op te brengen voor de resultaten van wetenschappelijk onderzoek. Vele mooie boeken over de organisatie en het functioneren van de politie blijven voor politiemensen dan ook ongelezen. Politiewetenschap dreigt in sommige gevallen een wetenschap te worden voor politiewetenschappers.

3. Organisatie-advieswerk is geen wetenschap

4. Wetenschap mag alleen concrete aanbevelingen doen als de stand van kennis dat toelaat

Veel wetenschappelijke instituten verrichten in opdracht van de politie onderzoek en doen aanbevelingen. Onderdelen van organisaties worden doorgelicht; wijken worden voorzien van een criminaliteitsbeeld; incidenten en ongeregelheden worden onderzocht. Niet altijd leidt dit tot concrete aanbevelingen. Politiefunctionarissen verzochten nog wel eens dat zij gevraagd hadden om concrete aanwijzingen, maar alleen als-dan-redeneringen krijgen van wetenschappers.

Daarnaast verrichten organisatie-adviesbureaus en onderzoeksbureaus vele werkzaamheden voor de politie, waarbij veelal wel de gevraagde concrete aanbevelingen worden geleverd. Slechts zelden vraagt de politie in haar rol als opdrachtgever zich af of de stand van kennis over een bepaald onderwerp concrete aanbevelingen in een specifieke situatie eigenlijk wel rechtvaardigt. De vervlechting van wetenschap en

markt vindt ook op het terrein van de politiewetenschap steeds meer plaats.

De scheiding tussen wetenschap en organisatie-advieswerk is niet steeds helder te maken. Organisatie-adviesbureaus en onderzoeksbureaus maken in toenemende mate gebruik van wetenschappelijke kennis en methoden om hun werk binnen de politie te doen. Politiewetenschappers gebruiken steeds meer de technieken en methoden van organisatie-adviesbureaus om er voor te zorgen dat hun werk ook daadwerkelijk ingevoerd wordt binnen de politie-organisatie. In toenemende mate zetten organisatie-adviesbureaus wetenschappelijke onderzoekers in om tot een bepaalde analyse van een probleem te komen.

Kenmerkend voor de politiewetenschap zou moeten zijn dat met behulp van theoretisch-analytisch noties een probleem toetsbaar beschreven en geanalyseerd wordt. Het gebruik van het theoretisch-analytisch kader is geen doel op zich, maar vormt een hulpmiddel om een probleem vanuit een bepaald perspectief te kunnen bezien. Toetsbaarheid en controleerbaarheid vormen de basiskennmerken van de wetenschap. Op basis van deze theoretische analyse zouden dan werkbare aanbevelingen voor de politie moeten worden geformuleerd voor zover de stand van wetenschappelijke kennis dat op dat moment toelaat. Dat is een ideaaltypisch beeld. De praktijk van de politiewetenschap biedt een meer diffuus beeld.

De diffuse praktijk van de politiewetenschap (wetenschap en markt) kent niet alleen nadelen. Het voordeel kan zijn dat door een verantwoorde combinatie van wetenschap en markt inzichten tot stand komen die een effectieve bijdrage leveren aan het verbeteren van de organisatie en het functioneren van de politie. Het nadeel is echter dat door de vervlechting de controleerbaarheid en toetsbaarheid van kennis en inzichten zullen afnemen. Politiewetenschappers worden steeds meer hybride wetenschappers: deels moeten zij zich richten op de traditionele eisen van de wetenschap; deels moeten zij zich richten op de eisen van de markt. Alleen in concrete gevallen kan de uitkomst van deze spanning beoordeeld worden.

5. Wetenschap is verandering

6. Politie is status-quo

Wetenschap is inherent gericht op verandering. Door nieuwe onderzoeken en inzichten veranderen de beelden van het heden en de aanbevelingen voor de toekomst. Wetenschap is verandering. Voortschrijdend inzicht maakt dat ideeën over het functioneren van organisaties aan het eind van de jaren negentig niet meer te vergelijken zijn met de organisatie-theorieën in de jaren dertig. Wetenschap behoort met haar ideeën en theorieën vooruit te lopen op de samenleving. Op die manier kan de wetenschap een zinvolle bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van de maatschappij.

De taak van de politie is gericht op het handhaven van de *status quo*. Politie staat niet gelijk met verandering, ondanks beroemde rapporten en voortdurende reorganisaties. De ultieme taak van de politie is een conservatieve: het recht en de orde in een samenleving bewaken en handhaven. Daarbij horen geen grootscheepse veranderingen en wijzigingen. Vanzelfsprekend veranderen de ideeën over hoe de politie deze taak uitvoert en welke organisatie daaraan het beste voldoet. De taak als zodanig blijft onveranderlijk.

Dit verschil tussen politie en wetenschap heeft verschillende gevolgen. Politiefunctionarissen en wetenschappers verstaan elkaar niet altijd. De een richt zich op een geheel ander doel dan de ander. Zij spreken talen die fundamenteel van elkaar verschillen, evenals de verwachtingen die zij ten aanzien van elkaar koesteren. Wetenschappers verbazen zich over de geringe veranderbaarheid van de politie; politiefunctionarissen verbazen zich over de wispelturigheid van de wetenschap. Wetenschappers krijgen een beangstigend gevoel bij de strakke hiërarchie en de complexe bureaucratie waarin de politie moet functioneren. Politiefunctionarissen begrijpen niet hoe in de losse verbanden van de universiteit überhaupt zinvolle zaken tot stand komen.

Als beide groepen echter voldoende zicht hebben op de achtergronden en wensen van de ander, kan de interactie tussen politie en wetenschap leiden tot vruchtbare uitkomsten. Dat vergt echter wel dat zowel wetenschappers als politiefunctionarissen de fundamentele verschillen tussen wetenschap en politie, alsmede hun respectievelijke maatschappelijke functies onderkennen. De ervaring leert dat deze fundamentele verschillen slechts zelden ter sprake worden gebracht. Politie en wetenschapper zouden meer rekening moeten houden met deze kaders en de grenzen ervan moeten expliciteren.

7. Kritiek op de politie is een aanval op de politie

8. Wetenschap is onderbouwde kritiek

Doorgaans gaat de politie slecht om met kritiek. In de meeste gevallen leidt kritiek tot een defensieve, ontkenkende reactie, waarna er vervolgens niet of nauwelijks meer over het onderwerp van kritiek wordt gesproken, tot het volgende incident zich aandient. Kritiek wordt nog steeds door veel politiefunctionarissen opgevat als een aanval op de politie. Zeker als de kritiek in het openbaar – en vooral in de media – wordt geuit, zien velen dat als een rechtstreekse aanval op de politie. En bij een rechtstreekse aanval hoort een harde verdediging. Elke politiewetenschapper zal meerdere malen deze reactie hebben meegemaakt. Nog steeds vormt dit – helaas – de standaardreactie van de leiding van politiekorpsen op kritiek.

Er zijn ook uitzonderingen. Sommige politiechefs proberen zonder de kritiek zich persoonlijk aan te trekken de belangrijkste aanbevelingen en conclusies van een onderzoek in te voeren in de eigen organisatie. Som-

mige politiefunctionarissen durven zich 'kwetsbaar' op te stellen en de externe kritiek te onderschrijven. Er zijn zelfs politiechefs die bewust met een kritisch rapport over de eigen organisatie naar buiten komen om de eerste stap van een veranderingsproces te kunnen zetten. Zij vormen nog steeds de uitzondering op de regel.

Wetenschappelijk onderzoek naar de politie is niet heilig. Natuurlijk zijn ook politiechefs gerechtigd kritiek te uiten op de wijze van onderzoek en op de resultaten. De geloofwaardigheid van deze kritiek is echter vaak zeer gering. Een ieder zal het opvatten als een ritueel, zeker als het een onderzoek betreft waar de politie zelf niet goed uitkomt. In het geval dat de politie meent dat een wetenschappelijk onderzoek daadwerkelijk niet voldoet aan de eisen van de wetenschap, moet deze kritiek via de wetenschappelijke fora worden geventileerd. Dat neemt niet weg dat menig politiefunctionaris zich machteloos voelt bij (weer) een kritisch wetenschappelijk rapport over de politie. Toenmalig hoofdcommissaris Brand (regiopolitie Haaglanden) stelde vraagtekens bij het sociaal-wetenschappelijk onderzoek dat een verdere aantasting van het imago van de politie veroorzaakte.¹

Wetenschap is echter onderbouwde kritiek. Wetenschappers zijn opgeleid en gevormd in het formuleren en analyseren van kritiek. Zij beschrijven en analyseren een probleem om er een kritisch licht op te kunnen laten schijnen. Wetenschap zonder kritiek is ondenkbaar. Er bestaat geen wetenschappelijke studie naar een empirisch object dat niet een kritisch beeld geeft van de werkelijkheid. In de publieke beeldvorming krijgt echter vooral de negatieve kritiek de aandacht. Positieve kritiek en bevestiging van het werk van de politie komt veel minder naar voren. Het effect van de steeds aanhoudende negatieve kritiek is dan ook een verdere aantasting van het imago van de politie. Het zou daarom een taak voor de politiewetenschap kunnen zijn om ook aandacht te besteden aan de positieve kritiek op de politie. Een wetenschappelijke studie naar successen binnen de Nederlandse politie zou een welkome aanvulling in de Nederlandse politiewetenschap zijn.

9. Politiewetenschap bestaat niet

10. Wetenschappers weten iets van de politie

Politiewetenschap bestaat niet. Er bestaat nog geen coherent samenstel van kennis en theorieën waarmee de organisatie en het functioneren van de politie beschreven en verklaard kan worden. Van enige voorspellende kracht van de bestaande theorieën is op dit moment nog weinig te verwachten. Politiewetenschap als zodanig is dan ook een niet bestaande

1 In dat licht is het onbegrijpelijk dat dezelfde hoofdcommissaris een journaliste een boek laat schrijven over de Haagse politie, waarin controleerbaarheid en toetsbaarheid ver te zoeken is en dat op zijn zachtst gezegd het imago van de politie niet verder versterkt.

wetenschap. Er is voor zowel politiefunctionarissen als wetenschappers nog veel te doen om daadwerkelijk tot een politiewetenschap te komen.

Wel wordt binnen vele wetenschappelijke disciplines aandacht besteed aan het functioneren en de organisatie van de politie. Psychologie, sociologie, bestuurskunde, economie, rechtsgeleerdheid, criminologie, ruimtelijke wetenschappen en vele andere wetenschappen kennen veelal een specialisatie die zich op een of andere wijze bezighoudt met de politie of met veiligheid. Fijnaut, Rosenthal en auteur dezes proberen in de bundel *Politiewetenschap* de stand van zaken in deze verschillende wetenschapsgebieden te kenschetsen.¹

De totstandkoming van een politiewetenschap zou versneld kunnen worden als er sprake zou zijn van een intensievere uitwisseling van personen tussen politie en wetenschap. Wetenschappers die als politiefunctie-naris gaan werken en omgekeerd zijn uitzonderingen. Hoewel er voor beide categorieën beroemde voorbeelden zijn, krijgt hun voorbeeld weinig navolging. Een meer gestructureerde uitwisseling van personen, eventueel op basis van detachering, kan tot een betere uitwisseling van ideeën en kennis leiden.

Afsluiting

De verhouding tussen politie en wetenschap kent vele facetten. Enkele daarvan heb ik benoemd in bovenstaande stellingen. De verhouding tussen politie en wetenschap is gecompliceerd. Aan de ene kant kent de verhouding vele symbiotische kenmerken. Als wetenschappers en politiefunctie-narissen elkaar kunnen vinden kan dat leiden tot een toename van de wetenschappelijke kennis en een verbetering van de organisatie en het functioneren van de politie. Aan de andere kant is er steeds sprake van een inherente spanning tussen verandering en *status quo*.

Het is tijd om daadwerkelijk vorm te gaan geven aan een politiewetenschap. Daartoe is het noodzakelijk dat de beschikbare middelen en instituten tot een vergaande vorm van samenwerking komen. Indien tot een concentratie van enkele instituten kan worden gekomen is het mogelijk inhoudelijk tot verrijking te komen. De huidige versnippering van en concurrentie tussen onderzoeksinstituten leidt niet tot de gewenste politiewetenschap. Voor zowel politie als wetenschap zou een zekere mate van concentratie gewenst zijn.

1 Naar verwachting komt deze bundel uit in het voorjaar van 1999.

Politie en wetenschap

Provençaalse bespiegelingen

mr. M.A. Straver*

Als je door tijdnood in de vakantie onder de pijnbomen voor je *gite* in de Provence een artikel over politie en wetenschap moet schrijven, heeft dat zo zijn handicaps. Je kunt niet beschikken over je boekenkast en de mogelijkheden om met raadpleging en vermelding van bronnen een doorwrocht betoog op de bouwen zijn aldus beperkt. Aan de andere kant nodigen die omstandigheden uit om vanuit je ervaringen op het grensvlak tussen politie en wetenschap in de afgelopen vijftientig jaar, zonder poespas op te schrijven wat je er van vindt.

Het zou eigenlijk vreemd zijn als politie en wetenschap geen, al dan niet harmonieuze, bemoeienis met elkaar zouden hebben. Voor de wetenschap is 'politie' immers een uiterst interessant fenomeen. Je hebt het overal ter wereld en wat het in al die landen gemeen heeft zijn uniformen, een taakstelling waarin wetshandhaving en ordehandhaving een prominente rol innemen en het geweldsmonopolie, al moet dat laatste naarmate het rechtstatelijke karakter van het land afneemt, vaker gedeeld worden met het leger en veiligheidsdiensten. Tegelijkertijd is het evident dat er achter die overeenkomst in de staatsfunctie, gigantische verschillen zijn in de wijze waarop die functie wordt uitgevoerd; van 'dienen' tot 'de dienst uitmaken' om maar een van de vele beelden neer te zetten.

Ook als organisatie is de politie interessant. Het gaat om veelal grote organisaties met een gedifferentieerd en complex takenpakket, grote verschillen in organisatorische vormgeving maar altijd met het feitelijke karakter van frontlijnorganisatie met grote discretionaire bevoegdheid op het uitvoerende niveau. Dat impliceert dat het creëren van samenhang en beheersing niet eenvoudig is terwijl dat nu toch juist essentieel is voor een organisatie die belast is met het geweldsmonopolie.

Een proeftuin voor organisatietheorieën dus. Al met al *gefundenes Fressen* voor wetenschappers. Voor de politie op haar beurt is het in verband met de complexiteit van de functie, de organisatie en de snelle veranderingen in de samenleving die steeds nieuwe problemen met zich meebrengen, eigenlijk onvermijdelijk om inzicht en kennis te vergroten teneinde symptoomgericht en contraproductief werken tegen te gaan. Intensief gebruik maken van de wetenschap ligt dan ook voor de hand.

* De auteur is hoofdcommissaris van politie, Hollands Midden.

Vijfentwintig jaar geleden ...

Toch was er, toen de Projectgroep Organisatiestructuren (POS) in 1975 haar onderzoek aanving dat zou resulteren in het rapport *Politie in verandering*, in Nederland geen sprake van politiewetenschap en -kunde. Er moest nog een onderzoekstraditie ontstaan. Voor de ontwikkeling van een samenhangende visie op functie, werkwijze en organisatie kon de POS niet voortbouwen op Nederlands onderzoeksmateriaal van enige importantie en van wetenschappelijke theorievorming over de politie was geen sprake.

Als men de opgave van de geraadpleegde literatuur voor de verkenningen vanuit het juridische, bestuurskundige en sociologische perspectief in de bijlagen van *Politie in verandering* beziet, dan valt op dat het, voorzover gebruik werd gemaakt van Nederlandse bronnen, enerzijds ging om algemene theorie uit diverse wetenschappelijke disciplines die door de POS werden vertaald naar de politie en anderzijds om beschouwingen van *opinion-leaders* binnen en buiten de politie. Werd er al verwezen naar typische politiestudies, dan betroffen deze verwijzingen bijna allemaal buitenlandse publicaties met name uit de Angelsaksische landen. Een boekenplank met relevante Nederlandse publicaties kon toen niet gevuld worden. Alleen vanuit de rechtswetenschappen werd er aandacht besteed aan de politie maar dan hoofdzakelijk vanuit de thema's gezag en bestel. Thema's waarvan we in Nederland maar geen genoeg lijken te krijgen.

Verwonderlijk was dat eigenlijk niet. Niet zozeer omdat de politie meer dan nu een gesloten organisatie was die zich defensief opstelde tegen bemoeienis van buiten, maar evenzeer omdat de aandacht van politiek, pers en wetenschap minimaal was. Zowel het een als het ander had te maken met de toen heersende benadering van de politiefunctie geënt op het negentiende eeuwse klassieke rechtstaatsdenken. De wetmatigheid die daarin centraal stond, leidde tot een instrumentele opvatting waarin de politiefunctie werd gezien als strikte wetshandhaving en handelen als hulpdienst van en volgens de richtlijnen van het bevoegde gezag. Discretionaire bevoegdheid van de politie - van leiding tot op het uitvoerende niveau - werd niet onderkend of ontkend. Achter deze normatieve façade kon het adagium van Thorbecke 'Wij wensen een politie, waarvan zo min mogelijk worde gezien en zo min mogelijk gesproken' opgeld blijven doen en was de politie, behoudens vanuit de optiek 'wie gaat erover', geen issue.

Het gebrek aan 'nieuwsgierigheid' had ongetwijfeld ook te maken met het traditionele respect voor gezag dat in onze lage landen merkwaardig lang bleef voortbestaan. Pas met de democratiseringsbeweging van de jaren zestig en zeventig werd geleidelijk aan transparantie van overheids-optreden en ook van het functioneren van de politie afgedwongen.

Toen werd de politie een politiek item en groeide de algemene en wetenschappelijke belangstelling. Het nog jonge WODC kreeg aandacht

voor de politie, Cyrille Fijnaut werkte aan *Opdat de macht een toevlucht zij?*, bij Binnenlandse Zaken werd een Afdeling Onderzoek en Ontwikkeling opgericht en politiemensen als Fijnaut, Naeyé en Van Reenen maakten de overstap van de politie naar de wetenschap en bleven van daaruit hun oude vakgebied trouw.

Ook *Politie in verandering* droeg bij tot die belangstelling. De instrumentele functie-opvatting werd doorgeprikt; politiewerk was geen neutrale instrumentele bezigheid; er viel wat te kiezen ten aanzien van functie, werkwijze en organisatie en de opvattingen van de POS dienaangaande fungeerden als katalysator voor debat en onderzoek.

Nu ...

Nu, ruim twintig jaar later, ziet het veld er totaal anders uit. Er is permanent sprake van wetenschappelijk onderzoek in nagenoeg alle korpsen, geïnitieerd door korpsen, door de rijksoverheid of vanuit universiteiten of onderzoeksinstituten zelf.

Korpsen verlenen medewerking aan promotie- en afstudeeronderzoeken van 'reguliere' studenten en van het toenemende aantal politiemensen dat een academische studie volgt. Veel korpsen hebben eigen onderzoekers in dienst en sommige zijn een samenwerkingsverband met een universiteit aangegaan. De politie is een lucratieve markt geworden waarvoor universiteiten onderzoeksinstituten oprichten, zoals het Crisis Onderzoek Team (COT) van de Leidse universiteit en het Internationaal Politie Instituut Twente (IPIT) van de Universiteit Twente, die in concurrentie met particuliere onderzoeksbureaus en adviesbureaus maar al te graag een fors graantje meepikken van de onderzoeksbudgetten van de korpsen en de ministeries.

Voor de publicatieprijs van de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie zijn dit jaar ver over de honderd, grotendeels Nederlandse publicaties in beschouwing genomen; een deel van de oogst van de afgelopen twee jaar. De behoefte om te onderzoeken en om onderzocht te worden is kennelijk schier onverzadigbaar en de stroom publicaties neemt onoverzichtelijke proporties aan. Het einde is echter nog niet in zicht. Immers, het rapport van de Commissie Politie en Wetenschap (CPW) spreekt van de ontwikkeling van een onderzoekprogramma voor de komende vier jaar met een budget van twintig miljoen gulden (zie ook het artikel van Fijnaut elders in dit nummer). Ook dat zal een stimulerende werking hebben; het gilde van wetenschappers met ondernemingszin zal de vleespotten van Egypte wel weten te vinden!

Maar: beter heel veel dan te weinig onderzoek; beter de noodzaak om het kaf van het koren te scheiden dan kansen op voortschrijdend inzicht te missen. De politiefunctie is té belangrijk voor de kwaliteit van de samenleving om haar met de natte vinger uit te oefenen. Natuurlijk vanwege de maatschappelijke kosten van criminaliteit en onveiligheid en de noodzaak om schaarse overheidsmiddelen daarvoor effectief en efficiënt

in te zetten. Ook omdat wat Van Reenen in zijn inaugurele rede *Schendingen in de schaduw; de rol van de politie bij mensenrechtenschendingen* typeerde als *decent policing*, bepalend is voor de vraag of elementaire rechten van mensen er echt toe doen en tenslotte omdat het verschil uitmaakt of de politie al rechts- en ordehandhavend zand in de machinerie van onze steeds pluriformere en complexere samenleving blijkt te strooien of juist als smeerolie fungeert.

Toegankelijkheid

Het ziet er naar uit dat politie en wetenschap elkaar in Nederland wel gevonden hebben. Het politieveld zet de poorten wijd open voor wetenschappelijk onderzoek waarvoor korpsen of departementen de onderzoeksvragen formuleren. De beantwoording van die vragen dient uiteindelijk om hun inzicht te vergroten en hun beleid te ondersteunen of doorgevoerde veranderingen te evalueren op hun bedoelde en onbedoelde effecten.

Ook voor onderzoek waarvoor de behoefte niet vanuit het politieveld maar vanuit de wetenschap zelf is voortgekomen, is de toegankelijkheid van de politie groot. Er is grote bereidheid in korpsen om mee te werken aan onderzoek en eigenlijk is alleen de 'onderzoeksmoeheid' van de medewerkers reden om tegen het zoveelste verzoek een keer 'neen' te zeggen.

Ik heb niet het idee dat medewerking aan onderzoeken wordt geweigerd met als reden dat de kwetsbare kanten en de knelpunten van het politiebedrijf erdoor in het licht van de schijnwerpers kunnen komen te staan. Geweldgebruik, integriteit, discriminatie, seksuele intimidatie, het zijn allemaal thema's waarop onderzoek heeft plaatsgehad en mogelijk is.

Terughoudendheid is er wèl uit een oogpunt van bescherming van de persoonlijke levenssfeer als het gaat om het gebruik van politiebronnen. Maar daar is meestal wel uit te komen. Bij onderzoek naar georganiseerde criminaliteit weegt geheimhouding, anonimisering en abstraehing nog zwaarder vanwege de veiligheid van politiemensen, getuigen, informanten en de afscherming van opsporingsmethoden. Maar ook daarvoor zijn oplossingen te vinden, zoals blijkt uit het onderzoek van Fijnaut c.s. voor de Parlementaire Enquêtecommissie Opsporingsmethoden. Ongetwijfeld zal de politie ook in de toekomst toegankelijk zijn voor onderzoek op dit terrein maar wel onder soortgelijke strikte regels en mits er vertrouwen is in de integriteit, ervaring en kwaliteit van de onderzoeker; ik zie mij nog geen toestemming geven om voor een afstudeerscriptie de CID-registers te laten raadplegen!

Zowel bescherming van de persoonlijke levenssfeer als afscherming van bronnenmateriaal kunnen de toetsbaarheid en verifieerbaarheid van de onderzoeksresultaten bemoeilijken. Dat is vooral een probleem voor wetenschappers zèlf en in veel mindere mate voor de gebruikers, O.M.,

politiechefs of beleidsmedewerkers op de departementen. Dat heeft te maken met een andere manier van kijken naar onderzoeksresultaten en vermoedelijk ook met iets volstrekt onwetenschappelijks als vertrouwen. Onverwachte en misschien wel onwelkome conclusies van iemand als Fijnaut of Van Duijne kun je bestrijden, maar dat doe je niet op basis van de mogelijkheid dat hij het achterliggende niet toegankelijke onderzoeksmateriaal niet juist heeft gebruikt.

Betrokkenheid en (on)afhankelijkheid

De hechte relatie die in ons land is gegroeid tussen wetenschap en politieveld roept wel de vraag op of er nog wel voldoende distantie is ten aanzien van het politieveld. Daarbij zou ik een onderscheid willen maken tussen betrokkenheid en afhankelijkheid.

Ik houd van betrokken wetenschappers. Mensen die wat hebben met de politie, die het fenomeen politie door en door willen doorgronden, de ontwikkelingen intensief volgen, die mee willen denken en de politie verder willen helpen. Met zo'n betrokkenheid geef je je onafhankelijkheid als wetenschapper niet prijs. Ook vanuit betrokkenheid kun je zeer kritische onderzoeksresultaten presenteren. Betrokkenheid geeft het lef om onderzoeksbevindingen onverbloemd weer te geven en er conclusies aan te verbinden die dwars ingaan tegen het vigerende beleid en tegen de gevestigde opvattingen in het veld of van collega-wetenschappers. Het helpt ook om op basis daarvan de stap te maken naar visie, naar grensverleggende stappen waaraan wetenschappers voor wie de methodologische catechismus en het oordeel van collega-wetenschappers de maat der dingen is, zelden zullen toekomen. Want ook dat soort conformisme aan de gangbare opvattingen binnen het kringetje van politiewetenschappers is waarneembaar. Tot ver in de jaren tachtig was het gewoon *not done* om aan onderzoeksresultaten optimistische conclusies te verbinden. Dat leidde toen tot wat ik wel getypeerd heb als de benadering van 'niets helpt en het kan dus ook wel wat minder' waarin politiewetenschap en bezuinigende departementen elkaar gevonden leken te hebben en die de ontwikkeling bij de politie fors heeft geremd.

Natuurlijk is er bij wetenschappelijk onderzoek op het terrein van politie, criminaliteit en onveiligheid ook sprake van een zekere mate van afhankelijkheid. Ik ken de cijfers niet maar ik maak mij sterk dat ook op dit terrein de meeste onderzoekers werken bij instituten die gelieerd zijn aan de opdrachtgevers in casu de departementen, het O.M. en het politieveld dan wel bij particuliere instellingen. En sinds de universitaire instituten zich ook als aanbieder van diensten op de markt van politie, criminaliteit en veiligheid zijn gaan positioneren, moeten zij het voor hun budget ook deels hebben van onderzoek dat door de opdrachtgevers gefinancierd wordt.

Dus wordt de onderzoeksagenda in belangrijke mate bepaald door de opdrachtgevers en hun beleidsproblemen. Maar dat is niet anders op

andere terreinen van sociaal-wetenschappelijk onderzoek, als ik mij herinner wat Thoenes daarover destijds schreef in *De elite in de verzorgingsstaat*. Moet er dan hier een probleem van worden gemaakt? Wat mij betreft niet. Wel vind ik het een prima ontwikkeling dat in de CPW het politieveld in ruime zin en wetenschap met elkaar in overleg treden ten einde voorstellen te ontwikkelen voor de onderzoeksagenda voor de komende jaren. Dat kan bijdragen aan een goede mix van maatschappelijk relevant en meer fundamenteel getint onderzoek.

Het risico dat financiële afhankelijkheid leidt tot beïnvloeding van conclusies en aanbevelingen die aan onderzoeksresultaten worden verbonden, is natuurlijk het grootst bij onderzoek naar het functioneren of het beleid van de opdrachtgever zelf. Dan is het zeer wel mogelijk dat er in begeleidingscommissies spanning ontstaat over de interpretatie van gegevens, de conclusies en aanbevelingen. Echter, na zoveel jaren ervaring met onderzoek, staat toch niet meer ter discussie dat uiteindelijk de onderzoeker bepaalt hoe de tekst wordt vormgegeven. Het lijkt mij toch vooral positief te duiden dat de politie zoveel behoefte heeft aan onderzoek, ook onderzoek naar het eigen functioneren, en dat ook wil financieren.

Ik heb niet het gevoel dat de wetenschap zich laat gebruiken, al moet ik soms wel glimlachen als er een onderzoeksopdracht wordt gegeven aan een hoogleraar terwijl er geen strikt wetenschappelijke vragen spelen. Ter ondersteuning van 'gewenst' beleid verleent dit kennelijk autoriteit – een soort 'Kema-keur' – aan conclusies en aanbevelingen die ook door beleidsambtenaren of door een adviesbureau hadden kunnen worden opgeschreven.

Kritische kanttekeningen

Hoewel er veel kennis en inzicht is gegenereerd heb ik als betrokken gebruiker van wetenschappelijk onderzoek ook zeker enkele kritische kanttekeningen vanuit de optiek 'helpt het de politie, helpt het mijn korps, helpt het mij verder'. Veel studies en onderzoeken helpen in die zin dat de feiten helder worden, dat samenhangen zichtbaar worden gemaakt, verklaringen worden gevonden zodat het inzicht stapje voor stapje groeit. Dat alles ondersteunt de ontwikkeling van politieorganisaties. Onderzoek is niet voor niets een algemeen geaccepteerd instrument bij de beleidsvoorbereiding en evaluatie van veranderingen.

Tegelijkertijd is het inmiddels fysiek onmogelijk geworden om de stroom rapporten, dissertaties, afstudeeronderzoeken, nog te lezen en bij te houden wat er allemaal verschijnt. Het is voor beleidmakers ook niet aan te raden, want mij valt op hoe in het bijzonder in het sociaal-wetenschappelijk onderzoek, wetenschappers vooral voor collega-wetenschappers lijken te schrijven: veel doorwrochte methodologische verantwoording en – vooral als het om aankomende wetenschappers gaat – een etalering van kennis van alle relevante theorie. De kern van de

bevindingen, de conclusies en aanbevelingen, lijkt soms bijzaak en speelt zich daarbij ook nogal eens op de vierkante centimeter af.

Publicaties die naar mijn gevoel een nieuwe kijk opleveren op aspecten van criminaliteit of op het functioneren van de politie in haar relatie met de omgeving, en publicaties die impulsen opleveren voor stappen vooruit, zijn zeldzaam. Zo uit mijn blote hoofd – ik vertoef in de Provence, weet U nog – kom ik voor de afgelopen jaren niet verder dan het *Eindrapport georganiseerde criminaliteit* van Fijnaut c.s. voor de Parlementaire Enquête Opsporingsmethoden, *Het politiecomplex* van Hooogenboom en de inaugurele rede *De tranen van Foucault* van Van der Vijver.

Met betrekking tot onderzoek naar het interne en externe functioneren van de politie, ben ik van oordeel dat zulk onderzoek vaak sterker is in het presenteren van empirisch materiaal dan in het presenteren van conclusies en aanbevelingen. Zulk onderzoek getuigt vaak van noeste ambachtelijke en methodologisch verantwoorde inspanningen en presenteert niet zelden een veelheid aan empirisch materiaal, maar schiet nogal eens tekort in de analyse. Ik kan weinig met een evaluatierapport met meer dan vijftig conclusies die in feite neerkomen op een samenvatting van het onderzoeksmateriaal en een dito aantal aanbevelingen, rijp en groen, voor elk wat wils. Het betekent in feite dat de analyse van het onderzoeksmateriaal alsnog moet gebeuren.

Opvallend is dat als er op deelaspecten van politiewerk onderzoek wordt gedaan, zulk onderzoek bijna altijd leidt tot incrementele conclusies en aanbevelingen. Je kunt er bijna vergif op innemen dat de aanbevelingen zullen gaan in de richting van meer capaciteit, een nieuw specialisme en uiteraard meer opleidingen. Dat komt tegemoet aan de al even incrementele wensen in het politieke besluitvormingsproces, maar betekent wel een risico van suboptimalisatie waarbij de mogelijke dysfunctionele neveneffecten op het functioneren van de politie als geheel, zelden worden verkend of onderkend.

Het zal me wel niet in dank worden afgenomen maar naar mijn overtuiging heeft het te maken met gebrek aan inzicht. Gebrek aan inzicht in hoe de politie als systeem - een buitengewoon complexe organisatie - intern en in relatie met haar omgeving werkt. Gebrek aan inzicht in de merkwaardige combinatie van enerzijds een bureaucratische organisatie met alle dysfunctionele aspecten van dien en anderzijds een frontlijnorganisatie waarin medewerkers in steeds wisselende situaties, meestal *on the spot* direct beslissingen moeten nemen, veelal zonder supervisie en vaak zonder de mogelijkheid om terug te vallen op chefs. Als deze grote discrepantie tussen de formele en de informele organisatie en de mechanismen die in dat spanningsveld spelen, niet worden onderkend, dan moet de analyse wel falen. En wat in Nederland, in het verlengde hiervan, toch altijd weer de interpretatie en analyse dreigt te vertroebelen, is dat onuitroeibare normatieve beeld van de instrumentele politie

waarover ik hiervoor sprak en waarnaar men de werkelijkheid wil model-
leren.

Politie-onderzoek is naar mijn idee ook een 'vak apart' in die zin dat het een interdisciplinaire benadering en tenminste een interdisciplinair theoretisch kader vraagt waarop kan worden teruggevallen en dat beginnende politie-onderzoekers als bagage mee zouden moeten krijgen. Op dat terrein is er nog veel tot stand te brengen.

Tenslotte

Als het je opgave is om in de organisatie en werkwijzen te bevorderen zodat de politie – uiteraard binnen het bredere kader dat we nu integraal veiligheidsbeleid noemen – zo goed mogelijk bijdraagt aan een veilige en leefbare samenleving en de beheersing van criminaliteit, dan kan dat niet met de natte vinger en heb je de wetenschap nodig. Temeer omdat legitimiteit voortaan geldt als hoogste norm voor de uitoefening van de politiefunctie. En ondanks de kritische kanttekeningen in het voorgaande, heeft de wetenschap de afgelopen twintig jaar die ondersteuning ook in toenemende mate gegeven.

Misschien verwachten we ook wel te veel op te korte termijn. De complexiteit van het onderzoeksterrein brengt nu eenmaal met zich mee dat causaliteit moeilijk is vast te stellen. Stellige, wetenschappelijk verantwoorde aanbevelingen voor veranderingen – anders dan op die vierkante centimeter – zijn niet goed mogelijk. Aan plausibele aanbevelingen waarmee beleidsmakers die gisteren, vandaag en morgen moeten handelen, geholpen zouden zijn, wagen de meeste wetenschappers zich niet.

Misschien is het daarom eigenlijk wel logisch dat de échte impulsen voor nieuwe visies, voor vernieuwing, voor stappen voorwaarts de afgelopen vijftig jaar niet zozeer te vinden zijn in wetenschappelijke studies, maar veeleer in rapporten waarin anderen voortbouwden op wetenschappelijke kennis en inzichten zoals *Politie in verandering*, het *Interimrapport* van de Commissie Roethof en het sterk onderschatte rapport *Politie en veiligheid; een beheersbare zaak* van de Stichting Maatschappij en Politie. Misschien ligt die rolverdeling eigenlijk ook wel voor de hand!

Politiecriminologie in Haaglanden

drs. J.H.G. van den Broek en drs. P.H.M. Versteegh*

Anders dan de rol die de technische wetenschappen, met name voor forensisch onderzoek, toebedeeld was, werd lange tijd binnen Nederland weinig tot geen sociaal-wetenschappelijk onderzoek gedaan naar, door of in opdracht van de politie. Onderzoek dat wel werd verricht binnen het politieveld, kwam veelal tot stand aan de universiteiten, in het bijzonder binnen de juridische faculteiten. In het algemeen was de relatie politie-wetenschap er een van wederzijds wantrouwen en de turbulente maatschappelijke ontwikkelingen die uitmondde in studentenrevoltes eind jaren zestig in diverse universiteitssteden in Europa, droegen aan die relatie ook niet veel positiefs bij.

Niettemin heeft Politie Haaglanden als uitzondering op die regel een lange traditie op het gebied van sociaal-wetenschappelijk onderzoek, die teruggaat tot ver voor de reorganisatie van de Nederlandse politie en haar startpunt vindt bij de initiatieven van hoofdcommissaris dr. C.N. Peyster.

Historische ontwikkeling

Met de aanstelling van een beleidscoördinator bij de gemeentepolitie 's-Gravenhage in 1974, resulterend in een Dienst Beleidsontwikkeling (DBO) in 1978, kon niemand bevroeden dat ruim twintig jaar later wetenschappelijk onderzoek een vaste component zou vormen van de beleidscyclus. De toenmalige Dienst Beleidsontwikkeling hield zich bezig met het beleidsvormingsproces van het korps, ondermeer door het ontwikkelen van beleidsnota's op basis van rapporten en onderzoek door of in opdracht van de dienst uitgevoerd.

Na een interne reorganisatie medio 1988 werd de taak beleidsontwikkeling overgedragen aan de korpsstaf. In het vervolg heette de dienst: Dienst Beleidszaken en Onderzoek. De medewerkers van DBO richtten zich voornamelijk op het doen van onderzoek ten behoeve van het korps. Voorts vervulde de dienst een coördinerende en adviserende rol voor onderzoeksinstituten die binnen het korps of met gegevens van het korps onderzoek verrichtten. Mede hierdoor ontstonden vele contacten met onder andere universiteiten, het WODC en het Sociaal Cultureel Planbureau.

* De auteurs zijn werkzaam bij bureau IKH, politie Haaglanden, Den Haag.

Met de afronding van de reorganisatie en de opheffing van de diensten binnen het korps werd DBO ondergebracht binnen de staf korpsdirectie en werden de activiteiten verder voortgezet onder de naam Bureau Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (SWO). Een uitbreiding van de 'kantenkring' vond plaats bij de reorganisatie van het Nederlandse politiebestedel in 1994 toen de gemeentepolitie 's-Gravenhage samensmolt met de korpsen uit de omliggende gemeenten en een aantal landgroepen van het korps rijkspolitie. Met deze ontwikkeling ging SWO een regionale functie bekleden.

Parallel aan de wetenschappelijke ondersteuning van het beleidsproces werd eind jaren tachtig ook in een andere hoek van het korps wetenschappelijk onderzoek ingezet ter ondersteuning van politieactiviteiten. Het ging hierbij om de activiteiten die werden ondernomen vanuit het bureau Criminaliteitspreventie (Crimp). Dit bureau had diverse academici in dienst die de misdaadpreventie ondersteunden vanuit hun wetenschappelijke discipline. Het onderzoek dat door dit bureau werd verricht, was met name gericht op het ontwikkelen en evalueren van preventie-projecten. Begin jaren negentig werden de activiteiten van Crimp ondergebracht bij het nieuwe onderdeel Operationele Informatie en zodoende ontstond een werkrelatie met de misdaadanalisten van de criminele inlichtingendienst binnen een nieuw bureau Analyse & Research.

Informatieknooppunt Haaglanden

In het voorjaar van 1997 besloot de korpsdirectie de diverse onderzoeksactiviteiten die binnen het korps ondernomen werden te bundelen binnen enerzijds het bedrijfsbureau waar men de bedrijfsprocessen analyseert en anderzijds een nieuw te vormen stafbureau Informatieknooppunt Haaglanden. Dit laatstgenoemde bureau bestaat uit een drietal ploegen: een rechercheploeg (ROK) die voor de aanpak van de prioritaire delicten een spilfunctie heeft voor het korps; een ploeg applicatiebeheer en de ploeg Analyse & Research.

Binnen de laatstgenoemde ploeg wordt onderzoek verricht door een groep medewerkers afkomstig uit diverse wetenschappelijke disciplines, waaronder sociologie, criminologie, bestuurskunde, bouwkunde, sociale geografie en pedagogie. Zij werken nauw samen met een vijftiental misdaadanalisten. Momenteel speelt binnen Haaglanden onderzoek een belangrijke rol bij: probleemsignalering; probleemgericht werken; beleidsontwikkeling; evaluatie van beleid.

Het klassieke dilemma

Ook bij Politie Haaglanden wordt regelmatig nagedacht over de voor- en nadelen van intern onderzoek: het klassieke dilemma. Het laten verrichten van onderzoek door onderzoekers van buiten de eigen organisatie

heeft onder andere het voordeel dat de opstelling van de onderzoekers ten opzichte van de opdrachtgever onafhankelijker is. Onderzoek verricht vanuit de eigen organisatie is sterker onderhevig aan het krachtenspel dat binnen de organisatie heerst en men kan zich voorstellen dat werkelijke 'pijnpunten' voor de organisatie minder snel in aanmerking komen voor onderzoek.

Echter, het bovenstaande in overweging nemende kent de werkwijze om de onderzoekstaken met vaste (wetenschappelijk geschoolde) medewerkers uit te voeren diverse voordelen. De onderzoekers kennen de *ins and outs* van het bedrijf, weten de haalbaarheid van een onderzoek beter in te schatten, hebben toegang tot benodigde bedrijfsgegevens zonder daarbij allerlei langdurige procedures af te hoeven wachten en kunnen de betrouwbaarheid van de geraadpleegde databronnen op waarde schatten, zeker daar waar het gaat om de gebruikmaking van databanken die in eerste instantie niet zijn opgezet voor onderzoek maar voor opsporing.

Werd in het verleden slechts onderzoek uitgevoerd in opdracht van korpsdirectie of onderdeel- c.q. districtchefs, nu ook de buitenwereld kennis heeft genomen van de onderzoeksmogelijkheden van het korps worden ook onderzoek en analyses in opdracht van derden, waaronder de korpsbeheerder, uitgevoerd. De 'politieke agenda' kan op deze wijze meer en meer de richting van het onderzoek beïnvloeden en bij het formuleren van antwoorden op dergelijke 'ad hoc'-vragen loopt men enerzijds soms op tegen de beperkingen van een omvangrijke bureaucratische organisatie. In verband met de benutting van de resultaten van onderzoek is niet alleen de wetenschappelijke kwaliteit van belang. Ook inzicht in de politieke en bestuurlijke context is belangrijk. Anderzijds kan onderzoek door haar signalerende rol de 'politieke agenda' beïnvloeden en wordt de cirkel gesloten.

Soorten onderzoek

Ook de gebiedsgebonden werkwijze van de politie vormt een belangrijke aanjager voor het op systematische wijze verzamelen van kennis betreffende de omgeving. Buiten het verzamelen van gegevens omtrent de bevolkingsomvang en -samenstelling en gegevens betreffende de gebouwde omgeving werd gebruik gemaakt van marktonderzoek.

Het eerste marktonderzoek dateert van 1976. In dat jaar gaf de toenmalige DBO het Instituut voor Psychologisch Marktonderzoek (IPM) de opdracht een bevolkingsonderzoek uit te voeren naar de betekenis van de politie voor de lokale bevolking. Het onderzoek richtte zich op de wensen omtrent lokatie van politievervestigingen, veiligheid en aanpak van de plaatselijke problemen. Dit onderzoek vormde een van de voorlopers van de Politiemonitor die nu om het jaar in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken door het bedrijfsbureau wordt uitgevoerd.

De probleemgerichte aanpak

De uitkomsten van dergelijk bevolkingsonderzoek in combinatie met gegevens van de geregistreerde criminaliteit zoals die werden vastgelegd in het 'criminaliteitsbeeld', stelde het korps in staat om tot een betere onderbouwing van haar beleid te komen en deze werkzaamheden gingen tot de vaste bestanddelen van de beleidscyclus behoren. Een koppeling tussen beleidsontwikkeling en -onderzoek maakt een weloverwogen keuze danwel een goede weging van prioriteiten mogelijk. De zogeheten 'probleemgerichte' aanpak van de criminaliteit genereerde een verdere vraag naar (wetenschappelijke) analyses. Een grondige aanpak vraagt immers een goed inzicht in de aard, omvang en ontwikkeling van de veiligheidsproblematiek. Op basis van heldere probleemanalyses is de politie beter in staat strategische partners nauw te betrekken bij een gecombineerde preventieve en repressieve aanpak van gesignaleerde problemen. Op deze wijze kan zij een belangrijke bijdrage leveren aan een actieve besluitvorming en kunnen de rollen van politie en bestuur worden verduidelijkt.

Een goed voorbeeld hiervan zijn de inspanningen die politie, gemeente Den Haag en andere strategische partners leveren binnen *Regiegroep Verslavingsproblematiek Den Haag* waaraan als loot vastzit de onderzoeksgroep MORE met onderzoekers uit het politieveld en de verslavingszorg (GGD). Koppeling van kennis en gegevens met betrekking tot de doelgroep (de problematische harddruggebruiker) bracht hier nieuwe feiten aan het licht die om een wezenlijk andere aanpak vroegen.

De benutting van wetenschappelijk onderzoek en analyses is in de afgelopen jaren relatief groot geweest, omdat deze probleemgerichte aanpak van criminaliteit uitgangspunt is bij het politiewerk in Haaglanden. Het verkrijgen van goed inzicht is daarmee integraal onderdeel van het politiewerk geworden.

De 'politiecriminologie'

Aangezien het geschetste onderzoek grotendeels zijn basis vindt bij politiegegevens en door of voor de politie wordt uitgevoerd, vond de introductie van een nieuw begrip plaats: de 'politiecriminologie'. Met een min of meer structurele inpassing van dergelijk onderzoek binnen de beleidscyclus ontstaat de mogelijkheid de uitvoering van onderzoek planmatiger en minder afhankelijk van de 'waan van de dag' te laten geschieden. Zoals hierboven reeds geschetst, kunnen de uitkomsten van onderzoek mede bepalend zijn voor de inhoud van de politiek/ bestuurlijke agenda. Hetgeen nieuwe vragen en nieuw onderzoek tot gevolg kan hebben.

De kern van een dergelijke meer structurele opzet van het onderzoek wordt gevormd door het hanteren van het zogenaamde T-model, waarbij kwantitatief/kwalitatief c.q. breed en diep onderzoek elkaar steunen en

versterken. Op basis van veelal kwantitatief onderzoek wordt periodiek een brede scan uitgevoerd die omschreven wordt als de probleem-inventarisatie. Deze inventarisatie wordt voorgelegd aan de verantwoordelijken en vervolgens vindt een afweging plaats. Indien men problemen signaleert die maatschappelijk gezien ongewenst zijn dan wordt hier vervolgens op ingestoken met een diepte-onderzoek om de problematiek met haar randverschijnselen beter in beeld te brengen, de zogenaamde probleemanalyse. Daarbij wordt kwalitatief onderzoek, dat vaak meer tijd en energie vraagt, niet geschuwd.

Op deze wijze kan men met behulp van onderzoek op diverse niveaus een bijdrage leveren aan de meningsvorming en, in zekere zin vooruitlopend op de politieke en publieke opinie, de diverse bestuursniveaus binnen en buiten de politie voeden met gefundeerde feiten. Op deze wijze ziet men een structuur ontstaan van breed naar smal en van algemeen naar een zekere mate van verbijzondering waarbij een probleemanalyse de aanleiding kan geven een opsporingsonderzoek te starten tegen een of meerdere verdachten. Het is dan ook een logische stap geweest om de onderzoekers opsporingsbevoegdheid te verlenen aangezien men met het doen van dergelijk onderzoek in een voortraject kan belanden in een opsporingsonderzoek.

Het veiligheidsbeeld

Momenteel wordt het T-model gehanteerd ten behoeve van het 'Veiligheidsbeeld', dat in twee delen is opgesplitst. Het ene deel beslaat de dagelijks voorkomende, geregistreerde criminaliteit, die binnen het kader van de 'Criminele kaart' wordt beschreven. Het andere deel wordt aangeduid met het 'Veiligheidsbeeld georganiseerde vormen van criminaliteit' en brengt de georganiseerde criminaliteit binnen Haaglanden in beeld. Niet in alle regio's wordt deze tweedeling gehanteerd. In Haaglanden is hiervoor gekozen, omdat de dagelijkse en georganiseerde vormen van criminaliteit qua aard en aanpak aanzienlijk van elkaar verschillen.

De 'Criminele kaart' brengt de criminaliteit in beeld die plaatsvindt binnen de gebiedsgebonden onderdelen van Haaglanden, terwijl het andere deel het werk van met name de Centrale Justitiële Dienst ondersteunt. Uiteraard wordt terdege met raakvlakken tussen deze twee invalshoeken rekening gehouden. Voortvloeiend uit de bevindingen van het algemene, inventariserende onderzoek zijn inmiddels meer diepgaande analyses uitgevoerd naar onder andere jeugdcriminaliteit, drugsdelinquentie, zinloos geweld, herhaald slachtofferschap, straatroof, vuurwapencriminaliteit en geweld tegen personen.

De 'Criminele kaart' bestaat uit twee componenten. Een hiervan wordt gevormd door het 'tabellenboek' waarin de cijfermatige ontwikkeling van de geregistreerde criminaliteit sinds 1993 wordt vastgelegd. De tweede component bestaat uit de 'trendanalyse' waarin in detail de prio-

ritaire delicten (dit zijn de delicten die op voorhand reeds bijzondere aandacht krijgen bij de opsporing) beschreven worden en voorts wordt gespeurd naar verborgen trends. Met dit laatste wordt bedoeld het volgen van die ontwikkelingen binnen de criminaliteitscijfers die mogelijk later voor een prioritering in aanmerking komen.

Momenteel wordt een gebiedsgebonden criminele kaart ontwikkeld. Deze kaart moet de basis vormen onder het bureaubeleid. De kwantitatieve informatie uit de politieregistraties op wijkniveau wordt in dit verband gecombineerd met de meer kwalitatieve kennis van met name de infomedewerker en de wijkagent over gesignaleerde buurtproblemen. Op deze wijze dragen onderzoek en analyse bij aan de gebiedsgebonden politiezorg in Haaglanden. De 'criminele kaart' is hiermee geen jaarlijkse rapportage voor de boekenkast, maar een integraal onderdeel van het politiewerk.

Toekomstige ontwikkelingen

Er is een andere sterke stimulans aanwezig om binnen de politie gebruik te gaan maken van wetenschappelijk onderzoek c.q. onderzoekstechnieken uit de wetenschappelijke wereld. De opgetreden schaalvergroting door de vorming van de regionale korpsen vraagt om nieuwe methodieken bij de aanpak van criminaliteit. Deze schaalvergroting met de daarmee gepaard gaande toename van aangiften, signalementen van daders en dergelijke, in het bijzonder op het terrein van de veel voorkomende criminaliteit, heeft tot gevolg dat de individuele rechercheurs in het bijzonder binnen de centrale onderdelen die deze problematiek tot taakstelling hebben, niet goed meer uit de voeten kunnen met werkwijzen die men hanteert voor de aanpak van dergelijke problemen op lokaal niveau. De dalende oplossingspercentages zijn mede hiervan een gevolg. Teneinde de effecten van deze ontwikkeling een halt toe te roepen wordt een aantal initiatieven genomen.

Getracht wordt met een opheffing van de strikte scheiding tussen operationele en strategische misdaadanalyse te komen tot een meer geïntegreerde, op wetenschappelijke basis gestoelde aanpak van deze vormen van criminaliteit. Dit geschiedt in nauwe samenwerking met lokale informatie-analisten aan de bureaus binnen de gebieden. Binnen het IKH is men bezig betrouwbare instrumenten te ontwikkelen die de lokale informatie-analisten beter zicht moeten geven op de veiligheidssituatie.

Een belangrijke rol lijkt hier weggelegd voor het geografische informatiesysteem. Een dergelijk systeem zal verder invulling moeten gaan geven aan de in dit artikel besproken 'gebiedsgebonden criminele kaart'. Het interactief gebruik van zo'n dynamisch informatiesysteem, waarin zowel bedrijfsgegevens als achtergrondgegevens gerelateerd kunnen worden, zal sterk bepalend kunnen zijn voor de operationele inzet van de politie in de wijken en buurten. De ontwikkelingen in de Verenigde Staten en met name het gebruik van *Compstat* (*comparative statistics*) in

New York hebben wat dat betreft veelbelovende resultaten laten zien. Het politiemangement kan hiermee direct inzicht verwerven in de werkzaamheden die op straat worden uitgevoerd en kan hiermee tevens eventuele hobbels in de allocatie van mensen en middelen sneller nemen. Met behulp van daartoe ontwikkelde software kan iedere combinatie van misdaad, *hot spots* en andere achtergrondskennmerken gepresenteerd worden. Met deze accurate kennis kan de politie effectiever reageren op die lokaties waar de misdaden gepleegd worden. De gebruikte technieken stellen de politie in staat ook de verplaatsing van criminaliteit en welvaartsproblemen te volgen.

Men moet echter oppassen dat men niet in de valkuil van een *virtual reality* belandt, waarbij men blindvaart op misdaadcijfers die los staan van de realiteit. Dit fenomeen heeft zich voorgedaan bij de politie in New York (NYPD) bij de implementatie van het zogenaamde *Compstat*. Wekelijks worden de misdaadcijfers van de 76 districten van de NYPD verzameld en doorgestuurd naar een centrale databank waar een computer de gegevens analyseert en wekelijks een *up to date Compstat*-rapport genereert. Naast het verschaffen van inzicht in de ontwikkeling van de misdaad wordt daarbij ook de *performance* van de politieleiding in ogenschouw genomen. Echter, het afrekenen van politiechefs op hun *performance* op basis van output-gegevens (lees: de ontwikkelingen van de geregistreerde criminaliteit binnen hun district) had een ongewenst neveneffect. Er ontstond een carrousel van politiechefs die hun *objectives* niet konden halen en die vervolgens, om toch maar positieve resultaten te kunnen melden, gingen sjoemelen met cijfers.

Bij de implementatie van dergelijke werkwijzen moet men goed voor ogen houden wat realiseerbaar is en men moet beseffen dat een dergelijk systeem niet de werkelijkheid is maar een representatie daarvan. Binnen Haaglanden is het streven om met behulp van enkele aan *Compstat* ontleende methoden de criminaliteit vast te leggen, te analyseren en vervolgens (indien nodig in samenwerking met strategische partners) te bestrijden.

Besluit

Rest nog de vraag in hoeverre hier sprake is van wetenschapsbeoefening. De activiteiten die binnen Haaglanden door haar onderzoekers ondernomen worden zullen niet direct een bijdrage leveren aan het kennislichaam van de sociale wetenschappen. Wel leidt het gebruik van de door de sociale wetenschappen ontwikkelde methoden en technieken tot een consistent en toetsbaar beeld van de omgeving waarbinnen de politie opereert, waardoor men kan spreken van een 'toegepaste' wetenschapsbeoefening.

De politie onderzocht

Kanttekeningen bij het rapport *Politie in wetenschap*

prof. dr. C. Fijnaut*

Enkele weken geleden heeft de Commissie Politie en Wetenschap het rapport *Politie in wetenschap* publiek gemaakt. Dit rapport is het resultaat van twee jaar discussie tussen vertegenwoordigers van het Korps-beheerdersberaad, het Hoofdofficierenberaad, de Raad van Hoofdcommissarissen en universiteiten over de organisatie en de inhoud van het wetenschappelijk onderzoek op politieterrein in Nederland. Het bevat niet alleen de contouren van een onderzoeksprogramma op dit gebied, maar ook een schets van de manier waarop dit programma zal worden georganiseerd en uitgevoerd.

Het feit dat de genoemde 'beraden' de huidige regering hebben geadviseerd om twintig miljoen gulden voor het programma uit te trekken, is een reden temeer om hier enige aandacht te schenken aan dit opmerkelijke initiatief. Als dit bedrag inderdaad wordt vrijgemaakt zal het wetenschappelijk politie-onderzoek immers voor vele jaren helemaal in het teken komen te staan van de plannen die in het hiervoor genoemde rapport zijn ontwikkeld.

Voorgeschiedenis

Tot in de jaren zestig was het wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de politie in Nederland schaars, en bovendien hoofdzakelijk juridisch van aard. Het ging vooral over de bepaling en uitoefening van politiebevoegdheden enerzijds en de verdeling van de zeggenschap over het politie-apparaat anderzijds. Een bedrijfskundige studie als die van J. Dietz, *Politie-arbeid in een groote stad (Rotterdam)* in 1931, was een grote uitzondering. Voor wie enigermate vertrouwd is met de geschiedenis van de traditionele politiewetenschap in Europa is dit niet verwonderlijk. In die wetenschap hadden staatkundige kwesties nu eenmaal de overhand op organisatorische en operationele vraagstukken.

In het begin van de jaren zeventig trad er een duidelijke kentering op in deze situatie. In de eerste plaats werd vanaf dan het disciplinaire blikveld verruimd. Het juridische onderzoek werd zeker niet verdrongen, maar wel gecompleteerd met sociaal-wetenschappelijk onderzoek van allerlei snit en soort: sociologisch, bestuurskundig, psychologisch, antro-

* De auteur is als hoogleraar verbonden aan het Instituut voor Strafrecht van de Katholieke Universiteit Leuven.

pologisch enzovoort. En in de marge bloeide ook enig historisch en economisch onderzoek op.

In de tweede plaats onderging het wetenschappelijk politie-onderzoek een belangrijke schaalvergroting. Waren het aanvankelijk vooral enkelingen die dit soort onderzoek bedreven, in de loop der jaren zijn er in diverse korpsen, bij diverse onderzoeksinstellingen en aan enkele universiteiten heuse onderzoeksgroepen gevormd. En wat – in de derde plaats – ook niet uit het oog moet worden verloren is dat de politie tevens het werkterrein is geworden van allerhande particuliere onderzoeks- en adviesbureaus. Men kan dan ook rustig stellen dat er in de voorbije vijftwintig jaar meer (wetenschappelijk) onderzoek op het terrein van de politie in Nederland is verricht dan in de honderdzestig jaar voordien. Het is al bij al *big business* geworden.

Waarvandaan deze evolutie? Zij is niet te begrijpen zonder de vernieuwing in ogenschouw te nemen die het wetenschappelijk onderzoek van de politie in de Verenigde Staten in de jaren zestig onderging. Destijds toonden sociologen als J. Skolnick, J.Q. Wilson en D. Bayley aan dat de politie er in realiteit heel anders uitziet dan in de wetboeken wordt voorgeschreven, en dat het zeker voor beleidsvoerders van groot belang is om ook die andere realiteit te kennen. Hun onderzoek drong in Nederland door via het Studiecentrum voor Hogere Politieambtenaren en de Nederlandse Politie Academie en opende hier bij een aantal aankomende politie-officieren de ogen voor het belang van empirisch onderzoek op het terrein van de politie. Zodoende ontstond er her en der in de Nederlandse politie enige openheid voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek. De eerste belangrijke vrucht van deze ontwikkeling was het invloedrijke rapport *Politie in verandering*.

Daarna ging het snel. De aanhoudende publieke discussies over de organisatie van het politiebestedel, over de inrichting van de korpsen en over het politie-optreden in controversiële kwesties deden binnen en buiten de korpsen de vraag naar empirisch onderzoek almaar toenemen. En het groeiend aantal onderzoekers deed de rest: ook in dit verband schept het aanbod in belangrijke mate de vraag. In vergelijking met het buitenland kan de huidige toestand van het wetenschappelijk politie-onderzoek in Nederland dan ook zonder meer rooskleurig worden genoemd (ook al weet het buitenland dit niet, omdat er slechts door een enkeling in 'vreemde' talen wordt gepubliceerd). De Commissie Politie en Wetenschap wil nu nog een stap verder gaan en 'politie en wetenschap sterker met elkaar verbinden om de politiefunctie in de samenleving verder inhoudelijk te ontwikkelen en verbeteren'.

De plannen van de Commissie Politie en Wetenschap

Door middel van interviews, hoorzittingen en workshops heeft de commissie zeven onderzoeksgebieden geïdentificeerd en een inventaris gemaakt van de belangrijkste vragen en wensen die hieromtrent door haar

zeglieden zijn geopperd. De selectie van deze gebieden houdt – zo stelt de commissie uitdrukkelijk – niet in dat onderwerpen die daarbuiten vallen van minder betekenis zijn; zij is slechts bedoeld ‘als een praktische beperking van het zeer uitgebreide terrein van het wetenschappelijk politie-onderzoek’. De bedoelde gebieden zijn de volgende:

- het integraal veiligheidsbeleid, met deelterreinen als het theoretisch kader van dit beleid, de rol van de politie in dit verband, de resultaten van dat beleid, en de knelpunten die zich in dit kader voordoen;
- het geweld, met deelterreinen als de definitie en fenomenologie van geweld, de evolutie van de geweldscriminaliteit, en de achtergronden van geweldgebruik;
- de informatie- en communicatietechnologie (ICT), met deelterreinen als digitale criminaliteit, opsporing met behulp van ICT, beveiliging van politieke ICT, en bedrijfsvoering en ICT;
- de multiculturele samenleving, met deelterreinen als de omgang met allochtonen binnen de politieorganisatie, het beeld bij minderheden over de politie, en de betrokkenheid van allochtonen bij strafbare feiten;
- het politiebestedel en de politie-organisatie, met deelterreinen als de effectiviteit en kwaliteit van de politie, de besturing en controle van de politie, het politiebestedel in internationaal perspectief, en de ontwikkeling van de politiefunctie;
- de internationalisering, met deelterreinen als de relevante wet- en regelgeving, vergelijkend onderzoek naar de regels voor politie en justitie, het politiebestedel in andere landen, en internationaal veiligheidsbeleid;
- de integriteit van de politie, met deelterreinen als oorzaken en vormen van corruptie, maatregelen ter bevordering van integer gedrag, en vergelijkend onderzoek naar integriteit.

Om het onderzoek op deze gebieden te stimuleren neemt de commissie zich voor om per onderzoeksgebied zogenaamde probleemverkenningen te laten uitvoeren door wetenschappers. Deze verkenningen moeten leiden tot een nadere selectie van onderzoeksthema's. Tezelfdertijd zal de commissie zelf zich beraden over de ‘architectuur’ waarbinnen onderzoek kan worden uitbesteed en verricht. Vast staat al dat zij ‘allianties’ zal aangaan met organisaties die ervaring en expertise hebben met het uitbesteden, begeleiden en zelf uitvoeren van onderzoek. Werd de commissie tot op heden ondersteund door het Nederlands Politie Instituut, in de toekomst zal haar ondersteuning wellicht worden overgenomen door het Landelijk Selectie- en Opleidingsinstituut Politie.

De onderzoeksvormen waaraan de commissie momenteel denkt, kunnen als volgt worden aangeduid:

- probleemverkenningen: *state of the art*-achtige onderzoeken met uitzicht op toekomstig onderzoek;

- kortlopend (strategisch) onderzoek, vooral bedoeld om concrete vragen uit de praktijk te beantwoorden en feitelijke situaties of actuele gebeurtenissen beter te begrijpen;
- actieonderzoek, gericht op de begeleiding van nieuwe ontwikkelingen binnen de politie;
- fundamenteel onderzoek, dit wil zeggen 'het klassieke academische onderzoek' dat mikt op kennisvernieuwing en -vermeerdering;
- innovatief onderzoek met het oog op het opzetten en/of ontwikkelen van een nieuwe onderzoeksrichting door een zeer veelbelovende wetenschapper en zijn onderzoeksteam.

Enkele kritische kanttekeningen

Het is niet gemakkelijk om bij zulke genereuze plannen enkele kritische kanttekeningen te plaatsen. Laat ik hierom beginnen met te zeggen dat zij, in het algemeen gesproken, heel goed aansluiten bij de stand van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland. Zowel wat de thema's betreft die door de commissie worden beschreven, als waar het gaat om de organisatie van het programma die zij voorstaat. In die zin heeft haar werkwijze zeker succes gehad.

De achterkant hiervan is echter dat het beeld van het onderzoek, ook het toekomstig onderzoek, dat uit de plannen kan worden gedestilleerd, niet erg gedurfd, nogal conventioneel, wat braaf, oogt. Het gaat hoofdzakelijk om onderzoek dat verregaand in de lijn ligt van wat er de laatste jaren aan onderzoek werd verricht, en dit onderzoek was vooral gericht op de optimalisering van de organisatie en werking van de reguliere politiekorpsen, intern en extern. Niet dat al dit onderzoek voor de Nederlandse politie of de Nederlandse samenleving niet zinvol of belangrijk was, of dat het ter bevordering van de 'politie in wetenschap' niet zou moeten worden voortgezet. Maar is er geen behoefte aan heel ander onderzoek?

Bezieet men de onderzoeksplannen vanuit disciplinair perspectief, dan valt het op dat bij voorbeeld economisch, psychologisch en historisch onderzoek niet of nauwelijks voorkomt op de menukaart van de commissie. Neemt men ze in ogenschouw vanuit het onderzoeksobject, dan blijken ook belangrijke delen van het politieveld er niet of slechts marginaal op te staan, zoals het nationale segment van het reguliere politiebestedel (marechaussee, BVD), de sector van de bijzondere politiediensten en het private politiewezen.

Ook wanneer de plannen niet zo systematisch tegen het licht worden gehouden, maar eerder worden bekeken tegen de achtergrond van de dagelijkse stortvloed van berichten over politieproblemen, dan valt het niet moeilijk om een aantal kwesties te noemen die niet onmiddellijk in het voorgestelde programma passen: de rol van de politievakbonden, de verhouding tussen politie, advocatuur en zittende magistratuur, het

functioneren van politie en marechaussee in *peace keeping*-operaties, enzovoort.

Wanneer de commissie zich – eventueel met de hulp van een paar goede onderzoekers – de moeite zou hebben gegeven om de vijf laatste jaargangen van de voornaamste (nationale en internationale) min of meer wetenschappelijke tijdschriften op politieterrein door te spitten, zou zij ongetwijfeld zelf ook tot deze bevindingen zijn gekomen. Wellicht kunnen de 'probleemverkenningen' die in het vooruitzicht zijn gesteld, ook worden gebruikt om deze zwarte gaten wat bij te lichten. Het zou het innovatief karakter van het toekomstig wetenschappelijk politie-onderzoek zeker ten goede komen. Toch ook een prioriteit van de commissie!

Wat de organisatie van (de uitvoering van) het onderzoeksprogramma betreft zijn de plannen van de commissie ook wel vatbaar voor enige discussie. In aansluiting op wat hiervoor werd gesteld, kan ten eerste worden opgemerkt dat een belangrijk deel van het voorgestelde onderzoek, omdat het zo organisatiekundig is, wellicht helemaal niet door (para-)universitaire onderzoekers moet worden uitgevoerd, maar – onder bepaalde voorwaarden – beter in handen kan worden gegeven van de politie zelf. En dit laatste bedoel ik zo letterlijk mogelijk: in handen van onderzoeksafdelingen bij de grote korpsen en/of bij politie-instituten als de Nederlandse Politie Academie (en dus niet, al dan niet in onderaanneming, in handen van alle mogelijke organisatie-adviesbureaus). Zij, de politie, heeft al veel te lang verzuimd haar eigen onderzoekscapaciteit op te bouwen en te kwalificeren. Ten tweede moet ervoor worden gewaakt dat de individuele onderzoeker niet ten onder gaat in het geweld van instituten, allianties, scholen en dergelijke meer. Een zekere bureaucratisering van het wetenschappelijk onderzoek heeft ongetwijfeld positieve kanten, maar ook op het terrein van de politie mag de rol van *lonely workers* niet worden onderschat. Hun werk kan buitengewoon belangrijk en origineel zijn. Dit bewijst de internationale wetenschappelijke politieliteratuur nog elke dag.

Tenslotte zou het raadzaam zijn om een deel van de middelen te besteden aan de verspreiding van het Nederlandse onderzoek in het buitenland, door middel van reisstipendia voor onderzoekers, van subsidies voor vertalingen van boeken, en van giften voor de organisatie van internationale colloquia.

Justitiële verkenningen (Judicial explorations) is published nine times a year by the Research and Documentation Centre of the Dutch Ministry of Justice in cooperation with the publishing house Gouda Quint BV. Each issue focuses on a central theme related to criminal law, criminal policy and criminology. The section *Summaries* contains abstracts of the internationally most relevant articles of each issue. The central theme of this issue (vol. 24, no. 8, 1998): *Police and social science*.

Police and (social) sciences: co-operation and opposites

G.J.N. Bruinsma and C.D. van der Vijver

For several years it is stated that in the Dutch police forces and scientific research, i.e. criminology and polices studies, are coming closer to one another. In this contribution this thesis is questioned by differentiating between kinds of research. In the seventies there were many conflicts between critical researchers and the police, because empirical studies showed the more negative sides of police work (discrimination, violence). Nowadays a more close co-operation between criminologists in studying organised crime, offenders and so on, is welcomed by both parties because each benefits from these co-operation. But nowadays evaluation and fundamental studies in the field of police studies are still observed with distrust by the police, like in the sixties. Despite this existing distrust, all kinds of social research have more or less contributed substantially to the police practice the last decades. The article closes with an appeal for more fundamental and coherent research programmes instead of the fragmented research practice of today.

A closely knit relationship; the dilemma's for social science

J.M. Nelen

The author states that the relationship between social science and the police has changed significantly during the last two decades. Criminologists are no longer considered as 'enemies' but have become almost one of the police family. Social scientists nowadays have access to classified police information. Besides their classic role as independent scientists many of them have adapted a new role by advising police managers in operational matters. Although it is in the interest of both the police and social science to maintain the best possible mutual relations, the author warns that in the end social science might have to foot the bill. The situation has to be prevented that the police prohibits the publication of research findings because of their sensitivity. Furthermore, more attention has to be paid to the assessment and verification of research findings. Finally, researchers should be more aware of the fact that intertwining of the roles of researcher and advisor puts pressure on their independency and integrity.

Social-sciences within Haaglanden Police Department

J.H.G. van den Broek and P.H.M. Versteegh

The authors sketch the use of social research in the policy making process within the Dutch police. In the mid sixties relationships between the police and the universities were troubled and this situation has cast a long shadow. Nevertheless the Haaglanden Police Department has a long tradition in the application of social science for its policy making. Starting in the mid seventies with market research Haaglanden police made its first steps in the direction of a more sophisticated, scientifically grounded policy. Scientific research enables the police a better performance in crime-fighting and at the same time gives the police proper means to engage its allies, for instance the town council and the justice department, to tackle local crime. The latest developments include the deployment of methods similar to those used by the New York Police Department (i.e. Compstat) in combination with geographical information systems, which are already in use in the social sciences. These latest developments have been started to overcome problems due to the reorganisation of the Dutch Police which resulted in rising scale levels of population and related crime. The greater scale on which the police force is operating gives the need to apply scientifically sound methods in dealing with crime. Lead by the example of the New York Police Department the Haaglanden Police Department wishes to tackle crime in a way which is best suited for the given situation.

Het WODC op Internet: www.minjust.nl/wodc

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie is onlangs via Internet bereikbaar geworden. Het WODC is een kenniscentrum op justitieel terrein dat een wetenschappelijk bijdrage levert aan de ontwikkeling en de evaluatie van justitiebeleid. Op deze nieuwe site is de volgende informatie te vinden:

1. Doelstelling en organisatie (o.a. organigram, beschrijvingen van de verschillende afdelingen en de namen van de medewerkers);
2. Producten en diensten;
 - overzicht en uitgebreide samenvattingen van de nieuwste rapporten;
 - inhoudsopgaven en voorwoord met korte samenvattingen van artikelen in het tijdschrift *Justitiële verkenningen*;
 - inhoudsopgaven en voorwoord met korte samenvattingen van artikelen in het engelstalige tijdschrift *European Journal on Criminal Policy and Research*;
 - jaarlijsten van rapporten en genoemde tijdschriften;
 - elektronische publicaties (o.a. onderzoeksprogrammering van justitie 1997-1998);

3. Interessante verwijzingen (overzichten van congressen en studiedagen);

In de toekomst wordt de aangeboden informatie uitgebreid met specifieke producten als databases (lopend onderzoekbestand en literatuurbestand) en aan producten en diensten gekoppelde bestelmogelijkheden (via e-mail) en/of aanvraagformulieren.

Voor vragen over producten en diensten van het WODC en voor het snel en efficiënt leveren van statistische en literatuur-informatie kunt u terecht bij de WODC informatiedesk (e-mail: informatiedesk@wodc.minjust.nl). Wij hopen op deze wijze bij te dragen aan de verspreiding van relevante kennis en informatie buiten het Ministerie van Justitie. Hans van Netburg (WODC-webmaster) tel. 070-3706553 fax. 070-3707948 e-mail: c.netburg@wodc.minjust.nl

WODC-Thesaurus 'Het criminaliteitsvraagstuk (geheel herziene uitgave)

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie heeft een geheel herziene druk uitgebracht van de WODC-thesaurus. Deze gestructureerde standaard trefwoordenlijst inzake het *criminaliteitsvraagstuk* bestrijkt de volgende terreinen: criminologie, victimologie, criminaliteitspreventie, delicten/criminaliteitsvormen, politie, justitie, openbaar ministerie, rechterlijke

macht, strafrechtspleging, gevangeniswezen en reclassering.

Na het uitkomen van de eerste uitgave van de WODC-thesaurus in 1993 is deze met succes toegepast als instrument bij het toegankelijk maken van publicaties op het gebied van het *criminaliteitsvraagstuk*. Niet alleen bij de Afdeling Documentaire Informatievoorziening van het WODC maar ook op andere afdelingen binnen het Ministerie van Justitie wordt de WODC-thesaurus gebruikt. Daarnaast

maken andere organisaties waaronder politiebibliotheken, het openbaar ministerie, gevangenisbibliotheken en de rechterlijke macht gebruik van dit hulpmiddel.

De afgelopen jaren is de hoeveelheid publicaties op het terrein van justitie en politie sterk toegenomen, zowel nationaal als internationaal. De IRT-affaire en de daaruit voortvloeiende commissies Wierenga en Van Traa brachten nieuwe vormen van opsporingsmethodieken aan het licht. Het jeugdstrafrecht werd gewijzigd. Allerlei grensoverschrijdende criminaliteitsvormen zijn meer in de belangstelling komen te staan. Nieuwe alternatieven voor de vrijheidsstraf werden en worden getest om de problemen rond de celcapaciteit op te lossen. Nieuwe termen als integriteit, integrale veiligheid, fenomeenonderzoek, proactieve opsporing, forensische accountancy, taakstraf, internet, televerhoor, stelselmatige daders en zelfredzaamheid zijn de afgelopen jaren veelvuldig gebruikt. Natuurlijk zijn er ook termen die verouderen of termen die belangrijk leken maar niet of nauwelijks gebruikt werden. Deze zijn uit de thesaurus verwijderd of vervangen door andere termen. Hier en daar is de schrijfwijze van een begrip aangepast. Dit alles heeft ertoe geleid dat een grondige herziening van de WODC-thesaurus noodzakelijk was. Hopelijk zal de herziene thesaurus de komende jaren weer een nuttig instrument zijn voor de ontsluiting van de nog steeds groeiende informatiestroom rondom het criminaliteitsvraagstuk. Als extra hulpmiddel is bij deze uitgave een geografische thesaurus als bijlage toegevoegd. Deze thesaurus is oorspronkelijk samengesteld door de Centrale Bibliotheek van het Ministerie van Justitie en nu in samenwerking met het WODC aangepast met behulp van de in augustus 1996 uitgegeven

officiële lijst van landennamen van de Nederlandse Taalunie.

Inlichtingen:

Hans van Netburg

tel. 070-3706553

Email: c.netburg@wodc.minjust.nl

bestelwijze:

De WODC-thesaurus 1997 kost f.10,- per ex.

Bestelwijze:

Tel. 070-3706554 (mw. Weide-Eind)

Fax. 070-3707948

Email: infodesk@wodc.minjust.nl

Themanummers Justitiële verkenningen

Regelmatig worden, bij voorbeeld ten behoeve van het onderwijs, grote aantallen exemplaren van Justitiële verkenningen nabesteld. Voor de bepaling van de oplage is het wenselijk vroegtijdig op de hoogte te zijn van de mogelijke vraag. Om die reden geven wij, onder voorbehoud, de thema's die de redactie op dit moment in voorbereiding heeft. Over de inhoud van de nummers kan met de redactie contact worden opgenomen. Ook personen die een bijdrage willen leveren aan een van de aangekondigde nummers worden verzocht contact op te nemen met de redactie.

JV8, 1998, oktober/november: *Politie en wetenschap*

JV9, 1998, december: *Vreemdelingenbeleid*

JV1, 1999, januari/februari: *Gevangeniswezen*

JV2, 1999, maart: *Organisatie-criminaliteit*

JV3, 1999, april: *Gerechtsdeurwaarders*

Congressen

Het rendement van de terbeschikkingstelling

In de landelijke pers is de laatste tijd veel geschreven en gesproken over de tbs-behandeling zoals wij die in Nederland kennen. Landen als België, Zwitserland en Noorwegen nemen aan dit systeem een voorbeeld en willen het ook in hun land in voeren. In Nederland staat op dit moment het rendement van de tbs-behandeling echter ter discussie. Wat zijn de investeringen en wat levert het de gedetineerden en de maatschappij op? Prof. dr. H.J.C. van Marle zal op deze dag optreden als dagvoorzitter. Tijdens het ochtendprogramma zullen de visies van onder andere de psychiatrie en de rechterlijke macht op tbs aan bod komen. De doorstroming in het tbs-werkveld, de resultaten van de tbs-behandeling en netwerkvorming zullen 's middags worden behandeld. Teven is er ruimschoots plaats voor discussie.

Datum: 10 december 1998, 09.30u.

Plaats: Musis Sacrum, Arnhem

Inlichtingen: Leids Congres Bureau BV, drs. A. Dijkhout, tel.: 071-5148203

Schengen still going strong; evaluation and update

The Schengen colloquium (number seven in row) has become a prestigious forum for insiders and outsiders with a keen interest in various policy making processes that surround the Schengen Agreements and EU cooperation in the field of justice and home affairs. The colloquium shall be conducted in French, English and German, and in the event of sufficient demand from the participants, simultaneous interpretation will be available in these three languages. The main objective of this colloquium is to provide an update on the incorporation of Schengen into

the European Union, and to monitor the operationalisation of the Schengen provisions. More specifically, attention will be devoted to the situation concerning the Nordic countries, the initiatives that are being undertaken vis-à-vis non EU member states, the democratic control of Schengen, illegal immigration, harmonisation of visa policy, the role of non-governmental organisations, cross border police competences and mutual legal assistance.

Datum: 4 en 5 februari 1999

Plaats: European Institute of Public Administration, Maastricht

Inlichtingen: mw. dr. M. de Boer, tel.: 043-3296296.

Second world conference on New Trends in Criminal Investigation and Evidence

Datum: 10-15 december 1999

Plaats: Amsterdam

Inlichtingen: Eurocongres Conference Management, Jan van Goyenkade 11, 1075 HP Nederland, tel.: 020-6793411.

Vooruitzichten in de criminologie

Op 17 juni 1999 is het 25 jaar geleden dat de Nederlandse Vereniging voor Kriminologie werd opgericht. De driejaarlijkse congressen die de vereniging organiseert behoren zonder twijfel tot de hoogtenpunten in haar 25-jarig bestaan. Op deze congressen komen wetenschappelijke onderzoekers en mensen die in de strafrechtspraktijk werkzaam zijn bijeen om de stand van zaken in hun vakgebied op te maken. Dat het jubileum plaatsvindt aan de vooravond van de overgang van het millenium is een mooie gelegenheid om op de dag zelf een congres te organiseren dat in het teken zal staan van vooruitzichten. Wat zullen we zeggen over toekomstige ontwikkelingen die zich in de criminaliteit en de criminaliteitsbestrijding zullen voordoen? Zal de

criminaliteit in Nederland stijgen of dalen' en bij welke vormen van criminaliteit zal zo'n verschuiving optreden? Wat zullen de kernvragen zijn waar de criminologie en de criminele politiek zich in pakweg 2010 op richten? De NVK nodigt u uit een paper te schrijven dat past binnen het congres-thema: 'Vooruitzichten in de criminologie'. De inspiratie voor zo'n vooruitblik kan onder meer worden gevonden in: de historie; hedendaagse ontwikkelingen op het terrein van criminologie, criminaliteit en rechtshandhaving; inzicht in samenhangen en internationale ontwikkelingen; een meer technische benadering, zoals prognosemodellen en scenario's. Als richtsnoer geldt dat het paper een op de toekomst gerichte beschrijving of analyse dient te bevatten. Maximaal aantal woorden: 8000 in WP of Word. Uiterlijk in te dienen voor 1 februari 1999. Zenden aan: mr. W. Huisman, Vakgroep Criminologie, Faculteit der rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam. Telefoon: 020-4446224. Een commissie onder voorzitterschap van prof. dr. G.J.N. Bruinsma zal de bijdragen selecteren voor de congresbundel die op 17 juni 1999 tijdens het congres aan de VU Amsterdam wordt uitgereikt.

Algemeen**Strafrecht en strafrechtspleging****Criminologie****Gevangeniswezen/tbs****Reclassering****Jeugdbescherming en****-delinquentie****Politie****Verslaving****Slachtofferstudies****Preventie van criminaliteit****Literatuur-informatie**

Van de artikelen die in deze rubriek zijn samengevat, kunnen bij de documentatie-afdeling van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie tegen betaling kopieën worden aangevraagd. Wij attenderen u erop dat volgens art. 16b, lid 1 van de Auteurswet 1912, de kopieën uitsluitend mogen dienen tot eigen oefening, studie of gebruik. Door de documentatie-afdeling worden boeken, tijdschriftartikelen, rapporten en jaarverslagen met betrekking tot bovengenoemde gebieden toegankelijk gemaakt. De documenten die vanaf 1987 zijn verschenen, worden automatisch ingevoerd. Op aanvraag kunnen literatuurlijsten m.b.t. specifieke onderwerpen worden toegestuurd. Boeken en rapporten kunnen te leen worden gevraagd. Tijdschriftartikelen kunnen in beperkte mate tegen vergoeding gekopieerd en toegezonden worden. In beide gevallen kan men zich wenden tot de afdeling documentatie van het WODC, Postbus 20301, 2500 EH 's-Gravenhage, tel.: 070-370 65 53 (C.J. van Netburg, P.H.T. Secherling, drs. A. Baars-Schuyt).

Algemeen**1****Chamlin M.B., J.K. Cochran***Social altruism and crime*

Criminology, 35e jrg., nr. 2, 1997, pp. 203-228

In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de invloed van sociaal altruïsme op het criminaliteitsniveau in een steekproef van steden in de VS. Uit de resultaten blijkt dat gemeenschappen waarvan de leden naar verhouding meer bereid zijn zich in te zetten voor het welzijn van anderen een relatief laag criminaliteitsniveau hebben. De auteurs zijn zich ervan bewust dat het nog niet meevalt de door hen gevonden statistische relatie om te zetten in beleid. Een beleidsimplicatie van theorieën die de motivatie tot criminaliteit benadrukken, is de hervorming van de sociale structuur. De factor die de eliminatie van de sociale en economische ongelijkheid in de weg staat, namelijk de wens om zijn eigenbelang zoveel mogelijk te bevorderen, bemoeilijkt ook sociaal altruïsme. Vanuit de rationele keuze-theorie betekent altruïsme eenvoudig een verliespost. Toch moet het mogelijk zijn de beloningen die worden geassocieerd met liefdadigheid zodanig te manipuleren dat de ontwikkeling van altruïstische waarden wordt bevorderd en daarmee de criminaliteit wordt verminderd. Zo zouden liefdadigheidsgiften voor een groter deel fiscaal aftrekbaar kunnen worden gemaakt. Verder is gebleken dat altruïstisch gedrag, ongeacht de oorspronkelijke prikkel ertoe, geneigd is zichzelf te bevorderen. Behalve op een soort verlicht eigenbelang zou ook een beroep moeten worden gedaan op edeler gevoelens. Met literatuuropgave.

Strafrecht en strafrechtspleging

2

Anderson, J.L.

Reciprocity as a justification for retributivism

Criminal justice ethics, 16e jrg., nr. 1, 1997, pp. 13-25

De auteur meent dat de vergeldings-theorie door velen wordt gezien als een aantrekkelijke straftheorie. Die theorie gaat er vanuit dat mensen moreel verantwoordelijk zijn voor wat ze doen. Het opleggen van straf wegens het plegen van een delict spreekt de dader aan op zijn morele verantwoordelijkheid. Anderen beschouwen vergelding als barbaars. Ze beschouwen de theorie als een rationalisatie voor wraak en vinden dat ze niet in staat is een overtuigende rechtvaardiging te geven voor het toebrengen van schade aan mensen. In een poging om deze kritiek te beantwoorden, is vaak geprobeerd om het vergeldingsdenken een plaats te geven binnen de traditie van de sociale contract-filosofie. Vanuit het sociale contract-denken verdienen misdadigers niet alleen straf, maar zou de eerlijkheid ook een vergeldende straf gebieden. De auteur meent daarentegen dat het sociale contract-denken juist in strijd is met het vergeldingsdenken. Daarbij gaat hij uit van de marxistische gedachte dat onze samenleving wordt geleid door oneerlijke politieke en sociale instituties. Criminelen zijn mensen die het slachtoffer zijn van die oneerlijkheid. Het opleggen van straf aan deze slachtoffers vergroot de oneerlijkheid alleen maar. De auteur vindt dat de aanhangers van vergelding een andere politieke theorie moeten zoeken ter ondersteuning van de vergeldings-gedachte.

Met literatuuropgave.

3

Cavadino, M., J. Dignan

Reparation, retribution and rights

International review of victimology, 4e jrg., nr. 4, 1997, pp. 233-253

In dit artikel wordt de relatie onderzocht tussen twee ideeën: de gedachte dat daders de schade die zij hebben toegebracht aan hun slachtoffers moeten vergoeden en het 'just deserts'-principe dat zegt dat er een strikte evenredigheid moet zijn tussen de ernst van het delict en de strengheid van de straf. Sommigen menen dat er in een strafrechtelijk systeem dat zuiver gebaseerd is op het 'verdiende loon'-principe weinig ruimte bestaat voor het opleggen van maatregelen die strekken tot het vergoeden van de schade aan het slachtoffer. De auteurs denken daar anders over. Zij vinden dat het schadevergoedingsprincipe een belangrijke rol moet spelen in een strafrechtssysteem dat de mensenrechten van zowel slachtoffers als daders wil eerbiedigen. Zo'n mensenrechten-benadering kan echter ook een belangrijke plaats inruimen voor de vergeldingsnotie die inherent is aan de 'verdiende loon'-benadering. Strikte evenredigheid tussen ernst van het delict en zwaarte van de straf wordt door de auteurs echter verworpen. Het 'verdiende loon'-principe kan echter wel de boven- en ondergrenzen bepalen van de straf die uiteindelijk wordt opgelegd. Binnen deze grenzen zouden slachtoffer en dader een stem moeten hebben bij de vaststelling van de aard, vorm en hoogte van de geëigende schadevergoeding.

Met literatuuropgave.

4

Deng, X.

The deterrent effects of initial sanction on first-time apprehended shoplifters

International journal of offender therapy and comparative criminology, 41e jrg., nr. 3, 1997, pp. 284-297

Een fundamentele kwestie in de criminologie betreft de vraag wat de invloed is van de straf op de kans dat de regelovertreder alsnog tot recidive vervalft. De auteur onderzoekt deze vraag aan de hand van het in Engeland ten behoeve van winkeldieven bestaande behandelingsprogramma *Stop shoplifting school*. De procedure bij dit programma is dat de rechter de regelovertreder voor de keus stelt: veroordeling of de cursus volgen. In de cursus worden de *first time offenders* uitgebreid voorgelicht over de criminele, economische en psychologische aspecten van winkeldiefstal en de gevolgen hiervan voor individu en samenleving. Elke sessie wordt afgesloten met een discussie. Van 1987 tot 1990 volgden 3494 personen de cursus. Tegen het einde van 1991 had 92% niet gerecidiveerd. Van de 480 personen die door de rechter waren doorverwezen maar toch niet voor de cursus hadden gekozen, had 79% niet gerecidiveerd en 21% werd opnieuw gearresteerd wegens winkeldiefstal. Er is dus een duidelijk verschil in recidive tussen diegenen die de cursus wel volgden en zij die dat niet deden. De auteur meent tot slot dat niet deelnemen aan de cursus een voorspellende variabele is voor toekomstig crimineel gedrag. Met literatuuropgave.

5

Rossi, P.H., R.A. Berk e.a.

Just punishments; guideline sentences and normative consensus
Journal of quantitative criminology, 13e jrg., nr. 3, 1997, pp. 267-290

In 1987 heeft de U.S. Sentencing Commission richtlijnen opgesteld voor de soort en de lengte van straffen voor daders van alle soorten misdrijven. In

dit onderzoek worden de aanbevolen straffen vergeleken met de straffen die de Amerikaanse bevolking op zou leggen. Het idee heerst, onder invloed van de media, dat er te mild wordt gestraft, maar uit eerder onderzoek blijkt dat wanneer meer details over een zaak bekend zijn, buitenstaanders straffen van gelijke zwaarte zouden opleggen. In dit onderzoek is de nulhypothese dat zowel het Amerikaanse publiek, als de richtlijnen dezelfde strafmaat hanteren. Aan een steekproef uit de Amerikaanse bevolking zijn een aantal casusbeschrijvingen (vignettes) voorgelegd, met de vraag welke straf (duur) geschikt zou zijn. Dezelfde vignettes zijn voorgelegd aan de mensen die de richtlijnen hebben opgesteld, met de vraag een straf voor te stellen volgens de richtlijnen. Beide uitspraken zijn vervolgens met elkaar vergeleken. Per vignette zit er nogal wat verschil tussen richtlijn en publiek, maar op geaggregeerd niveau (categorieën delicten samengenomen) blijkt er veel overeenstemming te zijn tussen richtlijn en publieke opinie. Alleen rond drugssmokkel lopen de meningen uiteen: het publiek zou het vervoer van marihuana zwaarder straffen dan de richtlijnen voorschrijven, terwijl de smokkel van crack minder zwaar. De slotconclusie van het onderzoek is dat de richtlijnen en de publieke opinie elkaar niet veel ontlopen, ondanks sommige berichten in de media. Met literatuuropgave.

6

Sprott, J.B., A.N. Doob

Fear, victimization and attitudes to sentencing, the courts and the police
Canadian journal of criminology, 39e jrg., nr. 3, 1997, pp. 275-291

In dit artikel wordt aandacht besteed aan de stelling dat er over het algemeen te mild gestraft wordt. In

veel studies zijn indicaties gevonden voor de invloed van de media op de publieke opinie. In dit artikel kijken de onderzoekers naar de invloed van angst op die negatieve beeldvorming omtrent de strafmaat. De hypothese is dat mensen die de meeste angst voor criminaliteit hebben, de meest negatieve ideeën over het rechtssysteem hebben, omdat zij misschien denken dat rechters niet zorgen voor een veilig gevoel. Naast de invloed van angst, wordt ook de invloed van de eerdere ervaringen met criminaliteit onderzocht. De data, verzameld door middel van telefonische enquête, laten een bevestiging van de stelling zien, dat mensen die banger zijn voor criminaliteit, ook een negatievere houding hebben ten aanzien van de rechtspraak. Dit geldt voor zowel de eerdere slachtoffers, als voor de mensen die geen slachtoffer zijn geweest. Angst blijkt afhankelijk te zijn van geslacht en leeftijd. De negatieve houding geldt voor het politie-optreden, de rechtbank en de strafmaat, maar die houding lijkt niet afhankelijk te zijn van eerder specifiek slachtofferschap. Met literaturopgave.

Criminologie

7

Cao, L., A. Adams e.a.

A test of the black subculture of violence thesis; a research note
Criminology, 35e jrg., nr. 2, 1997, pp. 367-379

In 1967 hebben Wolfgang en Ferracutti de stelling geponeerd, dat Afro-Amerikanen er over het algemeen gewelddadige normen en waarden op na houden. In dit artikel wordt deze stelling onderzocht. In eerder onderzoek is een relatie gevonden tussen huidskleur en geweld, maar of dit generaliseerbaar is naar normen en waarden is de vraag. Over het

algemeen is weinig steun gevonden voor de stelling van Wolfgang en Ferracutti. In dit onderzoek zijn zwarten onderzocht, in plaats van niet-blanken en worden alle controlevariabelen gebruikt, die eerder gebruikt zijn voor het opstellen van de stelling. Verder is de steekproef representatief voor heel Noord-Amerika. In de onderzoeksgroep zaten 12,3 % Afro-Amerikanen. Regressie-analyse en logistische regressie zijn gebruikt om met de variabelen leeftijd, opleiding, inkomen, stedelijkheid, regio, werkstatus, alcoholgebruik, inkomen van het ouderlijk gezin op 16-jarige leeftijd en de geschiedenis van geweldgebruik de huidskleur te voorspellen. De analyse levert geen bewijs op voor de stelling dat zwarte Amerikanen er gewelddadiger waarden en normen op na houden dan blanken. Het verband lijkt eerder andersom te zijn. Met literaturopgave.

8

Cooney, M.

The decline of elite homicide
Criminology, 35e jrg., nr. 3, 1997, pp. 381-407

Binnen de criminologische literatuur wordt consequent melding gemaakt van een negatieve samenhang tussen sociale status en doodslag. Doodslag komt voornamelijk voor onder arme mensen, werklozen, jongeren en minderheden. Toch blijkt deze samenhang beperkt tot de moderne wereld. In vroeger en eenvoudiger tijden kwam doodslag voor op alle sporten van de sociale ladder, ook in de hoogste kringen. Zich baserend op de theorie van Donald Black, stelt de auteur dat de daling van het aantal dodelijke twisten binnen de sociale elite het gevolg is van het meer beschikbaar komen van juridische middelen om conflicten op te lossen. Vroeger was er voor niemand een

juridische oplossing beschikbaar. Nu zijn juridische middelen in feite slechts onbereikbaar voor de laagste sociale klassen, aangezien een lage sociale status en de wetgeving antagonistisch blijken te zijn. Dit gezichtspunt heeft een aantal gevolgen voor de criminologische theorievorming. Het meest belangrijk is de vraag of het begrip 'misdaad' een bruikbare wetenschappelijke categorie blijft bij de bestudering van dodelijk geweld. Aangezien onderzoek van moderne samenlevingen een beperkt en zelfs onjuist beeld oplevert van dodelijk geweld, zouden criminologen ernaar moeten streven theorieën te ontwikkelen die gelden voor alle culturen en in alle tijden. Met literatuuropgave.

9

Davis, R.C., B.G. Taylor

A proactive response to family violence; the results of a randomized experiment Criminology, 35e jrg., nr. 2, 1997, pp. 307-333

Sinds een aantal jaren wordt er binnen het politieapparaat nadruk gelegd op samenwerking met burgers. Daarnaast worden wetten met betrekking tot huiselijk geweld strikter nageleefd, na pressie vanuit de samenleving. Deze twee veranderingen resulteerden in nieuwe benaderingen van gezinnen waarbinnen mishandeling plaatsvindt. In het midden van de jaren tachtig werd er een begin gemaakt met de samenwerking tussen de politie in New York en instellingen voor slachtofferhulp. Samen begonnen zij aan het *Domestic violence intervention education project* (DVIEP) als antwoord op het veelvuldig voorkomen van mishandeling in bepaalde delen van het centrum. De 'DVIEP'-crisisteams bestaan uit een politieagent(e) en een maatschappelijk werk(st)er, die worden aangesteld om nazorg te bieden na een eerste reactie door de politie op

een melding van huiselijk geweld. In dit artikel wordt verslag gedaan van de resultaten van dit project. T.a.v. een aantal willekeurig geselecteerde meldingen van huiselijk geweld werd nazorg geboden, andere gevallen kregen deze niet. Daarnaast kregen bewoners van sommige woonblokken binnen het betreffende stadsdeel voorlichting over huiselijk geweld en andere niet. Geen van de benaderingen had een vermindering van geweld tot resultaat. Maar na voorlichting en nazorg werd door slachtoffers wel vaker melding gemaakt van nieuwe incidenten. Het effect van nazorg was het grootst in gezinnen met een ernstige historie van geweld. Met literatuuropgave.

10

Ellis, L., A. Walsh

Gene-based evolutionary theories in criminology

Criminology, 35e jrg., nr. 2, 1997, pp. 229-276

In de afgelopen twintig jaar zijn verschillende theorieën ontwikkeld die crimineel gedrag verklaren vanuit een evolutionair perspectief. Sommige daarvan zeggen met zoveel woorden dat mensen verschillen in hun genetische bepaaldheid tot crimineel gedrag. Dit artikel is aan die theorieën gewijd. Ze worden 'op genen gebaseerde evolutionaire theorieën' genoemd. Twee categorieën van zulke theorieën worden onderscheiden. De eerste categorie is delictspecifiek. Ze heeft betrekking op delicten als verkrachting, mishandeling van of moord op de partner en het misbruiken of verwaarlozen van kinderen. De tweede categorie bestaat uit twee algemene theorieën van crimineel of antisociaal gedrag. De eerste daarvan is de 'oplichters'-theorie. Deze zegt dat sommige mannetjes genetisch geneigd zijn om extreem weinig te investeren in de

nakomelingen die ze verwekken. Daar staat tegenover dat ze proberen er zoveel mogelijk te verwekken. Aangezien vrouwtjes geneigd zijn dit soort mannetjes zoveel mogelijk te mijden, zijn die mannetjes erbij gebaat zo slinks mogelijk te opereren. Ze doen alsof ze wel zullen investeren en proberen verder op alle mogelijke manieren seksuele toegang tot vrouwen te krijgen. Crimineel en antisociaal gedrag zou de menselijke versie zijn van deze reproductieve strategie. De tweede algemene theorie is een variant op de eerste. De auteurs leiden een aantal hypotheses af van elke behandelde theorie en gaan na in welke mate deze empirisch ondersteund kunnen worden. Met literatuuropgave.

11

Evans, T.D., F.T. Cullen e.a.

The social consequences of self-control; testing the general theory of crime Criminology, 35e jrg., nr. 3, 1997, pp. 475-503

In dit artikel wordt verslag gedaan naar een onderzoek ter toetsing van de zelfcontrole-theorie van Gottfredson en Hirschi. Nagegaan wordt welke effecten een laag niveau van zelfcontrole heeft op crimineel gedrag en op gedragingen die door Gottfredson en Hirschi worden beschouwd als analoog aan crimineel gedrag. De onderzoekers gebruiken twee aparte maten voor het zelfcontroleniveau: één die betrekking heeft op attitudes en één die betrekking heeft op gedrag. Bovendien wordt een belangrijk, maar tot dusver verwaarloosd onderdeel van de theorie getoetst, namelijk de veronderstelling van Gottfredson en Hirschi dat een laag niveau van zelfcontrole niet alleen effecten heeft op crimineel en sociaal gedrag, maar ook andere sociale consequenties heeft, bij voorbeeld voor de kwaliteit van het leven en de

kansen die men in zijn leven realiseert. Uit de resultaten blijkt dat alle veronderstellingen worden bevestigd, zowel die met betrekking tot anti- en sociaal gedrag als die met betrekking tot levenskwaliteit, onderwijs- en beroepsresultaten, gemiddeld inkomen en woonbuurt. De auteurs eindigen met de stelling dat de zelfcontrole-theorie een controversieel perspectief biedt dat de meeste criminologen maar wat graag weerlegd zouden zien. Door haar nadruk op duurzame verschillen tussen individuen en haar ontkenning van het oorzakelijke belang van sociale factoren loopt ze geheel uit de pas met de huidige mode in de criminologie. Uit dit onderzoek blijkt echter dat ze een uitermate belangrijk paradigma blijft. Met literatuuropgave.

12

Karstedt, S.

Shifts of power, shifts of control European journal on criminal policy and research, 5e jrg., nr. 3, 1997, pp. 81-89

De rol van vrouwen in alle westerse landen is in de tweede helft van deze eeuw ingrijpend veranderd. Hun onderwijsachterstand is geheel opgeheven. Vrouwen zijn veel meer gaan participeren in de publieke sfeer en genieten een veel grotere vrijheid dan vroeger. Volgens de power-control-theorie van Hagan en de control balance-theorie van Tittle moeten deze veranderingen leiden tot minder grote verschillen tussen mannen en vrouwen op het gebied van criminaliteit, zelfmoord, depressie, psychische gestoordheid en alcohol- en drugsgebruik. De auteur denkt dat vrouwen naar verhouding minder geneigd zullen zijn tot passieve vormen van deviantie en meer tot actieve vormen. Dus minder psychiatrische symptomen en meer crimineel gedrag. Zij gaat na of dat

klopt aan de hand van de ontwikkeling in Duitsland tussen de jaren zestig en 1990 in vier soorten deviant gedrag: crimineel en delinquent gedrag, alcohol- en drugsgebruik, psychische stoornissen en zelfmoorden. De veranderingen in deze vier soorten deviant gedrag blijken veel minder groot dan de auteur verwachtte. Ze zijn wel in de verwachte richting: de criminaliteit van vrouwen is naar verhouding licht toegenomen en de passieve deviantie is licht afgenomen. De sterkste veranderingen deden zich voor bij vormen van deviantie die zijn verbonden met gezin en huishouden. Met literatuuropgave.

13

Koppen, P.J., J.W. de Keijser

Desisting distance decay; on the aggregation of individual crime trips
Criminology, 35e jrg., nr. 3, 1997, pp. 505-515

In de criminologie wordt vaak de stelling geponeerd dat misdrijven eerder worden gepleegd dichterbij dan verder verwijderd van het huis van de delinquent. De verklaring die doorgaans wordt gegeven voor dit verband tussen afstand en vermindering of verval van criminaliteit – de zogeheten *distance-decay function* – wordt meestal gesteld in termen van individueel gedrag. Dat wil zeggen de kosten voor de dader (tijd, energie, geld enzovoort) stijgen met de afstand tot het doel. Dus de afstandsverval-functie zou het gevolg zijn van individuele besluitvorming van individuele daders: hun voorkeur gaat uit naar onmiddellijk en makkelijk te behalen voordelen. De auteurs twifelen echter aan deze verklaring omdat zij menen dat het misleidend is om gevolgtrekkingen te maken over individueel gedrag uit een geaggregeerde statistische functie, dus uit een functie gebaseerd op cijfers over collectiviteiten. Zij komen tot deze

conclusie afgaande op de uitkomsten die zij hebben verkregen met drie verschillende met de computer doorberekende modellen met duizend hypothetische delinquenten die een misdrijf begaan (beroving). Uitgangspunt van de auteurs is dat de slachtoffers willekeurig zijn verspreid in het gebied waar de delinquent in opereert. Het blijkt dat zelfs wanneer de delinquenten het aantal berovingen opvoeren met de afstand tot hun huis, er op geaggregeerd niveau onvermijdelijk, dus altijd, een afstandsverval functie ontstaat. De auteurs stellen 'dat er wel zo iets als een afstandsverval functie bestaat, maar alleen op geaggregeerd niveau, niet op het niveau van de individuele delinquent. Dus de functie op geaggregeerd niveau is eigenlijk een artefact. Met literatuuropgave.

14 Soothill K.

Rapists under 14 in the news

The Howard journal of criminal justice, 36e jrg., nr. 4, 1997, pp. 367-377
In Engeland en Wales is het sinds 1993 mogelijk om jongens tussen de leeftijd van 10 en 14 te dagvaarden wegens verkrachting. Voor die tijd moesten de tenlasteleggingen worden verminderd tot het plegen van ontucht. De wetswijziging heeft niet geleid tot een hausse aan verkrachtingszaken jegens jongens jonger dan 14 jaar. Volgens opgave van de Home Office waren er in het jaar 1994 in totaal 14 van dergelijke zaken. Slechts één daarvan leidde uiteindelijk tot een schuldigverklaring wegens verkrachting. De auteur traceerde tien zaken aan de hand van krantenberichten. Hij laat zien hoe bijna alle zaken eindigden in vrijspraak of veroordeling voor een minder ernstig feit en constateert dat de wetswijziging vanuit het oogpunt van de vermeende slachtoffers geen voordelen heeft gebracht. Integendeel zelfs, de meeste

slachtoffers kregen na de wetswijziging ook te maken met de effecten van een voor hun ongunstige rechterlijke uitspraak. De auteur stelt dan ook dat de politie en het Openbaar Ministerie zorgvuldiger zouden moeten overwegen om in dit soort zaken tot vervolging over te gaan.

15

Spunt, B., H. Brownstein e.a.

American women who kill; self-reports of their homicides

International journal of risk, security and crime prevention, 1e jrg., nr. 4, 1996, pp. 293-303

In dit artikel gaan de auteurs in op de motieven en achtergronden van vrouwelijke daders die veroordeeld zijn voor het plegen van één of meerdere moorden. Het aantal moorden in de Verenigde Staten dat gepleegd wordt door vrouwen neemt toe, ook al vormt het aantal gepleegde moorden door vrouwen slechts 10 tot 15% van het totaal aantal gepleegde moorden. Op basis van 215 interviews met veroordeelde en gedetineerde vrouwelijke daders in New York, komen de auteurs tot de volgende resultaten. Uit de interviews bleek dat twee derde van de vrouwelijke daders als motief voor hun daad druggebruik noemden. Daarnaast kwam naar voren dat de motieven van vrouwen voor het plegen van een moord complex en divers zijn, in ieder geval anders dan vaak wordt aangenomen in de literatuur en door beleidmakers. In de literatuur wordt als belangrijkste motief genoemd het handelen uit zelfverdediging tegenover ernstige mishandeling van een man. De auteurs wijten dit verschil aan de dominantie van officiële statistieken in het verklaren van de motieven van vrouwelijke moordenaars. Zij besluiten het artikel met een krachtig pleidooi om het perspectief van de dader door middel

van daderinterviews vaker te gebruiken als bruikbare methode om licht te werpen op complexe factoren en motieven die een rol spelen bij het plegen van moord. Een beter inzicht in de motieven en achtergronden van vrouwelijke daders vergroot de mogelijkheden om deze vrouwen daadwerkelijk te behandelen en biedt aanknopingspunten voor preventie.

16

Vogel, J.

Geldwäsche - ein europaweit harmonisierter Straftatbestand?

Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 109e jrg., nr. 2, 1997, pp. 335-356

Ervan uitgaande dat de georganiseerde criminaliteit en met name de handel in verdovende middelen internationaal opereert en aannemend dat de 'leiding' slechts dan wordt getroffen wanneer het lukt te verhinderen dat de winst die met dit strafbaar handelen wordt behaald daadwerkelijk kan worden benut, is met inter- en supranationale instrumenten een wereldwijd geharmoniseerd niveau van materieel-rechtelijke strafbaarheid van het witwassen van zwart geld geschapen. Met name zijn hier van belang het op 20 december 1988 in Wenen gesloten verdrag tegen de sluikehandel in verdovende middelen en psychotrope stoffen, het op 8 november 1990 in Straatsburg gesloten verdrag inzake het witwassen, de opsporing, de inbeslagneming en de confiscatie van opbrengsten van misdrijven en de EEG-richtlijn 91/308 van 10 juni 1991 (witwasrichtlijn). De auteur bespreekt deze regelgeving uitvoerig en gaat in op de effecten hiervan.

17

Wood, P.B., W.R. Gove e.a.

Nonsocial reinforcement and habitual criminal conduct; an extension of

learning theory

Criminology, 35e jrg., nr. 2, 1997, pp. 335-366

Herhaald crimineel gedrag en dan met name veelvuldige geweldscriminaliteit, valt niet goed te verklaren vanuit de hoofdprincipes van de leertheorie. Het is moeilijk voor te stellen dat dergelijk gedrag in stand wordt gehouden door de reguliere sociale bekrachtigingsprocessen. De auteurs vermoeden dat hier anderssoortige bekrachtigers aan het werk zijn: herhaald crimineel gedrag wordt volgens hen in stand gehouden omdat het, bij sommige mensen althans, gepaard gaat met gevoelens die als prettig worden ervaren. De auteurs toetsen dit idee van bekrachtiging van crimineel gedrag door enquêtes af te nemen onder enerzijds een groep gedetineerden en anderzijds een groep studenten en door vraaggesprekken te houden met ervaren criminelen. De resultaten van de enquêtes en de vraaggesprekken wezen in dezelfde richting: het plegen van (gewelds)-criminaliteit geeft volgens de mensen die het weten kunnen de dader een 'kick', een gevoel van macht en eigenwaarde en gaat juist niet zoals men dat misschien zou verwachten gepaard met stress en gevoelens van schuld. Deze fysiologische en psychologische sensaties maken begrijpelijk dat delinquenten recidiveren. Het zijn endogene, non-sociale bekrachtigers van deviant gedrag die dienen te worden geïncorporeerd in het leertheoretisch perspectief op crimineel gedrag. Met literatuuropgave.

Gevangeniswezen/tbs

18

Biggam, F.H., K.G. Power

Social support and psychological distress in a group of incarcerated young offenders

International journal of offender therapy and comparative criminology, 41e jrg., nr. 3, 1997, pp. 213-230

De auteurs onderzochten de relatie tussen sociale steun en zelfgerapporteerde psychische nood in de gevangenis. Aan 125 jeugdige gedetineerden werden gestandaardiseerde tests afgenomen om hun niveau van depressiviteit, onrust- en wanhoopgevoelens vast te stellen. Daarnaast werd hen een vragenlijst overlegd om er achter te komen hoe hun sociale relaties er binnen en buiten de gevangenis feitelijk uitzien en in hoeverre dit overeenkomt met wat zij zelf ideaal achten. Jeugdige gedetineerden die hoog scoorden op de depressie-, wanhoop- en onrustschalen rapporteerden minder emotionele en praktische steun van medegevangenen, bewaarders en thuisfront dan gevangenen die geen tekenen van psychische nood te zien gaven. Bovendien gaven zij aan meer steun te willen ontvangen van medegevangenen en bewaarders. Dit laatste wijst er volgens de auteurs op dat er van de bewaarders een dubbele en mogelijk conflictueuze rol wordt verwacht: toezicht houden en het verschaffen van hulp en steun. Met literatuuropgave.

19

Kaltiala-Heino, R., P. Laippala e.a.

Impact of coercion on treatment outcome

International journal of law and psychiatry, 20e jrg., nr. 3, 1997, pp. 311-322

In de meeste westerse landen is het wettelijk toegestaan om psychisch gestoorden een gedwongen behandeling te laten ondergaan. Het motief daartoe is ofwel dat de gestoorde een gevaar vormt voor anderen, ofwel dat de behandeling in zijn eigen belang is, bij voorbeeld omdat de patiënt een gevaar vormt

voor zichzelf. Onvrijwillige behandeling impliceert dat het mogelijk is om iemand te helpen door dwang uit te oefenen. Het betekent ook dat anderen beter weten wat goed is voor de patiënt dan de patiënt zelf. De auteurs vragen zich echter af of gedwongen behandeling de patiënt werkelijk beter kan maken. Bovendien moet men volgens hen de waarde van vrijheid afwegen tegen andere waarden, bij voorbeeld gezondheid. De auteurs menen dat een individu in een vrije samenleving het recht heeft beslissingen te nemen die schadelijk zijn voor hemzelf. Anderen vinden daarentegen dat onvrijwillige behandeling een bijdrage kan leveren aan de (psychische) vrijheid van de patiënt. In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de invloed die dwang heeft op het behandelingsresultaat. Daarbij wordt gekeken naar wat de patiënt er zelf van vindt. Daarnaast worden de behandelingsresultaten van onvrijwillig en vrijwillig behandelenden vergeleken. Uit het onderzoek blijkt dat gedwongen behandeling negatieve gevoelens opwekt bij de patiënten, negatieve verwachtingen omtrent de resultaten creëert en een vertrouwensrelatie tussen patiënt en behandelaar in de weg staat. Met literatuuropgave.

20

Power, K., J. McElroy e.a.

Coping abilities and prisoners' perception of suicidal risk management
The Howard journal of criminal justice, 36e jrg., nr. 4, 1997, pp. 378-392
In het Schotse gevangeniswezen is een Suïcide Preventie Strategie ingevoerd waarbij is getracht een balans te vinden tussen enerzijds het reduceren van de fysieke mogelijkheid tot zelfdestructief gedrag en anderzijds het stimuleren van sociaal contact met personeel en medegedetineerden.

Gedetineerden met een zeer acuut risico worden onderworpen aan strikte suïcide supervisie. Dit houdt onder meer in dat gedetineerden elke 15 minuten worden geobserveerd en in een uitgekledede eenpersoonscel verblijven. Tegelijk wordt het personeel gestimuleerd om een relatie op te bouwen met de gedetineerde. Lichtere vormen van suïcide supervisie worden toegepast als het acute risico is verminderd. Het regime is in dat geval minder restrictief. Tweehonderd gedetineerden die aan enig niveau van suïcide supervisie waren onderworpen, zijn geïnterviewd. Daarbij werd niet alleen hun psychologisch welbevinden vastgesteld, maar werd ook nagegaan hoe zij zich binnen de gevangenis staande konden houden. Gedetineerden die het gevangenisleven niet goed aankonden, bleken vaker een suïcidale en/of psychiatrische voorgeschiedenis te hebben, moeilijker relaties te kunnen aanknopen met medegedetineerden en vaker eerdere alcoholproblemen te hebben gehad. Als grootste nadelen van de strikte suïcide supervisie werden genoemd zintuiglijke deprivatie, vernederende aspecten van het regime, sociale isolatie en negatieve emotionele effecten. De auteurs pleiten daarom voor een aanpassing van de Suïcide Preventie Strategie, waarbij overdag meer activiteiten in groepsverband worden aangeboden. Met literatuuropgave.

21

Rokach, A.

Loneliness in jail; coping strategies
International journal of offender therapy and comparative criminology, 41e jrg., nr. 3, 1997, pp. 260-271
Eenzaamheid is een ernstig probleem dat het zelfvertrouwen vermindert, tot depressie, druggebruik, zelfmoord en gezondheidsproblemen kan leiden en ook bijdraagt aan crimineel gedrag en

recidive. De onderzoeker is nagegaan welke strategieën gedetineerden ontwikkelen om de eenzaamheid tengevolge van de detentie het hoofd te bieden. Daartoe werd aan 145 gedetineerden in Ontario (Canada) en aan 112 mannen uit de vrije samenleving een vragenlijst voorgelegd. Deze vragenlijst meet 6 verschillende 'coping'-strategieën. Op vier van deze factoren bleken de gedetineerden significant hoger te scoren dan de onderzoeks-participanten uit de vrije samenleving. Zo bleken gedetineerden veel actiever te werken aan hun persoonlijke ontwikkeling met professionele en met niet-professionele hulp. Verder zochten zij veel intensiever contact met medegedetineerden. Het opbouwen van een nieuw sociaal netwerk blijkt een beproefde strategie te zijn om eenzaamheid te bestrijden. Hetzelfde gold voor een verhoogde activiteit in dagelijkse bezigheden, zoals werk en recreatieve activiteiten. Tenslotte blijkt dat gedetineerden vaker dan de onderzochten in de vrije samenleving illegale escapistische activiteiten ondernamen om acute negatieve gevoelens van eenzaamheid tijdelijk te onderdrukken. De auteur heeft ook onderzocht in hoeverre de huwelijkse staat van gedetineerden van invloed is op hun 'coping'-strategie. Dit bleek het geval te zijn.

Met literatuuropgave.

Reclassering

22

Gill, M.

Employing ex-offenders; a risk or an opportunity

The Howard journal of criminal justice, 36e jrg., nr. 4, 1997, pp. 337-351

Arbeidstoeleiding van ex-gedetineerden is ook in het Verenigd Koninkrijk verre van eenvoudig gebleken. De auteur heeft gedetineer-

den, gevangenis- en reclasserings-personeel en werkgevers geïnterviewd om hiervoor een verklaring te vinden. Veel gedetineerden blijken geen vaste baan na te streven omdat de verdiensten niet opwegen tegen die van het criminele bestaan. Daar komt bij dat het vinden en het behouden van werk pas kans van slagen heeft als ook de diepere oorzaken van het criminele gedrag worden aangepakt, zoals een verslaving of druk vanuit de criminele subcultuur. Problemen met de aanpassing aan een dagelijks arbeidsritme blijken ook een veel voorkomend obstakel te zijn, evenals het ontbreken van voldoende ondersteuning van het justitiële apparaat. Van een geheel andere orde zijn de obstakels van werkgeverszijde. Velen blijken weerstand te hebben tegen het aannemen van ex-gedetineerden, maar blijken eigenlijk nauwelijks te hebben nagedacht over de redenen daarvoor. Daar staat tegenover dat werkgevers die ex-gedetineerden in dienst hebben (gehad) doorgaans positieve ervaringen hebben. De auteur pleit dan ook voor het actief bestrijden van de onwetendheid van potentiële werkgevers op dit vlak. Hij geeft verschillende argumenten die daarbij kunnen worden gehanteerd. Met literatuuropgave.

23

Maxwell, P., D. Mallon

Discrimination against ex-offenders

The Howard journal of criminal justice, 36e jrg., nr. 4, 1997, pp. 352-366

In 1974 is in Groot-Brittannië de zogenaamde *Rehabilitation of Offenders Act* van kracht geworden. Deze wet geeft termijnen waarna informatie over eerdere veroordelingen niet meer kan of hoeft te worden verstrekt aan werkgevers. De wet kent een groot aantal uitzonderingen op deze limitering. Dat is één van de redenen

waarom de wet in de praktijk nauwelijks effect heeft gehad. Uit onderzoek is gebleken dat een overgrote meerderheid van zowel gedetineerden als werkgevers überhaupt niet wisten van het bestaan van de wet. In 1996 is een nieuwe wet van kracht geworden die regelt dat verklaringen van goed gedrag worden afgegeven door een centraal registratie-orgaan in plaats van lokale politie-organisaties. Nog steeds is het echter zo dat aan werkgevers uitgebreide informatie wordt gegeven over gepleegde delicten, ook al hebben die geen enkele relevantie voor het soort werk waarvoor een ex-veroordeelde in aanmerking wil komen. Dit brengt werkgevers in de verleiding om veroordeelden rücksichtloos te weren. Een geheel andere en – naar de mening van de schrijvers – veel betere oplossing is het plaatsen van deze problematiek in de sleutel van de mensenrechten naar Canadese analogie. In sommige Canadese provincies wordt discriminatie tegen plegers van misdrijven die hun straf hebben ondergaan, als discriminerend en daarom strafbaar bestempeld. Dit voorbeeld zou in Groot-Brittannië moeten worden nagevolgd.

Jeugdbescherming en -delinquentie

24

Baron, S.W., T.F. Hartnagel

Attributions, affect, and crime; street youths' reactions to unemployment Criminology, 35e jrg., nr. 3, 1997, pp. 409-434

Werkloosheid onder jongeren, vooral langdurige werkloosheid, vormt niet zelden een voedingsbodem voor delinquent gedrag. Talloos zijn de studies die hiervan getuigen, in binnen- en buitenland. Maar waarom vervalt de ene langdurig werkloze

jeugdige wel tot criminaliteit en de ander niet? Wat maakt dat hele categorieën jongeren zich ook in die omstandigheden aan de conventionele orde blijven houden, terwijl anderen zich bezondigen aan vermogens-, gewelds- en drugsdelicten? De auteurs zoeken de verklaring primair in de attributietheorie: hoe *interpreteren* jeugdige werklozen hun situatie? Wijten ze die primair aan zich zelf (te weinig vaardigheden, niet genoeg mijn best gedaan op school) of bij voorbeeld aan externe factoren zoals 'de overheid' of de armoedige buurt waarin ze opgroeiden? Reeds in 1960 analyseerden Cloward en Ohlin dat de cruciale stap van een objectief criminogene situatie naar daadwerkelijk crimineel gedrag, vooral bij jeugdigen is gelegen in het *toeschrijven* (attributie) van de oorzaken van je eigen falen aan de samenleving, aan de dominante orde, veeleer dan aan je zelf. Uit een enquête-onderzoek onder 200 jongeren onder de 25 jaar, die geregeld op straat rondhingen in de Canadese stad Edmonton, bleek dit attributie-effect het sterkst werkzaam bij de echte thuislozen, de jongeren die al geruime tijd geen vast woonadres hadden en van tijd tot tijd in opvangcentra en dergelijke verbleven. Zij laten in deze self-report studie de hoogste scores zien op criminaliteit, los van hun familiale achtergrond, en relatief los van eerdere werkervaringen. Met name in het geval van vermogenscriminaliteit is de langere duur van het thuisloze bestaan een directe voorspeller. Het zijn, met andere woorden, de subcultuur van de straat en de levensstijl van de thuisloze, bij wie het negatieve attributie-effect ('ik kan er zelf niets aan doen, de maatschappij heeft mij nu eenmaal niets te bieden') significant samenhangt met crimineel gedrag. Het gebruik van drank en drugs versterkt dit nog eens. Ook de

mate van geweldscriminaliteit hangt sterk samen met dak- en thuisloosheid. Alleen seksueel misbruik blijkt een directe samenhang te vertonen met de eigen ervaringen als kind op dit punt. Voor het overige springen alleen de meer recente factoren er uit, en lijkt in deze studie althans, de factor opvoeding slechts weinig aan de verklaring bij te dragen. Met literatuuropgave.

25

Zgourides, G., M. Monto e.a.

Correlates of adolescent male sexual attitudes; prior adult sexual contact, sexual attitudes and use of sexually explicit materials

International journal of offender therapy and comparative criminology, 41e jrg., nr. 3, 1997, pp. 272-283
De afgelopen jaren zijn minderjarige plegers van een seksueel misdrijf het onderwerp van toenemende belangstelling van onderzoekers, klinische behandelaars en criminologen. Sommige studies richten zich op de persoonlijkheidskenmerken van plegers van een seksueel misdrijf en constateren dat zij vaak al deviant seksueel gedrag vertoonden voor hun achttiende jaar. Andere studies hebben een samenhang gevonden tussen seksuele en fysieke mishandeling als kind en de latere seksuele misdrijven. In dit onderzoek wordt de relatie onderzocht tussen verschillende seksuele opvattingen, het gebruik maken van gedetailleerd pornografisch materiaal (tijdschriften/films) en het voorkomen van eerder seksueel contact met volwassenen met de status van dader in een groep van 80 mannelijke adolescenten die een seksueel misdrijf pleegden en een controlegroep van 96 andere jongeren. Plegers van een seksueel misdrijf meldden significant vaker seksueel en/of fysiek te zijn mishandeld door een volwassene. Tot verrassing van de onderzoekers bleek

het verband tussen het plegen van een seksueel misdrijf en het idee dat homosexualiteit verkeerd is of het geloven in zogenaamde verkrachtingsmythen negatief. Wel was er een significante relatie met het gebruik maken van pornografisch materiaal. Deze gevonden resultaten kunnen nuttig blijken voor behandelaars en onderzoekers bij hun begrip van de algemene correlaten van seksuele misdrijven. Met literatuuropgave.

Politie

26

Fyfe, J.J., D.A. Klinger e.a.

Differential police treatment of male-on-female spousal violence
Criminology, 35e jrg., nr. 3, 1997, pp. 455-473

In dit artikel zoeken de auteurs empirisch bewijs voor de zogenoemde *leniency thesis*: het milde uitgangspunt dat de politie minder streng optreedt tegen mannen die hun vrouwelijke (ex-)partners mishandelen, dan tegen mannen die betrokken zijn bij andere vormen van geweld. In eerder onderzoek zijn wel aanwijzingen gevonden in de richting van deze stelling, maar deze zijn nooit overtuigend geweest. Hier zijn de politieoptredens bekeken in 392 gevallen waar gewelddadige delicten zijn gepleegd door achterhaalbare verdachten, die niet zijn opgepakt in verband met een ander delict. Gekeken is of de relatie tussen de man en de vrouw van invloed is op het politie-optreden. De kans om gearresteerd te worden blijkt significant kleiner te zijn als de man en vrouw een relatie hebben (gehad). Vrouwen die mannen aanvallen blijken ook minder vaak gearresteerd te worden. De kans wordt groter als er wapens worden gebruikt en wanneer agenten zelf worden aangevallen.

Geen invloed blijken te hebben de ernst van het toegebrachte letsel, het aantal verdachten, de huidskleur of de sociaal-economische status van de buurt. In dit onderzoek is duidelijk ondersteuning gevonden voor de stelling dat hoe intiemer de relatie tussen man en vrouw is, hoe kleiner de kans is dat bij huiselijk geweld arrestaties volgen. Met literaturopgave.

27

Klinger, D.A.

Negotiating order in patrol work; an ecological theory of police response to deviance

Criminology, 35e jrg., nr. 2, 1997, pp. 277-306

In de criminologie staat ecologisch onderzoek weer volop in de belangstelling. Deze hernieuwde aandacht voor de wisselwerking tussen mens en omgeving heeft tot dusverre echter niet geleid tot meer onderzoek naar het functioneren van de politie-organisatie in lokale gemeenschappen. Dit was voor de auteur reden om een poging te doen een theorie te ontwerpen die kan verklaren op welke wijze criminaliteit en andere vormen van deviantie in lokale gemeenschappen enerzijds en het gedrag van politiefunctionarissen anderzijds elkaar wederzijds beïnvloeden. In 1963 presenteerde Anselm Strauss – voortbouwend op het werk van Dickson en Mayo over de informele organisatie – een aantal belangwekkende inzichten over het ontstaan en de handhaving van de sociale orde. Dit *negotiated order perspective* is geworteld in het klassieke interactionistische idee (van George Mead) dat menselijk gedrag voortvloeit uit interpretatie van de omgeving: mensen 'definiëren' hun wereld. Toegepast op organisaties betekent dit dat organisatieleden al naar gelang hun perceptie van de

organisatie, de omgeving en de machtsverhoudingen, 'onderhandelen' over regels en normen. Volgens de auteur spelen vier factoren daarbij een grote rol: de werklust en de perceptie van de politiefunctionaris op deviantie, slachtoffers en het justitieel systeem. Met deze factoren en het niveau van deviantie in de lokale gemeenschap als uitgangspunt schetst de auteur een causaal model van het politiegedrag. Met literaturopgave.

28

Stebly, N.M.

Social influence in eyewitness recall; a meta-analytic review of line-up instruction effects

Law and human behavior, 21e jrg., nr. 3, 1997, pp. 283-297

Dit artikel gaat in op de effecten van politie-instructies aan getuigen die op basis van een zogenaamde 'line-up'. Een 'line-up' is een rij potentiële verdachten van een misdrijf die voor het oog van de ooggetuige van het betreffende misdrijf in een rij staan op het politiebureau om te kunnen bepalen wie de dader is. Hierbij kan alleen de getuige de verdachten zien, de verdachten kunnen de getuige niet zien. In het soort instructies dat politiefunctionarissen kunnen geven maken de auteurs onderscheid in vooringenomen instructies en niet vooringenomen instructies. Een voorbeeld van de eerste categorie is de instructie dat de dader in principe in de 'line-up' moet zitten, maar dat de politie niet weet wie de dader is. Bij een niet vooringenomen instructie worden in principe geen mededelingen gedaan over de mogelijke dader. Op grond van een meta-evaluatie van meerdere onderzoeken naar de effecten van vooringenomen politie-instructies op de keuzes van ooggetuigen, komen de auteurs tot de volgende hypothese. Deze hypothese luidt dat vooringenomen instructies

leiden tot een grotere geneigdheid bij de ooggetuige om te kiezen en tegelijkertijd een minder betrouwbare 'line-up'-identificatie. De auteurs concluderen dat de hypothese op grond van de eerder genoemde meta-evaluatie kan worden onderschreven. De auteurs eindigen het artikel met enkele implicaties voor de politiepraktijk.

Verslaving

29

Braun, N.

Reduziert das Cannabisverbot den Konsum harter Drogen?

Zeitschrift für Rechtssoziologie, 18e jrg., nr. 1, 1997, pp. 106-124

Veel staten verbieden en bestraffen productie, invoer, verkoop, bezit en gebruik van soft drugs, bij voorbeeld cannabisproducten als hasjisch en marihuana, en harddrugs zoals heroïne en cocaïne. De achtergrondgedachte hierbij is dat een eventuele straf een afschrikwekkende werking heeft. Bovendien zouden straffen de prijzen opdrijven waardoor de vraag minder zou worden. Een argument voor het verbieden van softdrugs zou bovendien zijn dat het gebruik hiervan op den duur kan leiden tot het gebruik van harddrugs. In dit artikel wordt de validiteit van deze argumenten nader onder de loep genomen. De economische theorie van de criminaliteit wordt hierbij met empirische bevindingen op het gebied van het drugsonderzoek gecombineerd. Uitgaande van een sequentieel gebruik van soft- en harddrugs toont een formele analyse aan dat een versterking van het verbod op softdrugs kan leiden tot een verhoogd gebruik van harddrugs. Bovendien toont dit onderzoek aan dat onvoldoende gedifferentieerd straffen van het gebruik van soft- en harddrugs kan leiden tot een

vergroting van het aantal gebruikers van harddrugs. Gewezen wordt op de inconsistenties in de gebruikelijke argumentatie ten gunste van het verbod op cannabis.

Met literatuuropgave.

30

Gottfredson, D.C., C.S. Koper

Race and sex differences in the measurement of risk for drug use

Journal of quantitative criminology, 13e jrg., nr. 3, 1997, pp. 325-347

De mate van validiteit van meetinstrumenten bij zaken als druggebruik staat wel eens ter discussie: meten we met behulp van interviews of gestandaardiseerde enquêtes inderdaad wat we denken te meten? In hoeverre treedt bij voorbeeld bij het gebruik van gangbare self-report-instrumenten een vertekening op naar sexe of naar ras; ofwel in hoeverre zijn deze sexe- of ras-specifiek? De auteurs onderwerpen de laatste vraag aan een minitieuze validiteits-toets. Het empirisch materiaal bestaat uit de scores van zo'n 2000 scholieren in een zuidelijke Amerikaanse staat, verdeeld over blank/zwart en man/vrouw, in een *What about you survey* naar onder meer druggebruik. Externe validering vindt plaats aan de hand van de gegevens uit enquêtes onder de leerkrachten over probleemgedrag van de leerlingen, en leerlingen-dossiers met betrekking tot onder meer absentie. Een correlatiemodel met de meest in het oog springende risicofactoren en enkele indicatoren voor druggebruik, wordt getoetst met behulp van de LISREL *goodness-of-fit* index. De resultaten zijn zeer bemoedigend in die zin, dat de meet-eigenschappen van de gebruikte schalen in de *What about you survey* in grote lijnen ongeveer gelijk uitpakken voor de vier onderscheiden subgroepen blanke mannen en vrouwen, en zwarte mannen en vrouwen. Zo lijkt

er geen sprake te zijn van enige onderliggende, sexe- en/of ras-gebonden, factor die de eerdere bevindingen op de druggebruik-scores *meer* zou verklaren dan de in de survey veronderstelde risico-factoren: en dit zijn de in de criminologie gangbare zoals bindingen (attachment, commitment), overtuigingen en zelfrespect. De auteurs concluderen dan ook dat de hier gebruikte risicofactoren adequaat zijn voor onderzoek naar druggebruik onder blanke, zwarte, zowel mannelijke als vrouwelijke jeugdigen. Los van de validiteits-toets, valt nog op dat de zwarte meisjes naar verhouding heel weinig druggebruik rapporteren. Met literatuuropgave.

31

Kilias, M., J. Rabasa

Less crime in the cities through heroin prescription? Preliminary results from the evaluation of the Swiss heroin prescription projects

The Howard journal of criminal justice, 36e jrg., nr. 4, 1997, pp. 424-429

Dit artikel gaat in op de voorlopig effecten van verschillende methadon programma's voor de verstrekking van methadon aan drugverslaafden in Zwitserland op de criminaliteit. Deze programma's zijn door de overheid opgezet met als doel de uitbreiding van het aantal drugverslaafden te voorkomen en de criminaliteit te verminderen. In reactie op het Zwitserse drugsprobleem is in 1992 het aantal methadon-behandelprogramma's dan ook drastisch uitgebreid, waarin men ook geëxperimenteerd heeft met de vervanging van heroïne door andere substituten dan methadon en de vrije verstrekking van heroïne. In 1997 ontvingen ongeveer 800 harddrugs verslaafden regelmatig heroïne op grond van de behandelprogramma's. Op grond van slachtofferonderzoek en

self-report onderzoek onder drugverslaafden concluderen de auteurs dat de betrokkenheid van harddrugsverslaafden die participeren in één van de behandelprogramma's – en dus heroïne ontvangen – bij het plegen van criminaliteit substantieel daalt. In hoeverre deze daling ook gevolgen heeft voor het terugdringen van de drugsgerelateerde criminaliteit, zoals bij voorbeeld drugshandel, dient nader onderzocht te worden. Als het mogelijk is met behulp van de behandelprogramma's om de relatie tussen druggebruik en de doorverkoop van drugs aan nieuwe gebruikers te doorbreken, kan dit als een doorbraak gezien worden, naast de positieve gevolgen voor de harddruggebruiker zelf.

32

Rajkumar, A.S., M.T. French

Drug abuse, crime costs, and the economic benefits of treatment

Journal of quantitative criminology, 13e jrg., nr. 3, 1997, pp. 291-323

Wat kost criminaliteit de samenleving? Wat valt er te winnen indien we bij voorbeeld de categorie crimineel actieve drugverslaafden zus of zo aanpakken? En als we al de materiële kosten redelijk in kaart weten te brengen, hoe zit het dan met de immateriële? Een ieder weet immers dat slachtoffers van criminaliteit meer te lijden hebben dan 'slechts' in hun portemonnee, maar hoe meten we dat? Ook in ons land worden geregeld pogingen gedaan om de integrale kosten van criminaliteit te schatten. De auteurs noemen de volgende kostenposten: kosten voor het slachtoffer; kosten aan rechts-handhaving en preventie; produktiviteitsverlies als gevolg van criminele carrières; en overige externe kosten. Dit alles betreft nog grotendeels meetbare kosten. Onmeetbare kosten van pijn, angst en

overig lijden aan de kant van het slachtoffer worden in de VS nog wel eens geschat met behulp van een ziektekosten-benadering en/of een 'kwaliteit-van-leven score'. Een vruchtbare aanvulling vinden de auteurs in de zogenoemde jury-compensatie methode: hoe hoog wordt de immateriële schade bij bepaalde delicten in het Amerikaanse rechtssysteem doorgaans door de jury ingeschat? Voor welke bedragen wordt het slachtoffer schadeloos gesteld? De gemiddelde waarde uit een reeks van jury-uitspraken wordt door de auteurs opgeteld bij de eerder berekende materiële kosten van het gestolen/ beschadigde object, de verzekerings-premies, enzovoort. Vervolgens wordt voor een categorie crimineel actieve drugverslaafden in intramurale behandeling, op grond van hun criminele loopbaan, geschat hoeveel delicten van allerlei soort zij gepleegd zouden hebben indien ze vrij op straat hadden rondgelopen. In het geval van beroving bij voorbeeld, komen de onderzoekers op maar liefst een vijfvoudig bedrag van wat uitsluitend met de materiële kosten gemoeid zou zijn. Aldus geredeneerd, levert een intramurale behandeling van een crimineel actieve drugverslaafde de samenleving meer dan 10.000 dollar netto winst op, ondanks de niet geringe medische kosten van de interventie. De auteurs roepen de politiek op om bij haar beslissingen dit soort overwegingen een grotere rol te laten spelen.

Met literatuuropgave.

Slachtofferstudies

33

Chenery, S., D. Ellingworth e.a.
Crimes which repeat; undigested evidence from the British Crime Survey 1992

International journal of risk, security and crime prevention, 1e jrg., nr. 3, 1996, pp. 207-216

Er zijn mensen die meer dan één keer slachtoffer worden van eenzelfde misdrijf. De auteurs analyseerden de gegevens die de BCS 1992 opleverde om meer te weten te komen over de achtergronden van meervoudig slachtofferschap. Hun analyse toont aan dat bij meer dan de helft van de misdrijven in Engeland en Wales sprake is van meervoudig slachtofferschap. Zeer veel van deze misdrijven worden door de betrokken slachtoffers beschreven als onderdeel van een serie, dat wil zeggen het misdrijf gebeurde in min of meer dezelfde omstandigheden en werd waarschijnlijk ook begaan door dezelfde persoon. Het blijkt dus dat slachtofferschap de kans op herhaald slachtofferschap verhoogt. Om een voorbeeld te noemen: een inbreker is na de inbraak op de hoogte van de beveiliging en kan tevens vaststellen welke goederen hij niet meer mee heeft kunnen nemen; dit vertelt hij aan zijn vrienden, die een volgende keer het pand bezoeken. Dit tweede bezoek wordt vergemakkelijkt doordat de eigenaar de eventuele schade aan deuren en ramen niet direct heeft gerepareerd of dit provisorisch heeft gedaan. De auteurs menen dat er grote terreinwinst geboekt kan worden bij criminaliteitsbestrijding wanneer het preventiebeleid zich met name richt op meervoudig of chronisch slachtofferschap.

Met literatuuropgave.

Preventie van criminaliteit

34

Albrecht, P.A.
La politique criminelle dans l'état de prévention
Déviance et société, 21e jrg., nr. 2, 1997, pp. 123-136

Preventie is een poging om structurele maatschappelijke problemen te controleren. Ook het strafrecht heeft uit deze poging lering getrokken. Preventie is als zodanig aanwezig op alle niveaus van het strafrechtelijk systeem en beïnvloedt de verantwoordelijken voor het sociale beleid. Dat beleid profiteert van deze preventieve stroming. Preventie laat als het ware toe dat men de politieke verantwoordelijkheid kan afwimpelen en toch zonder engagement noch wil om te veranderen de mogelijkheid blijft behouden om politiek te reageren en de sociale waarden te onderhouden. De auteur bekritiseert deze ideologische visie binnen het strafrecht en eist de bescherming van de fundamenteën van de rechtsstaat in het strafrecht en het strafprocesrecht.
Met literatuuropgave.

Onderstaande publikaties kunnen te leen worden aangevraagd bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Schedeldoekshaven 100, Den Haag, tel. 070-3706554[5]3.

Borgdorff, L.R., J.L. Jackson

Geweld in Hollands Midden nader bekeken; onderzoeksrapport
Leiden, NSCR, 1998

Brown, S.

Understanding youth and crime; listening to youth?
Buckingham, Open University Press, 1998

Buruma, Y., Vegter, P.C.

Buitengewone opsporingsmethoden
Deventer, Tjeenk Willink, 1998

Eddaoudi, A.

Marokkaanse jongeren; daders of slachtoffers?
Rotterdam, Ad. Donker, 1998

Faure, M., Th. de Roos [red.]

De berekening van het wederrechtelijk verkregen voordeel uit milieudelicten
Den Haag, Sdu, 1998

Fortuin, J.S.K., M.E. Gijzen e.a.

Arrestatieteams onder de loep; studie naar de taakstelling, organisatie, politiekbestuurlijke inbedding, sturing en verdeling over Nederland
Deventer, Gouda Quint, 1998

Gelder, J.C.F. van

De politieke zedenzorg in Nederland; tussenrapportage
Den Haag, Ministerie van Binnenlandse Zaken, Inspectie Politie, 1998

Goldblatt, P., C. Lewis

Reducing offending; an assessment of research evidence on ways of dealing with offending behaviour
London, Home Office, 1998

Haveman R. H.

Voorwaarden voor strafbaarstelling van vrouwenhandel
Deventer, Gouda Quint, 1998 (diss.)

Kocken, C.L.B., N.F. van Manen

Weg van het recht; verslag van het evaluatie-onderzoek in opdracht van het

Ministerie van Justitie naar vier experimenten met bemiddeling bij Buro's voor Rechtshulp en Rechtbanken
Amsterdam, Paul Scholten Instituut, Universiteit van Amsterdam, 1998

Koning, P. de

Resocialiseren onder dwang; verslag van het Rotterdams experiment met de strafrechtelijke opvang van verslaafden
Rotterdam, Erasmus Universiteit, 1998

Lawrence, R.

School crime and juvenile justice
New York, Oxford University Press, 1998

Legemaate, J., R.J.M. Dillman [red.]

Levensbeëindigend handelen door een arts; tussen norm en praktijk
Houten, Bohn Stafleu Van Lochem, 1998

Leigh, A., G. Johnson e.a.

Deaths in police custody; learning the lessons
Londen, Home Office, 1998

Mahan, S., K. O'Neil [red.]

Beyond the mafia; organized crime in the Americas
Thousand Oaks, Sage, 1998

Ortner, H., A. Pilgrim e.a. [red.]

New Yorker 'Zero-Tolerance'- Politiek
Baden-Baden, Nomos, 1998

Plempers, E.

Terug in de maatschappij; plaatsing en begeleiding van forensisch psychiatrische patiënten in RIBW's
Utrecht, Verwey-Jonkerinstituut, 1998

Stol, W.Ph. [red.]

Politiewerk, mensen en digitalisering; praktijkonderzoeken en opinies
Den Haag, VUGA, 1998

Treur, H.

Centralisatie en decentralisatie bij de Nederlandse politie; over contractuele en resultaatverantwoordelijkheid bij de Nederlandse politie

Lelystad, Koninklijke Vermande, 1998

Trojanowicz, R., V.E. Kappeler e.a.

Community policing; a contemporary perspective
Cincinnati, Anderson Publishing, 1998

Werkgroep Aanpak Zware Milieucriminaliteit

Strategienota aanpak zware milieucriminaliteit

Den Haag, Openbaar Ministerie, 1998

De WODC-rapporten

Om zo veel mogelijk belanghebbenden te informeren over de onderzoeksresultaten van het WODC wordt een beperkte oplage van de rapporten kosteloos verspreid onder functionarissen, werkgroepen en instellingen binnen en buiten het Ministerie van Justitie. Dit gebeurt aan de hand van een verzendlijst die afhankelijk van het onderwerp van het rapport opgesteld wordt.

Vanaf 1 januari 1989 worden de rapporten in de reeks Onderzoek en Beleid (O&B) tot en met nr. 161 uitgegeven door Gouda Quint BV. Rapporten die ná deze datum zijn verschenen, zijn voor belangstellenden, die niet voor een kosteloos rapport in aanmerking komen, te bestellen bij Gouda Quint BV, postbus 23, 7400 GA Deventer, telefoon: 0570-633155. Een complete lijst van de WODC-rapporten (O&B, K-reeks en Literatuurverkenningen) is te verkrijgen bij het WODC (tel.: 070-3706554) en te vinden op de WODC-Internetsite (www.minjust.nl/wodc). Daar zijn ook te vinden de uitgebreide samenvattingen van alle vanaf 1997 verschenen WODC-rapporten. Hieronder volgen de titelbeschrijvingen van de in 1996, 1997 en 1998 verschenen rapporten.

Hoekstra, S.M., Ed. Leuw

Dwangopname onder de Krankzinnigenwet

1996, O&B nr. 153

Beenackers, E.M.Th., A.Y. Guérin

Binnentredende gerechtsdeurwaarders; het machtigingsvereiste in de praktijk

1996, O&B nr. 154

Reijne, Z., R.F. Kouwenberg en M.P. Keizer

Tappen in Nederland

1996, O&B nr. 155

Nelen, J.M., V. Sabee m.m.v. R. Kouwenberg en R. Aidala

Het vermogen te ontnemen; wets-evaluatie - fase 2

1996, O&B nr. 156

Blees, L.W., M. Brouwers

Taakstraffen voor minderjarigen; toepassing en uitvoering opnieuw belicht

1996, O&B nr. 157

Terlouw, G.J., U. Aron

Twee jaar MOT; een evaluatie van de uitvoering van de Wet melding ongebruikelijke transacties

1996, O&B nr. 158

Boendermaker, L., C. Verwers

Een veld in beeld; een beschrijving van het werk in de justitiële behandel-inrichtingen

1996, O&B nr. 159

Bol, M.W., E.G. Wiersma

Racistisch geweld in Nederland; aard en omvang, strafrechtelijke afdoening, dadertypen

1996, O&B nr. 160

Spaans, E.C.

De Jeugdwerkinrichting binnenstebuiten gekeerd; onderzoek naar de resultaten van de Jeugdwerkinrichting en het project Binnenste Buiten

1997, O&B nr. 161

Mayhew, P., J.J.M. van Dijk

Criminal victimisation in eleven industrialised countries; key findings from the 1996 international crime victims surveys

1997, O&B nr. 162

Grapendaal, M., P.P. Groen, W. van der Heide

Duur en volume; ontwikkeling van de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf tussen 1985 en 1995, feiten en verklaringen

1997, O&B nr. 163

Spaans, E.C., C. Verwers

Elektronisch toezicht in Nederland; uitkomsten van het experiment
1997, O&B nr. 164

Kleiman, W.M., N. Kuyvenhoven

Een netwerk als vangnet? een procesbeschrijving van preventieprojecten gericht op een integrale aanpak van jeugdcriminaliteit
1997, O&B nr. 165

Kleiman, M.W., G.J. Terlouw

Kiezen voor een kans; evaluatie van harde-kernprojecten
1997, O&B nr. 166

Boendermaker, L.

Eind goed, al goed? De leefsituatie van jongeren een jaar na hun vertrek uit een justitiële behandelinrichting
1998, O&B nr. 167

Leuw, Ed.

Instroom en capaciteit in de tbs-sector; geregistreerde gegevens en inzichten van deskundigen
1998, O&B nr. 168

Mertens, N.M., M. Grapendaal en B.J.W. Docter-Schamhardt

Meisjescriminaliteit in Nederland
1998, O&B nr. 169

Nelen, J.M., V. Sabee

Het vermogen te ontnemen; evaluatie van de ontnemingswetgeving eindrapport
1998, O&B nr. 170

WODC-Onderzoeksnotities**Baas, N.J.**

Stalking; slachtoffers, daders en maatregelen tegen deze vorm van belagen
Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, WODC-Onderzoeksnotities, nr. 1, 1998

Kruissink, M., C. Verwers, N. Dijkhoff

Organisatie van de recherchefunctie; een inventarisatie in de 25 politie-korpsen

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, WODC-Onderzoeksnotities, nr. 2, 1998

Beijers, W.M.E.H., A. Klijn, J. van der Schaaf, G. Paulides

Twee halen, ...; over de prijs van meervoudig beroep op gesubsidieerde rechtsbijstand

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, WODC-Onderzoeksnotities, nr. 3, 1998

Baas, N.J.

Strafrechtelijke Opvang Verslaafden (SOV); een literatuurverkenning naar voor de SOV relevante ervaringen met onvrijwillig geplaatste justitiabele verslaafden in binnen- en buitenland
Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, WODC-Onderzoeksnotities, nr. 4, 1998

K-reeks (Gratis opvraagbaar. Opgeheven per 1.1.1998)

Eshuis, R.J.J., E.A.I.M. van den Berg
Dossier TCR; tien jaar schone schijn
1996, WODC, K43

Sabee, V., W.M.E.H. Beijers
Evaluatie Parcon-experiment; over particuliere en collectieve handhaving van parkeerbeleid en fiscalisering van parkeerboetes
1996, WODC, K44

Cozijn, C.

Wet en Besluit politieregisters; een inventarisatie van knelpunten in de politiepraktijk
1996, WODC, K45

Wetten, J.W. van, E.A.I.M. van den Berg, R.J.J. Eshuis, M. Brouwers
Evaluatie OM-Milieukaart
1996, WODC, K46

Wartna, B.J.S., R. Aidala en P.N. van der Veer

RETour Helmond; resultaten van een nieuw reïntegratieproject voor gedetineerden

1996, WODC, K47

Baas, N.J.

Blokkingstechnieken tegen geweld via de audiovisuele media

1996, WODC, K48

Spaans, E.C.

Aan banden gelegd; tussenverslag onderzoek elektrisch toezicht

1996, WODC, K49

Blees, L.W., R. Aidala en B.J.S.

Wartna

ERA Norderhaven; eerste resultaten van een reïntegratieproject voor extra zorg behoevende gedetineerden

1997, WODC, K50

Leuw, Ed.

Criminaliteit en etnische minderheden; een criminologische analyse

1997, WODC, K51

Literatuurverkenningen (reeks opgeheven)

Baars-Schuyt, A.H.

Witwassen op de Nederlandse Antillen en Aruba

1996, WODC, Literatuurverkenning nr. 6 (volledige tekst is te vinden op de WODC-Internetsite, zie boven)

Auteursrecht voorbehouden.
Behoudens uitzondering door de
Wet gesteld, mag zonder schriftelijke
toestemming van de rechthebbende(n)
op het auteursrecht c.q. de uitgever van
deze uitgave, door de rechthebbende(n)
gemachtigd namens hem (hen) op te treden,
niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd
en/of openbaar gemaakt door middel van
druk, fotokopie, microfilm of anderszins,
hetgeen ook van toepassing is op de gehele
of gedeeltelijke bewerking. Het verlenen
van toestemming tot publikatie in dit
tijdschrift houdt in:

1. dat de auteur de uitgever machtigt om de door derden verschuldigde vergoeding voor kopiëren conform artikel 17, lid 2, Auteurswet 1912 en het KB van 20 juni 1974, Staatsblad 351 ex artikel 16B 1912 te doen geldend maken door en overeenkomstig de statuten en reglementen van de Stichting Reprerecht te Amsterdam.
2. dat de auteur de Uitgever machtigt om zijn rechten ex artikel 16 sub A ten vierde Auteurswet 1912 (bloemlezingen) geldend te maken volgens dezelfde beginselen als die van de Stichting Reprerecht. Een en ander behoudens uitdrukkelijk voorbehoud zijdens de auteur.